

Stad + Groen

HET VAKBLAD VOOR OPENBAAR GROEN EN HET VERGROENEN VAN DE BUITENRUIMTE

VANUIT EEN LIMBURGS KASTEEL

wordt de aanval ingezet op de
Nederlandse groene sector

Mahonia

Aziatische
schoonheden

Op de fiets

Wethouder
Gorinchem

Enk groen & golf... de Vernieuwers

LEVENBAAR GROEN | 2.0

Blik in de toekomst

Supertrees_ zijn het bomen?_ lampen?_ geluidsinstallaties?_ dat allemaal en meer_ nieuwe ontwikkeling_ groeninnovatie_ toekomstmuziek?_ in Singapore al werkelijkheid_ nu nog in Nederland_ de Enk is er klaar voor_ wij staan in de startblokken_ willen voorop lopen_ vernieuwen_ zien grote voordelen _ veel toepassingen_ die we vandaag al in willen zetten_ wie doet er mee?_ de Enk zegt ja_ samen maken we de stad leefbaarder.

De vernieuwers van
De Enk groen & golf

Meer weten over de Vernieuwers?

T: 0317 - 727000

(Frans Reulink)

www.deenkgroenengolf.nl

info@deenkgroenengolf.nl

"Voldoen aan het gras-moet-groen-zijn-beleid"

Buitenaards groenonderhoud

Voetstappen staan nog in het zand. Vlaggenmasten staan trots in de bodem. De zonnestrallen weerkaatsen van de zonnepanelen van de satelliet die boven alles uit lijkt te zweven. Het doet denken aan een buitenaards landschap, maar dat is het niet. In Noordwijk, gewoon op aarde, ligt het terrein van de European Space Agency (ESA-ESTEC). Donkergroen onderhoudt het buitenterrein op hoog niveau, buitenaards groenonderhoud kun je bijna zeggen.

Gras moet groen zijn

Het terrein van de European Space Agency (ESA-ESTEC) in Noordwijk wordt onderhouden door Donkergroen. Het terrein bevat vele plantvakken, een golfterrein en verschillende tuinen die moeten voldoen aan het kwaliteitsbeeld wat bij ESA-ESTEC past.

Nic Barten, voorman bij Donkergroen, is regelmatig aanwezig op het terrein om de werkzaamheden te overzien. Nic: "Door het 'gras-moet-groen-zijn'-beleid is het aan Donkergroen om het terrein op het gewenste niveau te onderhouden. Er mag geen onkruid staan, alles moet netjes getrimd en helemaal strak zijn."

Creatieve, kundige oplossingen

Het onderhoud van het terrein op het gewenste A+ niveau rondom de hoofdgebouwen is voor de vakbekwame hoveniers van Donkergroen een mooie uitdaging. Het complex ligt in Noordwijk, in de duinen bij de zee. De losse zandbodem zorgt ervoor dat niet iedere plant goed kan gedijen en de invloed van de zee en haar zout komt de planten ook niet altijd ten goede. Dit vergt creativiteit en een flinke dosis kennis om het aanzicht optimaal te maken én te houden.

"Het vergt een flinke dosis creativiteit en kennis om het aanzicht optimaal te maken én te houden"

Het totaalpakket

Facilicom heeft de opdracht voor ESA-ESTEC aan Donkergroen aangeboden na een aanbesteding te hebben uitgeschreven. Eddy Krukkert, Facilicom, legt uit: "Wij wilden graag vernieuwen en zijn op zoek gegaan naar een partner die creatief en vernieuwend mee kon denken. Daar hebben wij Donkergroen in gevonden.

Donkergroen heeft vrijwel alles in eigen huis, van een eigen ontwerp & adviesbureau tot en met realisatie en beheer en een totaalpakket en kan door de landelijke dekking flexibel optreden. Het aanbieden van FacilityApps, een app die beide

partijen inzicht geeft in de onderhoudsprocessen, maakte dit helemaal af. De klant hecht hier erg veel waarde aan."

"Donkergroen heeft vrijwel alles in eigen huis"

Samenwerking

Nic Barten krijgt gedurende de dag meldingen op zijn telefoon middels deze app, waarmee hij de onderhoudsopdrachten prima kan opvolgen. Nic: "Zo werk je eigenlijk heel goed samen om dit terrein groen en verzorgd te houden. Medewerkers van ESA-ESTEC kunnen een onderhoudsverzoek indienen voor een onderdeel van het terrein, of de medewerkers van Donkergroen attenderen op een aandachtspunt."

Bezoek onze website:
donkergroen.nl

Lef en ambitie?
werkenbijdonkergroen.nl

 donker groen
vrij spel voor de beleving

MARIE HEINEKENPLEIN

Het Amsterdamse Marie Heinekenplein werd onlangs op de schop genomen. Dit plein, waar onder andere de Heineken Experience aan ligt, kreeg in het midden een verhoging met gras, natuursteen en een fontein. Rots maatwerk mocht deze fontein en het natuursteen aanleggen. De rand van de verhoging dient als zitgelegenheid en als keerwandconstructie van de verhoging. Het ontwerp is geheel in 3D uitgewerkt om vervolgens naar productietekeningen vertaald te worden. De fontein bestaat uit 20 spuiters die 2 meter hoog kunnen spuiten. Alle spuiters worden aangelicht middels een RGBW LED spot.

FONTEIN met RGBW LED verlichting, NATUURSTENEN ZITBANDEN en VERHARDING

Ontwerp: Buro SON

Opdrachtgever: BAM Infra Regionaal Amsterdam

www.rots-maatwerk.nl

Realisatie: 2016

Foto: Ben ter Mull

tel.: 0575 - 566565

Innovation
that excites

NISSAN INTELLIGENT MOBILITY

Vertrouw op ons, net als zij.
Bosch Nederland koos de 100% elektrische Nissan e-NV200.

Waarom Bosch koos voor de 100% elektrische Nissan e-NV200? Omdat hij niet alleen milieu- maar ook budgetvriendelijk is. Naast de 4% bijtelling bespaart u flink op verbruik en onderhoud. En qua laadvermogen zit hij bij de top in zijn klasse. Maak kennis met de best verkochte elektrische bestelwagen van Europa en boek hem nu twee dagen op proef. Maak een afspraak op nissan.nl/48uproefrit. **DE 100% ELEKTRISCHE NISSAN e-NV200. UW DUURZAME VISITEKAARTJE.**

TEST DE NISSAN e-NV200 48 uur, BOEK HEM VIA [NISSAN.NL/48UPROEFKIT](https://nissan.nl/48uproefrit)

4% bijtelling

Zero Emission

Overeenkomstig 715/2007/EG. Gecombineerd verbruik e-NV200 16,5kWh/100km
(1) 5 jaar/100.000 km (wat het eerst wordt bereikt) fabrieksgarantie op EV-systeemonderdelen, 3 jaar/100.000 km voor de rest van het voertuig. Onbeperkt aantal kilometers voor garanties op het spuitwerk, originele onderdelen en accessoires, pechhulp onderweg en perforatie agv corrosie. Zie voor meer informatie nissan.nl/env200.

NISSAN e-NV200 0 G/KM 0 L/100 KM - TIJDENS HET RIJDEN

92 Proeven met biologische bestrijding van Japanse duizendknoop stemmen hoopvol

Kopte Stad en Groen vorig jaar nog dat het woekerkruid *Fallopia* onuitroeibaar lijkt, nu gloort er hoop op succesvolle bestrijding. Die hoop heet *Aphalara itadori*, een Japanse bladvlo. In Britse proeven zijn al successen geboekt met de bladvlo als biologisch bestrijdingsmiddel tegen *Fallopia japonica*. De Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) beraadt zich nu op een Nederlandse bestrijdings-pilot. De dienst wil dit jaar nog met een plan komen, zo laten men weten. Maar of de biologische bestrijding van *Fallopia* in Nederland van de grond komt, blijft onduidelijk.

COLOFON

Stad + Groen is een uitgave van NWST NeWSTories bv-
wordt in een gemiddelde oplage van 4400 exemplaren
verspreid onder groenbeheerders, groene aannemers,
landschapsarchitecten, adviseurs en toeleveranciers in
de groene sector. Bij alles staat de praktisch ingestelde
vakman centraal.

Redactie & commercie

NWST NeWSTories bv
Fransesstraat 41
6524 HT Nijmegen
T 024-3602454
I www.stad-en-groen.nl
M info@nwst.nl

Hoofdredacteur: Hein van Iersel (hein@nwst.nl)
Operationeelmanager: Peter Jansen (peter@nwst.nl)
Redacteuren: Kelly Kuenen (kelly@nwst.nl)
Guus van Rijswijk (guus@nwst.nl)
Nino Stuivenberg (redactie@nwst.nl)
Vormgeving: Marie Cecile Oosterhout
en Tessa Benders (StudioBont)
Advertenties: Alberto Palsgraaf
(alberto@nwst.nl)
Rik Groenewegen
(rik@nwst.nl)
Sales support: Lieke van der Weijde
(lieke@nwst.nl)

Abonnementen

Controlled circulation: Dit betekent dat alle
professionals in de groene sector recht hebben
op een gratis abonnement. Niet werkzaam in de groene
sector €99,- per jaar. De abonnementsperiode loopt van
1 januari tot en met 31 december van ieder jaar en uw
abonnement zal jaarlijks automatisch worden verlengd,
tenzij uw schriftelijke wederopzegging uiterlijk
31 oktober voorafgaand aan de nieuwe abonnements-
periode in ons bezit is.

ISSN: 2352-4634

Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van
(de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voor-
behouden. Deze berusten bij Boomzorg c.q. de betreffende
auteur. Niets uit deze uitgave mag zonder schriftelijke
toestemming van de uitgever worden vervoelvoudigd en/of
openbaar gemaakt door middel van druk, scan, fotokopie,
elektronisch of op welke wijze dan ook. Boomzorg wordt
tevens elektronisch opgeslagen en geëxploiteerd. Alle auteurs
van tekstbijdragen in de vorm van artikelen of ingezonden brieven
en/of makers van beeldmateriaal worden geacht daarvan op de
hoogte te zijn en daarmee in te stemmen e.e.a. overeenkomstig de
publicatie- en/of inkoopvoorwaarden. Deze zijn bij de redactie ter
inzage of op te vragen.

Gooi je exoot niet in de sloot!

Waterwaaier en ongelijkbladig vederkruid: deze
planten sieren menige vijver en menig aquarium
en voorzien het water van zuurstof, maar zijn
tegelijkertijd druk bezig om de Nederlandse
watergangen te verstikken. De gemeente Houten
en Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden
hebben de afgelopen vier jaar samengewerkt om
de invasieve exoot ongelijkbladig vederkruid te
verwijderen uit hun wateren met de hydroventuri-
techniek: een hogedrukstraal onder water.

'Vroeger kwamen de gegevens binnen als we al twee maanden verder waren. Nu vrijwel realtime'

De afgelopen jaren is de groentak van de
gemeente Enschede op de schop genomen.
Met het oog op de uniformiteit van het uit te
voeren werk werd gekozen voor
verzelfstandiging van de groentak.

Sterke natuur beste wapen tegen invasieve rivierkreeft

‘Rivierkreeften gedijen vooral goed in een habitat die door mensenhand uit balans is geraakt.’ Dat zegt bioloog Bram Koese van onderzoeksinstituut Naturalis. De onderzoeker heeft inmiddels een zekere expertstatus waar het gaat om de opmars van invasieve kreeften. Een pasklare oplossing voor het probleem heeft hij echter niet. ‘Het bestrijden van invasieve rivierkreeften heeft eigenlijk weinig zin. Veel belangrijker is het om verspreiding tegen te gaan.’ Stad en Groen spreekt met drie experts over invasieve kreeftsoorten in Nederland.

48

108

Mahonia (1): Aziatische schoonheden

Bij *Mahonia* kun je aan twee typen planten denken: de (relatief) lage, spreidend groeiende voorjaarsbloeiers en de wat hogere, opgaand groeiende herfst- en winterbloeiers. Uiterlijk zijn deze twee groepen goed te onderscheiden en ook taxonomisch zijn ze duidelijk gescheiden; reden om Mahonia in twee delen te behandelen. Dit eerste deel gaat over de Aziatische soorten en hun cultivars, de herfst- en winterbloeiers.

EN VERDER

- 12 Nieuws
- 18 Vanuit een Limburgs kasteel wordt de aanval ingezet op de Nederlandse groene sector
- 22 Gorinchem koestert zijn bomen
- 28 Omerta rond EU-exotenverordening
- 33 De elektrische stoel voor invasieve exoten
- 34 Niet allemaal hetzelfde wiel uitvinden
- 40 Burgers onvoldoende op de hoogste van risico's exoten
- 47 Handhaving chemieverbod?
- 54 'Aanpak reuzenberenklauw vraagt om centrale regie'
- 62 Duizendknoop bestrijden – of eigenlijk beheren – met waterdoorlatend doek
- 78 'Bestrijd invasieve exoten met boeren, burgers en buitenlui'
- 82 Japanse duizendknoop bestrijden door zijn zwakheden te leren kennen
- 88 'Berenklauwboor' zet zijn tanden in exoot
- 96 Probos-rapport duizendknoop laat geen duidelijke 'beste methode' zien
- 100 Van invasieve woekeraar tot structurele bodemverbeteraar
- 114 Vervangt de klepelmaaier straks de cirkelmaaier?
- 118 'Wij willen de grootste worden'
- 122 Help, de ambtenaar in participatiespagaat
- 126 Merk het verschil!
- 130 Ou-bollij is weer helemaal modern
- 138 Hoofredactioneel

VOLG ONS

twitter.com/stadgroen

facebook.com/stadgroen

Den Ouden neemt Groencompostering Steenbergens over

Met ingang van 1 september 2017 heeft Den Ouden Groep uit Schijndel de activiteiten en locatie van recyclingbedrijf Groencompostering Steenbergens BV overgenomen. Met deze overname verstevigt Den Ouden zijn strategische positie in West-Brabant, Zeeland en Zuid-Holland. Groencompostering Steenbergens BV, eigendom van de familie Reijm, is gelegen in het agrarische gebied van West-Brabant. Daar is het bedrijf al 25 jaar actief. De familie Reijm en de familie Den Ouden werkten al jaren nauw samen. Doordat Reijm zich niet focust op groenrecycling en zich juist nog meer wil gaan toeleggen op natuuronderhoud zoals baggeren, snoeien en reiniging en aanleg van oevers, is besloten om de groencompostering te verkopen aan Den Ouden Groep. Den Ouden Groep betreft met deze overname haar twaalfde recyclinglocatie in Nederland.

Gras Advies ISO 9001: 2015-gecertificeerd

Gras Advies is vanaf heden gecertificeerd op basis van de NEN-EN-ISO 9001:2015-normering. Deze certificering betekent concreet dat het bedrijf voldoet aan internationale eisen voor kwaliteitsmanagement. Jan-Willem Boon van Gras Advies is blij met de nieuwe certificering: 'Wij zijn van mening dat kwaliteit een vitaal onderdeel is van onze dienstverlening, en willen hiermee onze inzet en kennis naar onze klanten herbevestigen. De certificering stelt ons in staat om ons te onderscheiden van andere advies- en ingenieursbureaus.' Boon vervolgt: 'Met deze certificering laten wij zien dat Gras Advies constant werkt aan de verbetering van zijn systemen en processen. Dit gebeurt onder andere door project- en planmatig te werken en de bedrijfsprocessen regelmatig te toetsen door middel van interne en externe audits.'

Tot 2019 zowel 'Milieukeur' als 'Planetproof'

Vanaf 1 januari 2019 gaat Milieukeur verder onder de naam 'On the way to Planetproof'. Nu al kan deze naam in plaats van Milieukeur worden gebruikt. De naam Milieukeur kan nog tot en met

december 2018 gebruikt worden. Eerder dit jaar maakte Stichting Milieukeur al bekend dat er een nieuwe naam komt voor de internationale toepassing van het keurmerk Milieukeur. De eisen van het certificatieschema van Planetproof zijn gelijk aan die van Milieukeur, maar het nieuwe keurmerk moet apart worden aangevraagd. Als een bedrijf Milieukeur voert, betekent dat dus niet dat het ook Planetproof-gecertificeerd is. Milieukeur-houders die dit jaar al het nieuwe keurmerk willen voeren, moeten een administratieve controle laten uitvoeren door de certificatie-instelling. Om de overgang te vergemakkelijken, heeft SMK per 1 oktober 2017 de tarieven voor afdracht voor beide namen gelijkgetrokken, conform de lagere tarieven voor Milieukeur. Bedrijven die het keurmerk Planetproof al in huis hebben, worden niet extra belast met hogere tarieven voor afdracht. Nieuwe keurmerk-houders kunnen direct opgaan voor certificering voor On the way to Planetproof.

Groter inspiratiepark op De Groene Sector Vakbeurs

Dit jaar werd op De Groene Sector Vakbeurs het Groene Inspiratiepark geïntroduceerd. Volgend jaar wordt dit concept uitgebreid. In 2018 zal het park een complete beurshal omvatten, zo laat de organisatie weten. Nieuw is ook dat de Nationale Wedstrijd Tuinaanleg in het park wordt gehouden. Het Groene Inspiratiepark fungeert als inspira-

tietuin voor gemeenten en groene professionals. In het park komen alle onderdelen van het vak samen: de aanleg van tuinen, maar ook het onderhoud, van de bodem tot het groen en alles wat daartussenin zit. In het hart ligt een kennistheater, waar bezoekers geïnspireerd worden door wijze lessen uit de praktijk. Hier wordt ieder uur een korte kennissessie gehouden. Initiatiefnemers van het Groene Inspiratiepark zijn Husqvarna, Espalier, Van Vliet Kastanjehout en Innogreen. Beursorganisator Evenementenhal faciliteert het concept. De Groene Sector Vakbeurs vindt plaats op 9, 10 en 11 januari 2018.

Samenwerking gemeenten voor klimaatbestendige regio

Het waterschap Amstel, Gooi en Vecht en vijftien regiogemeenten werken samen aan een klimaatbestendige regio. De gemeenten en het waterschap gaan onderzoeken hoe kwetsbaar de regio is als het gaat om wateroverlast, overstromingen, hitte en droogte. Dat onderzoek is een zogenaamde 'stresstest klimaatadaptatie'. Alle gemeenten moeten in 2019 zo'n stresstest hebben uitgevoerd. De stresstest laat zien waar het in de regio nog

onvoldoende klimaatbestendig is. De resultaten worden gepresenteerd in een digitale klimaatatlas. Die digitale atlas is eind 2017 beschikbaar via een website. Het bedrijf Nelen & Schuurmans BV voert de stresstest uit en levert de digitale klimaatatlas aan. De resultaten laten zien hoe verschillende gebieden in de regio ervoor staan. Zo kunnen de gemeenten en het waterschap bepalen waar ze aan de slag gaan. Ook inwoners kunnen zien of hun perceel, woning of straat klimaatbestendig is. Naast het waterschap nemen er vijftien gemeenten deel aan het onderzoek: Aalsmeer, Amstelveen, Amsterdam, Blaricum, Diemen, Gooise Meren, Hilversum, Huizen, Laren, Ouder-Amstel, De Ronde Venen, Stichtse Vecht, Uithoorn, Weesp en Wijdemeren.

VHG reikt certificaten uit

Onlangs heeft Egbert Roozen, directeur van Branchevereniging VHG, een certificaat uitgereikt aan het Wellantcollege. De school werkt in de ogen van de VHG excellent samen met het groene bedrijfsleven. Ook de betrokken groenbedrijven ontvingen een certificaat. Het Wellantcollege werkt met een aantal groenbedrijven samen in het programma 'excellente scholen - excellente leerbedrijven', dat branchevereniging VHG samen met enkele AOC's heeft opgezet. In dit programma beoordelen scholen en bedrijven samen het lesprogramma. Bedrijven (leden van de VHG) vullen delen van het

Donkergroen neemt Hoveniersbedrijf IJsselgroen over

Per 1 oktober neemt Donkergroen de activiteiten van hoveniersbedrijf IJsselgroen Zwolle over. IJsselgroen is sinds 1984 actief en richt zich met name op kwalitatief tuinonderhoud bij bedrijven en particulieren. Daarnaast is dit bedrijf sterk in het adviseren over inrichting en tuinaanleg. Vanwege privéomstandigheden was het op zoek naar een partij die zijn werkzaamheden vanuit dezelfde kernwaarden en instelling kan voortzetten. Anja Kanter, algemeen directeur van Donkergroen: 'Wij zijn erg blij met de overname van IJsselgroen. De waarden en overtuigingen van een familiebedrijf, die IJsselgroen met ons deelt, zijn kenmerkend voor hoe we zijn en hoe we willen werken voor onze klanten. Daarom past deze overname goed in onze groeiambitie. Het was onze wens om in 2018 een vestiging in Zwolle te starten; met deze overname is hier een versnelling in gekomen. Wij werken landelijk, maar willen regionaal ook sterker vertegenwoordigd zijn. Daarom starten we in 2018 ook in Assen, Utrecht, Eindhoven en Almere.' De vier medewerkers van IJsselgroen werken vanaf 1 oktober bij Donkergroen Zwolle.

programma in, verzorgen stages van hoge kwaliteit en bieden bedrijfsstages aan docenten. Doel is om het groene mbo-onderwijs beter én aantrekkelijker te maken. Het Wellantcollege ontving het certificaat 'Excellente school' voor de intensieve samenwerking met het regionale bedrijfsleven en de verrijking van het lesprogramma door gastlessen. Ook heeft de school gerichte aandacht voor de professionalisering van docenten, die door een docentenstage en intensieve contacten met het bedrijfsleven met beide benen in de sector staan.

Verder waardeert VHG de inzet bij de beroepspraktijkvorming, waarbij leerlingen aan gerichte opdrachten werken en goed begeleid worden. Ook drie andere scholen komen in aanmerking voor dit certificaat. Dit zijn Helicon Nijmegen, Aeres in Velp en AOC Oost Almelo. Deze scholen hebben hun certificaat al ontvangen of ontvangen dat op korte termijn.

Aquaco B.V. is de one stop shop in watertechniek

Ontwerp • Engineering • Realisatie • Service en onderhoud

Bezoek ons op stand 4.409
Dag van de Openbare Ruimte

We love making water work

www.aquaco.nl

AQUACO
Specialist in H₂O

HIGH-TECH MACHINES VOOR GROENONDERHOUD

✓ Maai-laadwagens

✓ Veegmachines

✓ Verticuteermachines

SCHOUTEN

Uddel

+31 (0)577 40 80 80

www.schouten.ws

ADVIESBUREAU VOOR DE GROENE OPENBARE BUITENRUIMTE EN BUITENSPORTACCOMODATIES.

We opereren landelijk en hebben expertise in aanleg, beheer en onderhoud van de groene buitenruimte en buitensportaccomodaties. Onze opdrachtgevers zijn voornamelijk gemeentes, woningcorporaties, projectontwikkelaars en aannemers, die we op cultuurtechnisch gebied ondersteunen met planvorming (beleid & beheer), bestekvoorbereiding, aanbestedingen en directievoering & toezicht. Dit doen we voor o.a. sportcomplexen, speelvoorzieningen, begraafplaatsen en openbaar groen.

Kauwenhoven 76a
6741 PW Lunteren

Postbus 765
6710 BT Ede

T (0318) 654 124
E info@greenengineers.nl
I www.greenengineers.nl

BioMant Aqua

Nieuw bij Mantis ULV

Ook inzetbaar zijn bij de
bestrijding van Invasieve exoten

**Onkruidbestrijding met heet water:
met BioMant ongeëvenaard in prijs en kwaliteit**

- Grote werksnelheid door hoog water debiet
- Met milieuvriendelijke lpg-brander en accu verkrijgbaar (WS I/II)
- Hoge druk reinigingsfunctie op elk model
- Alle modellen profiteren van de fiscale MIA/Vamil regeling

Voor elke situatie de juiste machine!

**Vraag naar onze
najaarskorting!**

Van de WS-Mini of WS-Compact voor kleinere oppervlakken tot de WS I/II voor het grote werk.

Ook van Mantis ULV:

- BioMant Herbi spuitsysteem voor bio-herbicide en laag-risicomiddelen
- **MAKKA** ULV-sproeisystemen voor minimaal herbicide verbruik

MANTIS ULV®
SPRAYING SYSTEMS

Mantis ULV b.v.
www.mantis-ulv.nl
Tel: 0578 - 575 380
mantis-nl@mantis-ulv.com

Keurmerk PSO voor De Eijk

Uit handen van wethouder Froukje de Jonge heeft De Eijk Duurzaam Werk het PSO-keurmerk mogen ontvangen. Daarmee laat het bedrijf zien dat het voldoet aan de normen van de Prestatieladder Socialer Ondernemen 30+. De Eijk Duurzaam Werk, dat voorheen Boogaart Onderhoud heette, verzorgt sinds 2008 het onderhoud in onder meer Almere Buiten. Algemeen directeur Erik Punt is verheugd over de erkenning: 'Wij zien het keurmerk als een heel bijzondere erkenning van onze inzet voor sociaal ondernemerschap; dat doet ons echt goed.' Yuri Starrenburg, bestuurder bij PSO-Nederland, onderstreept de prestatie van het bedrijf: 'De Eijk Duurzaam Werk behoort tot de meest inclusieve werkgevers in Nederland en wordt hiervoor erkend met het 30+-certificaat van de Prestatieladder Socialer Ondernemen van TNO. De Eijk Duurzaam Werk neemt bewust mensen met een kwetsbare arbeidsmarktpositie in dienst, rond de 80 procent, zelfs. Het bedrijf neemt daarmee een koploperspositie in op het gebied van sociaal ondernemen in Nederland.'

Leeuwarden wint Operatie Steenbreektrofee

Leeuwarden heeft de 'Steenbreektrofee' gewonnen. Dat maakte Isabelle Diks, Tweede Kamerlid en ambassadeur van Operatie Steenbreek, bekend op de Nationale Groendag. Leeuwarden is een van de icoongemeenten van Operatie Steenbreek en is al vanaf het eerste uur aangesloten. De jury vond de participatie van de buurtbewoners in deze gemeente heel sterk. Isabelle Diks: 'Leeuwarden heeft dit jaar een aantal leuke acties georganiseerd die heel laagdrempelig zijn en niet te belerend, waardoor de boodschap van Steenbreek op een effectieve manier wordt overgebracht. Een ander pluspunt is dat er een heel brede coalitie van diverse organisaties is opgezet, van onderwijs tot waterschap, waardoor Steenbreek breed wordt weggezet en beleidsmatig goed is verankerd.' Er waren zeven gemeenten genomineerd voor de trofee: Alphen aan den Rijn, Eindhoven, Groningen, Laarbeek, Leeuwarden, Leiden en Utrecht. De jury was ook zeer te spreken over de inzending van Alphen aan den Rijn en besloot deze gemeente de aanmoedigingsprijs te geven. Juryvoorzitter Wout Veldstra: 'Alphen heeft zich eind vorig jaar aangesloten en heeft met haar acties een vliegende start gemaakt. Een van de pluspunten was de communicatie. Heel breed en doelgericht hebben de bewoners van Alphen kennis kunnen nemen van Steenbreek.'

John Deere vernieuwt X100-serie zitmaaiers

John Deere heeft voor 2018 een aantal updates doorgevoerd voor de nieuwe X100-serie zitmaaiers. Deze zijn erop gericht het bedieningscomfort en de besturing van de zitmaaiers te verbeteren. Een van de updates betreft een vernieuwd ergonomisch bedieningsstation, voor meer comfort en een eenvoudigere bediening. Daarnaast hebben de maaiers twee hydrostatische voetpedalen, een verbeterde handbediening, een bredere voetsteun en een nieuw ontworpen hendel om de maaiahogte aan te passen. Ook de positie van de bestuurder is verbeterd, met een iets lagere stoel en een verhoogd voetplatform. De twee nieuwe, naast elkaar geplaatste voorwaartse en achter-

waartse bedieningspedalen van de hydrostatische transmissie zorgen voor meer wendbaarheid, in het bijzonder in situaties waarbij regelmatig achteruitrijden vereist is. De voetmat werd eveneens opnieuw ontworpen, zodat grasafval sneller en eenvoudiger kan worden verwijderd. Een verbetering vergeleken met het bestaande 2017-model is de grotere koudstartaccu van 300 ampère (CCA), waardoor starten betrouwbaarder verloopt dan bij de voorgaande 195 CCA-eenheid. Voor schonere maaien met minder grasafval, vooral in droge omstandigheden, is het maaidek van 122 cm (48 inch) nu standaard uitgerust met antiklapbandelementen.

Ter uitbreiding van ons team zijn we op zoek naar een enthousiaste en gedreven:

ADVISEUR OPENBAAR GROEN (M/V)

De functie:

- Relatiebeheer van bestaande klanten in het openbaar groen;
- (Tijdelijke) ondersteuning van Adviseur Hoveniers & Tuincentra;
- Acquisitie van nieuwe klanten;
- Verkopen van en advies geven over ons totale productenpakket;
- Bestaande marktaandeel vergroten;
- Onze goede naam uitbouwen en de marktpositie bewaken;
- Een goede band opbouwen met onze relaties;
- Meedenken met de klant en optimale oplossingen aanbieden.

Wij bieden:

Een uitdagende functie met veel ruimte voor initiatief in een dynamisch en professioneel bedrijf. Marktconform salaris en secundaire arbeidsvoorwaarden, zoals de mogelijkheid om studiebijeenkomsten bij te wonen en om gewenste certificaten of diploma's te behalen.

Bent u de geschikte kandidaat?

Stuur uw sollicitatie inclusief CV en motivatie naar: hmr@voscapelle.nl of informeer bij Bart van Kollenburg: bkollenburg@voscapelle.nl / 06-22698609.

Profiel:

Wij zoeken een commerciële professional met:

- MBO niveau, verkregen door groene opleiding (MAS) en/of werkervaring;
- Relevante ervaring in een commerciële verkoop- en/of adviesfunctie;
- Passie voor de professionele groensector en de ondernemers in deze sector;
- Een dienstverlenende en commerciële instelling;
- Grote mate van zelfstandigheid;
- Kennis op gebied van planten, de bodem, bemesting, zaden en aanverwante artikelen zoals gereedschappen en overige tuinmaterialen. Kennis van vijverproducten zoals folie, filters en pompen is een pré;
- Bewijs van Vakbekwaamheid 1 en 2 (spuitlicentie);
- Geldig rijbewijs B;
- Woonachtig in het werkgebied of bereid zich daar te vestigen;
- Uitstekende beheersing van de Nederlandse taal.

www.voscapelle.nl

WIM VAN BRED A

MECHANISATIE SINDS 1957

60 jaar Wim van Breda BV!

Op **vrijdag 8 december** en **zaterdag 9 december** viert Wim van Breda BV haar 60-jarig bestaan.
Een feestelijke show vol met innovaties, presentaties, premières en competities
op het gebied van weg-, berm- en slootonderhoud!

Absolute hoogtepunten:

- ❖ Première nieuw ontwikkeld snelverkeer maaivoertuig
- ❖ Introductie Reform Metrac H9 X
- ❖ Leerzame CUMELA presentaties
- ❖ Trekker met Herder combinatie verkiezing

Programma:

- ❖ Vrijdag 8 december: 9.00 - 21.00 uur
- ❖ Zaterdag 9 december: 9.00 - 16.00 uur

Bekijk onze website voor meer informatie en het volledige programma!

Ruim 16.000 bezoekers Groentechniek Holland

De derde editie van Groentechniek Holland is goed verlopen, zeker gezien de mindere weersomstandigheden. Ruim 16.000 professionals uit de groene openbare ruimte passeerden tussen 12 en 14 september de entree tijdens het tweejaarlijkse vakevenement in Biddinghuizen. Ze zagen meer dan 4.000 machines van 450 merken, getoond door ruim 170 deelnemers. Beursmanager Willem Bierema: 'Het waren weliswaar minder bezoekers, maar men was tevreden omdat de kwaliteit van het bezoek goed was, zo hoorden we van het merendeel van de exposanten. Er waren serieus geïnteresseerde klanten met aankoopplannen, maar ook nieuwe bezoekers.' Bierema vervolgt: 'Ondanks de storm en regen was het beursterein goed begaanbaar en bleven de gangpaden droog, dus we ondervonden gelukkig geen problemen met de opbouw en organisatie van deze overzichtelijke en strakke buitenbeurs. Kortom: het was een geslaagde derde editie. We kijken dan ook vol vertrouwen uit naar de volgende editie van GTH, die plaatsvindt in september 2019! 170 fabrikanten, importeurs en dealers lanceerden op dit evenement hun primeurs. De vakjury beoordeelde welke van alle ingezonden innovaties het meest vernieuwend en onderscheidend zijn voor de groensector en koos de winnaars uit elf genomineerden.

Uitbreiding chemieverbod; uitzonderingen aangekondigd

De overheid wil het verbod per 1 november 2017 het verbod op chemie op verhardingen uitbreiden met een verbod buiten de landbouw. Dat betekent dat geen chemie mag worden gebruikt op bijvoorbeeld halfverhardingen of onverharde oppervlakten. In de Staatscourant heeft staatssecretaris Sharon Dijksma uitzonderingen aangekondigd. In hoofdzaak zijn er drie categorieën waar een uitzondering voor kan gelden. In de bekendmaking worden allereerst enkele locaties genoemd. Een deel is al opgenomen in de regeling voor het eerdere verbod. Uitzonderingen gelden voor terreinen waar het onwenselijk is om lang te verblijven of om niet-thermische bestrijding toe te passen. Denk aan vliegvelden, binnen het veiligheidsdwarsprofiel van het spoor, bij metro of tram en op terreinen van defensie of op locaties met elektrische installaties voor hoogspanning. Er zijn ook uitzonderingen mogelijk wanneer dit in dienst staat van het beschermen van mens, dier en milieu. Het gaat om gerichte toepassing, wat betekent dat het middel moet worden toegediend op of in de plant. In het besluit is onder 8.3 een lijst van toepassingen opgenomen, waaronder enkele exoten.

Als derde is er aanleiding voor gebiedsgerichte uitzonderingen. Deze zijn opgenomen in artikel 8.4. Het gaat om siertuinen met een bijzondere functie, zoals een rosarium of arboretum met gewassen met een specifieke botanische waarde, waar het publiek tegen betaling toegang heeft. Voor recreatie- en sportterreinen geldt de uitbreiding van het verbod niet. De Tweede Kamer heeft de regering verzocht om de uitzonderingen terughoudend toe te passen en 'alleen uitzonderingen op het verbod toe te staan die voldoen aan de criteria goud en zilver van de Barometer Duurzaam Terreinbeheer van de Stichting Milieukeur'. Er kunnen voorwaarden worden gesteld voor het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in uitzonderingssituaties. De uitzonderingen zijn geselecteerd op basis van geïntegreerde gewasbescherming. Dat betekent dat eerst naar preventie en niet-chemische gewasbeschermingsmiddelen wordt gekeken, vóórdat chemie wordt toegepast. Men moet daarom eerst kijken naar mogelijkheden voor resp. preventie, chemievrije technieken en bestrijding met chemische basisstof (laag-risico) alvorens een chemisch bestrijdingsmiddel te passen. In oktober maakten Nefyto en Artemis bekend in bezwaar te gaan tegen de uitbreiding. De organisaties vinden het verbod onrechtmatig en ongegrond en starten een procedure tegen de Staat. Meer informatie en de volledige lijst uitzonderingen is te vinden in de Staatscourant van 29 september.

NIEUWS

smits
LEADING WATER SOLUTIONS
www.smitsveldhoven.nl

GRAS GROEN
ADVIES RECREATIE
SPORT

**ADVIES- EN
INGENIEURSBUREAU
OPENBARE RUIMTE**

**PLANVORMING
ONTWERP
CONTRACTDOCUMENTEN
AANBESTEDING
DIRECTIEVOERING
TOEZICHT
FLORA & FAUNA**

dag.nl

T 074 20 20 258 grasadvies.nl

Vanuit een Limburgs kasteel wordt de aanval ingezet op de Nederlandse groene sector

Bijna per ongeluk in het groen beland, maar met de stellige ambitie om door te groeien

Een interview met een groene aannemer is in Nederland doorgaans weinig glamoureus. Meestal ben je al blij dat de slappe koffie lauw in plaats van ijskoud is en de kantine waar het gesprek plaatsvindt toegankelijk is zonder terreinbanden. Hoe anders is dat bij Vebego. Het hoofdkantoor is een heus kasteel, van waaruit inmiddels zo'n zestig miljoen omzet in de groensector en een veelvoud daarvan in de schoonmaakbranche wordt aangestuurd.

Auteur: Hein van Iersel

Vebego is het best te omschrijven als de 'grote onbekende': heel groot en, zeker in de groensector, bijna totaal onbekend. Maar Steph Feijen, lid van de raad van bestuur van Vebego, en Niel Cortenraad, die de groene bedrijven van Vebego in de dagelijkse praktijk aanstuurt, hebben duidelijk de ambitie om aan die onbekendheid een einde te maken door verder te groeien in het groen.

Vebego is een holding, een familiebedrijf waarvan alle aandelen nog steeds in handen zijn van de familie Goedmakers en dat is opgericht tijdens de Tweede Wereldoorlog, toen stamvader Ton Goedmakers de keuze had tussen een glazenwassersbedrijf starten of te werk worden gesteld in Duitsland. Dat bedrijf werd Hago genoemd, naar de vader van Ton Goedmakers: Harrie Goedmakers. Inmiddels werken er meer dan 35.000 mensen

bij de holding waarvan ook Hago deel uitmaakt: Vebego. Feijen en Cortenraad komen er tijdens het interview een aantal keren op terug; ze zijn overduidelijk trots op de *family roots* van het bedrijf en zien dat ook als een belangrijke basis voor de verdere groei. Feijen: 'Bijna iedereen bij ons werkt al heel lang voor het bedrijf. Ikzelf al meer dan dertig jaar.'

Van een glazenwassersbedrijf met één ladder, één emmer en één spons naar een multinational met een omzet van meer dan een miljard euro is een lang proces

Niel Cortenraad en Steph Feijen (r)

Per ongeluk

Van een glazenwassersbedrijf met één ladder, één emmer en één spons naar een multinational met een omzet van meer dan een miljard euro is een lang proces. Pas in de jaren zestig begon het Limburgse bedrijf langzaam te groeien en om zich heen te kijken in Nederland. De eerste kennismaking met groen kwam ongeveer elf jaar geleden. Feijen: 'De toenmalige directeur van het sw-bedrijf IBN uit Uden, Peter van der Steen, kwam op ons af met de vraag of wij geïnteresseerd zouden zijn in een participatie. Dat waren wij en omdat IBN ook een groenpoot had, kwamen wij op die manier – bijna per ongeluk – in het groen terecht.' Feijen: 'Van der Steen had een vooruitziende blik. Hij zag aankomen dat de sw-wereld totaal zou veranderen en dat sw-bedrijven daarom allianties met marktpartijen moesten sluiten om meer bedrijfsmatig te kunnen werken.'

Feijen legt uit: 'Tot op dat moment hadden wij niets met groen. Maar dat is veranderd; groen is veel diverser en complexer dan de schoonmaakbranche. Kijk maar naar jullie blad, Stad + Groen. In een blad over de schoonmaakbranche is het meest opwindende onderwerp een artikel over een nieuwe cao. Dat is in het groen wel anders.'

Groei

Hoewel er dus aanvankelijk geen goed doordachte strategie achter de eerste acquisitie in de groene

sector lag, is dat nu volgens beide heren wel anders. Feijen: 'Wij hadden nooit serieus naar groen gekeken, maar inmiddels past het echt bij ons.' Het gesprek komt bijna automatisch op dat andere schoonmaakbedrijf, ISS, dat dacht groen er even bij te gaan doen. Feijen en Cortenraad willen niet vergeleken worden met dit bedrijf, dat ongeveer tien jaar geleden alles kocht wat er te kopen was in de groene sector. Feijen: 'ISS zat in 2005 aan de top van zijn spilzucht en kocht toen het Franse schoonmaakbedrijf Abilis voor een astronomisch bedrag. Dat kan natuurlijk nooit en wij zullen dat ook nooit doen. Wij willen graag verder groeien in de groene sector, maar doen dat met eigen geld en zonder afhankelijk te zijn van banken of andere externe partijen.'

ISS zat in 2005 aan de top van zijn spilzucht en kocht toen het Franse schoonmaakbedrijf Abilis voor een astronomisch bedrag

Social return

De eerste stappen van Vebego in de groene sector waren vooral gericht op *social return*. Feijen: 'Wij vinden dat wij maatschappelijke impact moeten hebben. Het moet niet alleen om geld gaan. Wij hebben zelf door de universiteit van Maastricht een systeem laten ontwerpen dat meet in hoeverre wij impact hebben met onze werkzaamheden. De basis daarvan wordt bepaald door een handvest van de Verenigde Naties uit 2015 dat 17 *sustainable development goals* vaststelt. Wij hebben daar twee doelstellingen uit overgenomen: *decent work and economic growth and good health*.'

Ik probeer de bedrijfsfilosofie van Vebego in een oneliner samen te vatten: 'Als je zorgt voor werkplekken waar mensen zich op hun gemak voelen, zullen ze ook beter werken; uiteindelijk profiteert iedereen daarvan. Een combinatie dus van idealisme en gezond opportunisme. Feijen is *not amused* door het woord opportunisme, maar kan zich verder wel vinden in mijn samenvatting.

Integrale bestekken

De eerste acquisitie van Vebego in de groene sector was dus een sw-bedrijf, of eigenlijk participatie in een sw-bedrijf, maar daar beperkt het bedrijf zich allang niet meer toe. Cortenraad: 'Je ziet een ontwikkeling dat onze opdrachtgevers steeds groter worden en er steeds meer verantwoordelijkheid bij de markt wordt gelegd. Gemeentes zoeken

EUROGRASS

EUROGRASS
kwaliteitsmengsels

EUROGRASS mengsels staan voor kwaliteit. Met ons label voor Integrated Quality staat DSV zaden garant voor kwaliteit van research tot veredeling en van productie tot advies.

- Innovatieve toepassingen
- Hoogwaardige genetica
- Uitgebalanceerde mengsels
- Eerlijk advies

DSV zaden heeft met EUROGRASS kwaliteitsmengsels alles in huis voor een perfecte grasmat.

Wij zijn GRAS!

Groei door
innovatie

www.dsv-zaden.nl

COMMERCIAL
MOWERS

MEER M² PER UUR
LAGERE OPERATIONELE KOSTEN
+
HOGERE VERDIENSTEN!

U VERDIENT MEER!

WWW.FERRISMOWERS.EU/NL

Traas en Sport B.V.

UW PARTNER IN SPORTBOUW

onderhoud
aanleggen
renoveren

Noordland 7
4451 RP Heinkenszand
T. 0113-612322
E. info@traasenovaa-sport.nl

Niel Cortenraad

Steph Feijen

**Wij willen graag verder
groeien in de groene sector,
maar doen dat met eigen
geld en **zonder afhankelijk
te zijn van banken****

daarom naar organisaties die het complete integrale beheer van de openbare ruimte op zich kunnen nemen. Als sw-bedrijf is dat niet mogelijk. Dan kom je bijna automatisch in de rol van onderaannemer terecht en dat past ons niet, omdat dat uiteindelijk qua prijsvorming een *race tot the bottom* betekent.'

In het geval van sw-bedrijf IBN betekende dit dat naast IBN ook groenbedrijf Ploegmakers werd overgenomen. Een vergelijkbare tandem van bedrijven heeft Vebego in de Achterhoek, waar het zowel een participatie heeft in sw-bedrijf Hacron Groen als in Axent Groen. Het voormalige hoveniersbedrijf Van Berkelgroen. De leiding is daar gewoon bij het zittende management gebleven: Wietse Wes en Gerwin Ordelmans. Cortenraad: 'In alle gevallen blijven bedrijven bij ons onder hun eigen naam verder draaien en ook zo veel mogelijk onder het bestaande management.' Feijen: 'Op het hoofdkantoor in Voerendaal bemoeien wij ons liefst zo weinig mogelijk met de verschillende bedrijven. Ook bij de laatste acquisitie in de groene sector, Rooden Landscaping, is het bestaande management mee overgegaan.'

Groter

Groen is volgens Feijen voor Vebego een interessante sector om in door te groeien. Deze sector wordt gedomineerd door heel veel kleine bedrijfjes

en niet, zoals bijvoorbeeld de beveiligingsbranche, door drie of vier grote spelers.

Feijen: 'Wij zien dat succesvolle ondernemers in de groene sector op een gegeven moment voor de keuze komen te staan: doorgroeien of consolideren? Het punt is dat niet iedere ondernemer de competenties heeft om door te groeien. Daar moet je een ander soort ondernemer voor zijn: iemand die in staat is om het bedrijf meer op afstand te managen. Veel mensen kunnen dat niet. Een bedrijf als Vebego kan dan misschien de oplossing zijn.'

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7095

Gorinchem koestert zijn bomen

Vestingstad kiest nadrukkelijk voor biodiversiteit

Wie in Gorinchem in zijn tuin een boom wil kappen, kan sinds een jaar of zes gewoon zijn gang gaan. Het gemeentebestuur wil niet teveel ingrijpen in wat mensen met hun eigen tuin doen. Toch is de historische vestingstad aan de Boven-Merwede één van de groenste stedelijke gebieden van Nederland. Stad en Groen deed een rondje Gorinchem met GroenLinks-wethouder Arjen Rijsdijk van Ruimte en Duurzaamheid.

Auteur: Paul van der Sneppen

6 min. leestijd

OP DE FIETS

koestert Rijsdijk de bomen in zijn stad. 'Dat is een essentieel onderdeel van ons biodiversiteitsbeleid en biodiversiteit is één van de speerpunten in ons beleidsplan duurzaamheid.'

Het coulante kapbeleid gaat dan ook niet op voor monumentale en beeldbepalende bomen. Sterker nog, de gemeente gaat behoorlijk ver in het sparen van bomen. 'Als bomen erg dicht bij bebouwing komen, kiezen we er toch vaak voor om ze jaarlijks te snoeien, zodat we ze langer kunnen behouden. Kappen omdat een boom licht wegneemt, is eigenlijk uitgesloten. Dat doen we niet. Ook bij bouwplannen wordt altijd gekeken of en hoe de aanwezige bomen gespaard kunnen worden.' En dat beleid heeft een gunstige invloed op het bomenbestand in de gemeente. Per saldo komen er in Gorinchem jaarlijks nog steeds meer bomen bij dan er verdwijnen.

Imker

Dat de biodiversiteit daar wel bij lijkt te varen, zou onder meer opgemaakt kunnen worden uit het feit dat de bijen het in de stad goed doen. Dat is overigens niet alleen aan de GroenLinks-wethouder te danken. Van 1939 tot 1971 zwaaide Louis Rudolph Jules ridder van Rappard de scepter over de vestingstad. De adellijke burgervader was in zijn vrije tijd imker en liet overal in de stad lindebomen plaatsen. 'Die erfenis, daar profiteren vogels en insecten nu nog steeds van.'

Dat die bomen ook voor overlast kunnen zorgen, blijkt als we op de Nieuwe Hoven komen, een mooie bomenlaan even buiten de oude vesting met aan weerszijden karakteristieke vooroorlogse woningen. De wortels van de grote lindebomen duwen overal in de laan stoepranden op. Op het druk bereden fietspad ligt een tegel helemaal los. 'Levensgevaarlijk', zegt Rijsdijk daarover. Hij kijkt er oprecht bezorgd bij. Hij legt de tegel terug op zijn plek, maar als er een scooter overheen rijdt, blijkt al gauw dat de tegel daar niet lang blijft liggen. De wethouder neemt een foto en maakt melding van het euvel. Het voorval illustreert mooi voor welke lastige keuzes het gemeentebestuur zich soms gesteld ziet in zijn ijver voor biodiversiteit in de stad.

Draagvlak

Toch heeft Rijsdijk zeker niet te klagen over draagvlak voor zijn beleid. Voor donkergroen beleid hoeven de Gorcumers niet per se bij GroenLinks te zijn, zo lijkt het. 'Ik heb het hier eigenlijk heel makkelijk. Ik krijg bijna altijd wel de handen op elkaar voor plannen die de stad vergroenen en biodiversiteit ondersteunen.'

En dat is opmerkelijk. GroenLinks bezet in de raad namelijk maar twee van de 25 zetels. De rest van de raad is een nogal diverse groep politici. Daarin treffen we drie confessionele partijen, drie lokale fracties, de VVD, de SP en de PvdA. Stadsbelang en de PvdA zijn met respectievelijk vier en vijf zetels de grootste partijen, maar echte uitschieters zijn het daarmee niet. De Gorcumse raad heeft geen uitgesproken politieke kleur.

Groene agenda

De groene agenda gedijt goed in dat politieke Umfeld, zo lijkt het. Gorinchem is een van de pioniers in het streven naar chemievrije onkruidbestrijding. 'We zijn al twee jaar voor het verbod van glyfosaat op verhardingen gestopt met het spul te gebruiken. In het groen gebruiken we nog wel wat chemie, maar alleen het strikt noodzakelijke.'

Dat daar politieke steun voor nodig is, blijkt onder meer uit de consequentie die deze beslissing heeft voor de begroting. De raad heeft het budget voor onkruidbestrijding in twee jaar tijd met een factor vier verhoogd van 50.000 euro naar maar liefst 200.000 euro. Onkruidbestrijding neemt een flinke hap uit de totaalbegroting voor het beheer van de openbare ruimte. Daarvoor heeft Rijsdijk jaarlijks 8,5 ton ter beschikking.

Wat meteen opvalt aan het verhaal van Rijsdijk, is dat Gorinchem er veel aan doet om burgers te betrekken bij stadsvergroening. Zo zijn in één van de nieuwe wijken bewoners aan het werk gegaan met 'Operatie Steenbreek'. Vrijwilligers geven buurtbewoners voorlichting over hoe ze hun tuinen beter kunnen laten bijdragen aan biodiversiteit. Ook stimuleert de gemeente in de binnenstad geveltuintjes en mogen bewoners openbaar groen 'adopter' om er zelf tuintjes te beginnen.

Kapvergunningen

Het feit dat Gorcumers weinig in de weg wordt gelegd bij het kappen van een boom, neemt niet weg dat de stad zuinig is op haar bomen. Het strikte kapvergunningenbeleid waarbij burgers voor elke kap een vergunning moesten aanvragen, is in het kader van deregulering opgegeven. Toch

Raapfruit verbindt recreanten met de natuur.

Recreanten maken veel gebruik van de natuur op de vestingwallen.

Rijk

'Gelukkig is Gorinchem geen kleine of armlastige stad. We zijn niet rijk, maar kunnen het ons veroorloven om groene keuzes te maken', zegt Rijsdijk daarover. De stad telt momenteel 36.000 inwoners. Jaarlijks komen daar ongeveer 200 tot 250 gezinnen bij. De oude vestingwal vormt een groene ader rond de binnenstad. Daar is het goed toeven, vinden de burgers. Tijdens onze ronde schijnt de zon over de wallen. Het is een doordeweekse dag; toch zijn overal recreanten te zien. Niets in deze omgeving draagt bij aan het gevoel dat we aan de rand van de binnenstad staan, midden in een middelgrote provinciestad. Hier en daar rapen mensen kastanjes. We zijn er getuige van hoe het stadsgroen mensen verbindt met de natuur. Daar is over nagedacht. 'We kiezen vaak voor het planten van bomen die raapfruit opleveren. Dat vinden burgers leuk. Het geeft ze iets te doen als ze in de buitenlucht zijn.'

Belangen

'Maar er gebeurt hier natuurlijk veel meer', legt Rijsdijk uit, wijzend op de wandelaars en de kastanjezoekers. 'Het is een gebied waar niet alleen recreatie en natuur hun ruimte opeisen, maar ook plaats en aandacht moet zijn voor historie en cultuur. Het is de kunst om al die belangen te verenigen zonder dat ze elkaar bijten.'

Dat lukt niet overal. Een stuk verderop, aan de kade van de Boven-Merwede, is een groot terrein waar verschillende grootschalige activiteiten plaatsvinden. Een grote hit onder die activiteiten is het jaarlijkse Timmerdorp voor kinderen. De deelnemers mogen een week lang bouwen en knutselen aan hun eigen hutten en bouwsels. De week wordt afgesloten met een groot vreugdevuur waarin alle houten bouwsels verbrand worden.

Verbieden

Dat vreugdevuur is de wethouder een doorn in het oog. 'Ik vind dat niet van deze tijd, zo'n vuur. Het is slecht voor het milieu. Het liefst zou ik het verbieden, maar dat roept teveel weerstand op. Ik krijg zo'n verbod er niet door.' Bij de plek aangekomen, kijken we naar een grote kale plek op een grasveld. 'We zaaien de stookplaats elk jaar weer in en we bemesten hem. Maar het gras krijgt de kans niet om te herstellen. Hier groeit niets meer. De grond is morsdood.'

Even later komen we op de vestingwal langs twee monumentale bomen die ook getuigen van een hoogopgelopen belangenconflict. Het verhaal is nog steeds een mysterie. Enkele jaren terug kwamen er klachten over de bomen van omwonenden

Gefaseerd maaien en verschralen geeft flora en fauna meer kans om te floreren.

Een dode plataan en esdoorn als stille getuigen van een hooglopend belangenconflict.

Het jaarlijkse vreugdevuur van het Timmerdorp laat een dode plek achter op de groene rivierkade.

Moeilijke keuzes. Het behoud van bomen heeft ook zijn keerzijde.

en andere belanghebbenden. Ze zouden licht wegnemen en het zicht op de rivier belemmeren. Een kapvergunning was voor de gemeente echter niet bespreekbaar.

Totems

Niet lang daarna werden beide bomen ziek. Onderzoek wees uit dat ze waren geïnjecteerd met

glyfosaat. De daders zijn nooit gepakt. 'We hebben onze vermoedens, maar dat is natuurlijk niet voldoende om verhaal te halen.' Een kapvergunning is overigens nog steeds niet afgegeven. De oude, tak- en bladloze plataan en esdoorn kijken als twee totempalen over de rivier uit. Wie het verhaal erachter kent, ziet daarin al snel een statement van een verontwaardigd en onverzettelijk gemeentebestuur.

Als we later in een nieuwe wijk belanden, wijst Rijsdijk op het pas gemaaid gras. 'Hier zie je duidelijke sporen van ons biodiversiteitsbeleid.' Die sporen moeten we vrij letterlijk nemen. Delen van het perceel zijn niet gemaaid, andere delen wel. 'We maaien bewust laat in het jaar en we doen dat ook steeds gefaseerd. Daar zie je hier een mooi voorbeeld van. Dat doen we allemaal om flora en fauna zoveel mogelijk de kans te geven om te floreren. Ook verschrallen we de bodem, zodat er ook leefruimte is voor de wat zeldzamere grassen en kruiden.'

Waterbuffering

In de wijk is ook rekening gehouden met waterbuffering. 'Wat dat betreft, is deze wijk helemaal autonoom. Er is nauwelijks infrastructuur nodig om de afwatering te regelen. De natuur doet het werk.'

Al dat groen om ons heen roept natuurlijk wel de vraag op hoe Gorinchem omgaat met invasieve exoten en de nieuwe EU-verordening daaromtrent. De wethouder moet bekennen dat hij de verordening nog nauwelijks op het netvlies heeft. 'We hebben de locaties van de invasieve exoten, zoals berenklauw en Japanse duizendknoop, wel in

De wortels van de grote lindebomen duwen overal in de laan stoepranden op

kaart. Die exoten bestrijden we actief. We laten ze ook apart verzamelen en afvoeren om verspreiding te voorkomen. Maar wat de EU-wetgeving over exotenbestrijding precies voor Gorinchem betekent, daar kan ik maar weinig over zeggen.'

Rivierkreeften

Wel weet Rijsdijk dat in het waterrijke gebied waarvoor hij bestuurlijke verantwoordelijkheid draagt de Amerikaanse rivierkreeft voorkomt. 'Maar daar hebben we nog geen beleid op. Ik weet dat restaurants ze soms serveren. Dat is dan weer aardig, als bijkomstigheid.' De rivierkreeften zijn in Gorinchem deels het probleem van de waterschappen. 'Wij doen de oevers; zij doen het waterbeheer,

THE GAME CHANGER

FOR **GROUNDS** MAINTENANCE ONLY FROM TORO

NEW
LT-F3000

PRODUCTIVITY
by design

- Productiviteit en een mooi maaibeeld bij kort en lang gras
- Voor speelvelden, wegbermen, parken en ruige terreinen
- Ontworpen om gebieden te beheren met slechts 3 à 4* maaibeurten per jaar
- Productiviteit en veelzijdigheid, met lage onderhoudskosten

GROENTECHNIEK
Jean Heybroek

www.jeanheybroek.com

www.toro.com/LT-F3000

*Dependent on environmental conditions and mowing speed

Natuur en vergezichten, vlak buiten het centrum van de stad.

de kwaliteit, de kwantiteit en het baggeren. Dat verklaart misschien ook wel een beetje waarom wij die rivierkreeften nog niet echt op het netvlies hebben.'

Handwerk

Als we het over invasieve exoten hebben, komen we ook weer snel te spreken over het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen. Rijdsdijk wil er helemaal vanaf, als dat kan. Maar dat stelt de gemeente wel voor een grote uitdaging. Hoe wil hij dat oplossen? 'Met héél veel handjes', lacht hij. 'We hebben een eigen groendienst met maar liefst zeventien man. Dat is veel voor een gemeente als de onze. Verder kunnen we gebruikmaken van mensen uit de werkvoorziening. Daar redden we het tot op heden goed mee.'

Verder wordt in Gorinchem ijverig geborsteld en met heet water aan onkruidbestrijding gedaan. Met de hoge CO₂-uitstoot van die onkruidbestrijding is ook enigszins rekening gehouden. Helemaal doorgerekend is het effect van de maatregelen niet, maar Gorinchem probeert wel de CO₂-uitstoot van de donkergroene onkruidbestrij-

Natuurlijke waterbuffering in een nieuwe woonwijk.

ding te beperken. 'We maken gebruik van water dat is voorverwarmd met behulp van hernieuwbare brandstoffen.'

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7096

Het komt niet vaak voor dat Stad + Groen zich moet bedienen van anonieme bronnen. Als we echter een artikel willen maken over de EU-exotenverordening, stuiten we op een muur van stilzwijgen. De EU-wet maakt betrokkenen bepaald niet loslippig. Een anonieme bron legt uit waarom. 'We zijn permanent in overtreding van de wet. Daar is niets aan te doen. De verordening is praktisch onuitvoerbaar en onbetaalbaar, bovendien.'

Auteur: Paul van der Sneppen

Omerta rond EU-exotenverordening

Uitvoering van het exotenbeleid zit muurvast

Als Stad en Groen voor deze exotenspecial een verhaal wil maken over de EU-exotenverordening, is het aanvankelijk de bedoeling om onze lezers handelingsperspectief te bieden. Het artikel moet duidelijkheid verschaffen over wat de wetgeving concreet betekent voor gemeenten en terreinbeheerders. Stad en Groen gaat dus op zoek naar 'best practices' en knelpunten in de uitvoering van de EU-exotenverordening.

Die queeste leidt naar Stadswerk Nederland. Deze vereniging ondersteunt gemeenten bij vraagstukken omtrent inrichting en beheer van de openbare ruimte. Tot zover verloopt het onderzoek redelijk soepel. Toch valt meteen op dat alle betrokkenen die we tot dan toe spreken het woord graag aan anderen laten.

Best practices

Namens Stadswerk spreekt beleidsmedewerker Anneloes Voorberg. Meteen wordt duidelijk dat dit verhaal een heel andere insteek gaat krijgen.

Van best practices is nog weinig sprake. Dat wil niet zeggen dat gemeenten en terreinbeheerders geen werk maken van exotenbestrijding. Voorberg noemt bijvoorbeeld Amersfoort, dat onder meer de strijd heeft aangeboden met de reuzenberenklauw. Ook noemt ze projecten in de Flevopolder, waarbij heel voortvarend vrijwilligers worden gemobiliseerd in de strijd tegen invasieve exoten.

Maar de uitvoering van de EU-exotenverordening is een ander verhaal. Het grootste probleem is dat niemand weet wat er in het kader van de verordening van hem verwacht wordt. 'We zien dat het nog zoeken is naar de rol en verantwoordelijkheid van de verschillende partijen. Iedereen is nog zoekende: het ministerie, de provincies, de waterschappen, de gemeenten, de grote terreinbeheerders en de NVWA.'

Muurvast

En daar loopt de ambitie van Stad en Groen om zijn lezers handelingsperspectief te bieden spaak.

Zelfs van 'knelpunten' kan niet eens meer gesproken worden. Een jaar na de invoering van de wet lijkt de uitvoering muurvast te zitten in een gordiaanse knoop van tegenstellingen en complexe belangen.

Op de vraag wat er nodig is om die knoop te ontwarren, moet Voorberg het antwoord schuldig blijven. 'Ook Stadswerk is zoekende. Het is EU-wetgeving. Dan ligt het misschien voor de hand dat de rijksoverheid enige regie op zich neemt, maar die heeft nu juist besloten om de uitvoering niet centraal te regelen. Daardoor is het nu onduidelijk wie wat moet doen.'

'Hebben jullie hier al met het ministerie over gesproken?' vraagt ze. Op het antwoord dat het ministerie naar Stadswerk verwijst, valt een veelzeggende stilte, gevolgd door een lach. 'Tja ...'

Communicatie

Het ministerie van Economische Zaken (EZ)

beschouwt de problemen rond de uitvoering van de exotenverordening vooral als een communicatiekwesbie, zo lijkt het. Vorig jaar heeft het onderzoek laten uitvoeren naar de behoefte van stakeholders aan communicatie vanuit het Rijk. Dat ook het ministerie om antwoorden verlegen zit, blijkt onder meer uit de wijze waarop EZ met informatieverzoeken van Stad en Groen omgaat. De transparantie laat flink te wensen over. Bij ons eerste verzoek wordt de redactie subiet doorverwezen naar Stadswerk. Een tweede verzoek (Stad en Groen wil meer weten over het communicatie-onderzoek) opent ook al geen deuren. Er mogen alleen schriftelijk vragen gesteld worden; een open vraaggesprek met de opdrachtgever is niet mogelijk.

Wel weten we Marianne Doelman op te sporen, de onderzoekster die voor het rapport heeft getekend. Doelman deed het onderzoek als stagiaire en is niet meer voor EZ werkzaam. Toch verloopt ook dit gesprek moeizaam. De onderzoekster wil duidelijk niet buiten de lijntjes van haar rapport kleuren. Het kost veel moeite om enige toelichting op het onderzoeksrapport te krijgen. Het wekt allemaal de indruk alsof het draait om een enorm hoofdpijndossier. Dat gevoel wordt nog versterkt als Doelman daags na het interview Stad en Groen 'geen toestemming geeft' om haar te citeren. Op de uitnodiging om die onverwachte wending nader toe te lichten, wordt niet ingegaan. Stad en Groen kiest ervoor het verhaal van Doelman daarom wel te gebruiken.

Anoniem

Het valt ook op dat het onderzoeksrapport is geanonimiseerd. Dat maakt het erg lastig om de bevindingen in een context te plaatsen. Onduidelijk is namelijk vanuit welke rol de respondenten hun uitspraken doen. Doelman legt uit dat op het ministerie wel een ongekuiste versie rondgaat. 'Maar die gaat niet naar buiten. Veel respondenten willen anoniem blijven. Ik heb voor het onderzoek onder meer open vraaggesprekken met ze gevoerd. Daarin sprak iedereen heel vrij over de problemen die men tegenkomt in de uitvoering van de exotenverordening.'

Uit de gesprekken is in ieder geval wel duidelijk geworden dat de stakeholders doorgaans goed bekend zijn met de problematiek van de invasieve exoten. 'De meesten gaan al jarenlang met het probleem om. De vraag waarop ze graag antwoord willen hebben, is wat er van hen wordt verwacht vanuit de EU-wetgeving.'

Provincies

In het kader van de nieuwe Wet natuurbescherming is per 1 januari van dit jaar veel verantwoordelijkheid voor natuurbeleid bij de provincies komen te liggen. Dat houdt in dat ook het exotenbeleid een taak van de provincies is. Van de zestien geïnterviewde stakeholders geven er zes aan dat daarover verwarring en onzekerheid heerst. Doelman wil niet nader duiden of die onzekerheid ook onder de vertegenwoordigers van de provincies leeft en zo ja, met welke vragen die dan nog zitten.

We zijn allemaal permanent in overtreding van de verordening

Duidelijk wordt wel dat de provincies niet op één lijn zitten als het gaat om de invulling van hun taak. Doelman sprak met vertegenwoordigers van de provincies Zuid-Holland en Drenthe. 'De één ziet dat de verantwoordelijkheid nadrukkelijk bij hen ligt; de ander ziet die verantwoordelijkheid meer als een taak die gedelegeerd wordt aan de waterschappen en andere terreinbeheerders. Dat valt deels te verklaren uit het feit dat beide provincies in totaal verschillende posities verkeren; voor de één is de exotenproblematiek relevanter dan voor de ander.'

Informatie

Veel stakeholders lopen rond met vragen die direct voortkomen uit een beheertaak. Het gaat dan vooral om heel praktische vragen als: mag ik dit verplaatsen? of: moet ik deze exoot vernietigen? Eén van de grote behoeften is duidelijkheid over wie vragen kan beantwoorden, waar eenduidige en sluitende informatie te verkrijgen is.

Die behoefte herkent ook Voorberg. 'Zolang die informatie niet voorhanden is, handelt iedereen naar eigen goeddunken', zegt ze daarover. 'Gemeenten hebben in de praktijk te maken met invasieve exoten en daar moeten ze iets mee. De consequentie is dat iedereen zelf het wiel aan het uitvinden is.'

Chemie

Wat de situatie voor gemeenten en terreinbeheerders nog complexer maakt, is het feit dat ze nauwelijks of geen chemische bestrijdingsmiddelen mogen inzetten. 'Dat verbod geldt nu nog voor gebruik op verhardingen, maar binnenkort ook voor niet-verhardingen. Er zijn wel uitzonderingen voor bepaalde situaties, maar de lijn is toch zo veel mogelijk chemievrij. Dat is mooi en goed, maar maakt het beheersen van vooral woekerende planten wel een grote uitdaging. De urgentie van de problematiek en de behoefte aan kennisuitwisseling zijn groot.'

Maar dat beantwoordt niet de vraag waarom Stad en Groen zoveel weerstand ontmoet als we vrij onschuldige vragen stellen over het exotenbeleid. Waarom is de uitvoering van dat beleid zo'n hoofdpijndossier voor de betrokkenen? Om die vraag beantwoord te krijgen, hebben we stakeholders uitgenodigd om anoniem hun hart te luchten over de EU-wet.

Anneloes Voorberg

Jewel

keeps you on track

jewel.eu/bor

Routeoptimalisatie & Navigatie

Optimaal gebruik van stadse
vierkante meters met...

...de slimme Nophadrain
Gebruiksdaksystemen voor:

daken met
sedum

tuinen/parken
op daken

bezoekbare
daken

berijdbare
daken

nophadrain®
SMART GREEN ROOF SYSTEMS

Nophadrain BV | Mercuriusstraat 10 | 6468 ER Kerkrade | www.nophadrain.nl

Gevlekte Amerikaanse rivierkreeft

Anoniem

Dat helpt. Een anonieme bron, werkzaam bij een grote terreinbeheerder, snijdt twee thema's aan die nog niet eerder benoemd zijn door onze bronnen. Allereerst is er grote onduidelijkheid over wie de uitvoering van de exotenverordening moet gaan betalen. Het verbaast niet dat dit een belangrijk thema is, maar in de rondvraag van Stad en Groen stipt niemand dat onderwerp aan. Sterker nog, onze schriftelijke vragen aan EZ over financiering worden helemaal genegeerd, alsof ze nooit gesteld zijn.

Het Rijk moet uitleggen waarom het vragen nog niet kan beantwoorden

'Het gaat om héél veel geld – niemand weet hoeveel –, waarvoor geen potjes gereserveerd zijn', zegt onze anonieme bron daarover. 'Het Rijk heeft de uitvoering van het natuurbeleid bij de provincies gelegd, en daarmee ook het exotenbeleid. Die moeten nu plannen maken voor de implementatie van de EU-wetgeving. Maar dat is lastig als je geen euro voor dat doel te besteden hebt.'

Juridisch

Een tweede gevoelig onderwerp dat onze bron aanroert, is een juridische kwestie die als een tik-

kende tijdbom onder het exotenbeleid ligt. 'De wet is onuitvoerbaar. Feitelijk zijn we allemaal in overtreding van de nieuwe EU-verordening. Ik spreek dan over de burgers, de gemeenten en alle andere terreinbeheerders in het land. Wat we ook doen, we overtreden altijd de wet. De verordening stelt immers van de soorten op de invasieve-exotenlijst dat we ze niet mogen bezitten, vervoeren en uitzetten. Maar wat moeten de waterschappen dan met de rivierkreeften in de bagger die ze ophalen tijdens baggerwerk? Je kunt die er niet handmatig uit vissen; dat is praktisch onuitvoerbaar. Of wegbeheerders: je kunt wegbeheerders niet vragen om de wegbermen niet meer te maaien omdat ze de invasieve exoten die daarin voorkomen niet mogen verplaatsen.'

Dat verklaart ook, volgens de anonieme bron, waarom de betrokken overheidsorganisaties waarschijnlijk niet graag spreken over de uitvoering van het exotenbeleid. Ze zitten in een positie waarin ze simpelweg geen verhaal hebben. 'Overheden kunnen niet zeggen dat ze niet handhaven. Toch weet iedereen dat ze dat niet kunnen. De handhavende organisaties kunnen niet de hele dag bekeuringen uitschrijven. Werken stilleggen is ook al geen optie. Waterschappen moeten baggeren; anders slibben de waterwegen dicht. Wegbeheerders moeten maaien; anders ontstaan er gevaarlijke verkeerssituaties. Handhaven is ondoenlijk.'

Draagvlak

Daarmee dreigt ook het draagvlak voor het exotenbeleid af te kalven, merkte Doelman tijdens haar

onderzoek. 'Ik proef wel dat de respondenten het nut inzien van het exotenbeleid, maar door alle onduidelijkheid raakt dat wat op de achtergrond.' In haar aanbevelingen adviseert ze het ministerie daarom om vooral een positieve boodschap te communiceren. 'Spreek niet vanwege de verplichting die ons door Europa wordt opgelegd, maar vanuit een positieve houding. Blijf uitleggen dat we met dit beleid werken aan biodiversiteit en zo onze mooie natuur beschermen.'

Opmerkelijk is ook dat Doelman haar opdrachtgever adviseert om vooral transparant te zijn over de processen die gaande zijn. 'Dat betekent dat de overheid het ook gewoon eerlijk moet zeggen als ze nog geen antwoord heeft op een vraag.' Dat pleidooi voor transparantie is bij EZ nog niet helemaal geland, zo lijkt het. Stad en Groen krijgt immers, drie maanden na de oplevering van het rapport, nog steeds niemand te spreken over de implementatie van het exotenbeleid. Wel laat EZ via een e-mail weten overleg te voeren met de provincies over de taken en verantwoordelijkheden met betrekking tot het exotenbeleid. 'Het streven is begin 2018 de taakverdeling met de provincies te hebben vastgelegd.'

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7097

Wil jij onderdeel zijn van een jong, gedreven en enthousiast team bij de uitvoering van uitdagende boomprojecten?

STOP met zoeken. Wij zijn op zoek naar jou!

In ons enthousiaste team zijn wij op zoek naar:

European Treeworker (ETW), fulltime

Werkzaamheden:

Als ETW'er zul jij je bezig houden met alle facetten van boomverzorging. Als ETW'er ben jij ons aanspreekpunt op het project en zal je leiding geven aan meerdere collega's. Maar Wolterinck biedt meer. Ons dienstenpakket bestaat ook uit groeiplaatsverbetering (Terrafit) en EPR projecten.

Wat vragen wij van jou?

- Bezit of in aflopende fase van het certificaat ETW + eventueel EHBO voor ETW'ers (voorkeur platform)
- Relevante werkervaring
- VCA basis
- Flora en Fauna niveau 1
- Rijbewijs B(E)
- Representatief en communicatief vaardig
- Prestatiegericht en kwaliteitsbewust
- Geen 8 tot 5 instelling

Wij bieden jou

- Gunstige arbeidsvoorwaarden en een marktconforme beloning
- Prettige werksfeer in een transparante en platte organisatie
- Goede opleidingsmogelijkheden
- Aandacht voor persoonlijke ontwikkeling en eigen inbreng

Graag ontvangen wij een motivatie en CV per e-mail ter attentie van dhr. I.T. de Groot, Algemeen directeur.
info@wolterinck.nl

Kwaliteits- bloembollen

Het is nog steeds tijd
om bollen te planten

Wij kunnen u alles vertellen over
het toepassen van bloembollen en
de nieuwste planttechnieken.

www.jubholland.nl

De elektrische stoel voor invasieve exoten

Rootwave UK komt met bestrijdingsmethode voor onkruid op basis van elektriciteit

Iedere veehouder kent het verschijnsel. Als je rondom een weide een elektrische afrastering plaatst, dan helpt dat niet alleen om het vee in de wei te houden. Vaak bestrijd je in één moeite onkruid en gras dat tegen de schrikdraad aan waait. Op basis van dit principe heeft het Engelse Rootwave een nieuwe technologie ontwikkeld, die ook toepasbaar zou zijn op Japanse duizendknoop en berenklaauw.

Auteur: Hein van Iersel

Ceo van deze start-up is Andrew Diprose. Zijn vader, Mike Diprose, begon bijna veertig jaar geleden al met het ontwikkelen van deze techniek in zijn baan als onderzoeker aan de universiteit van Sheffield. De markt was niet rijp voor deze innovatieve techniek, volgens ceo Diprose junior. Diprose: 'De marketingbudgetten van Monsanto zijn veel groter dan die van ons en niemand zag in die tijd problemen in het gebruik van herbiciden als glyfosaat.' Die tijd ligt achter ons. Zelfs in het Europees Parlement wordt druk gediscussieerd over de vraag of glyfosaat nu wel of niet kankerverwekkend is, en een aantal landen heeft het gebruik van Roundup in de ban gedaan of in ieder geval ernstig beperkt. Nieuwe kansen dus voor start-up Rootwave.

Markt

Rootwave heeft op dit moment een machine die klaar zou zijn voor de markt: de Rootwave Pro. Dat is een machine die op een aanhanger van een auto of een utility vehicle kan worden geplaatst en die gekoppeld kan worden aan een generator of aan het stroomnet. Aan de machine worden vervolgens twee kabels bevestigd. De ene is een elektriciteitsdraad waaraan een aardpin bevestigd wordt en die gewoon in de grond gestoken kan worden. De tweede draad wordt bevestigd aan

de behandelingslans waarmee de te bestrijden planten aangetipt worden en zo onder stroom gezet kunnen worden. Op de site van Rootwave is verder weinig informatie te vinden over hoe goed de behandeling in de praktijk werkt. Het idee is in ieder geval dat de plant van binnenuit wordt verhit en zo wordt gedood. In het rapport van Probos over de bestrijding van duizendknoop wordt de methode wel genoemd en gekenschetst als veelbelovend, maar echte praktijkervaring ontbreekt nog. Het is in iedere geval geen methode die heel snel werkt, want iedere stengel moet afzonderlijk worden aangetipt.

Andrew Diprose

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7098

Niet allemaal hetzelfde wiel uitvinden

Zorg voor structurele aanpak bestrijding invasieven en vooral voor bundeling van kennis

Professor Rob Leuven ziet in de bestrijding van invasieve exoten nog weinig structuur en consensus. Overheden die dit als een nieuwe taak op hun bordje krijgen, wil hij op het hart drukken om vooral niet allemaal hetzelfde wiel uit te vinden en te zorgen dat er kennis wordt ontwikkeld over welke aanpak werkt en welke niet.

Auteur: Hein van Iersel

Rob Leuven (60) is de kersverse hoogleraar Invasiebiologie aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Leuven is daarmee de eerste die in Nederland een dergelijke leerstoel vervult. Hij doet onderzoek naar de gevolgen van invasieve exoten op ecosystemen. Leuven heeft zich in zijn eerdere wetenschappelijke carrière vooral gericht op de effecten van invasieve exoten op watersystemen, maar de nieuwe leerstoel kent een bredere opzet

en omvat ook invasieve exoten zoals Japanse duizendknoop en reuzenberenklauw, maar ook de effecten van ontsnapte huisdieren als de Pallas' eekhoorn.

Wie de krant openslaat, ziet tegenwoordig iedere week wel een artikel over invasieve exoten. De benoeming van Leuven lijkt daarmee op het juiste moment te komen. Dat wil echter niet zeggen

dat Nederland vooroploopt bij de bestrijding van invasieve exoten. Internationaal zijn er op verschillende universiteiten al veel langer vergelijkbare leerstoelen.

Reuzenberenklauw

De belangrijkste boodschap die Leuven beheerders mee wil geven, is dat er meer structuur in beheer en bestrijding moet komen. Leuven illustreert dat

Veel exoten vormen geen enkel probleem en kunnen zelfs een verrijking zijn van de Nederlandse natuur

aan de hand van een Nijmeegs voorbeeld: 'Als ik naar mijn werk op de universiteit fiets, kom ik altijd langs een berm vol met reuzenberenklauwen. De gemeente beheert deze berm door twee tot drie keer te maaien, maar op zo'n manier dat ze nooit van die planten afkomen. Óf ze maaien op het moment dat al zaadvorming heeft plaatsgevonden, óf er wordt een aantal berenklauwen gespaard, omdat ze net buiten het bereik van de maaimachine groeien of op een aangrenzend perceel van een andere terreineigenaar.'

Leuven geeft nog een ander voorbeeld, nu over het beheer van reuzenbalsemien. Dit is een hardnekkig onkruid, maar zeker niet onoverwinnelijk. Het zaad van deze springbalsemien is maximaal twee jaar kiemkrachtig. Als je een terrein dus vóór de zaadzetting vrijmaakt van de planten en een jaar later alles nog een keer goed controleert, heb je het probleem waarschijnlijk grotendeels onder controle. Leuven: 'Je ziet dan dat het stroomgebied van een bronbeek met behulp van vrijwilligers wordt schoongemaakt door de planten uit te trekken. In plaats van vanuit de bron naar benedenloops te werken, beginnen ze beneden en vervolgens houden halverwege op. In een volgend groeiseizoen heb je dan hetzelfde probleem. Het zaad kan immers over enkele meters worden weggeschoten en zich gemakkelijk via water verspreiden.'

Evaluëren

Leuven wil met zijn voorbeelden vooral waarschuwen dat er meer kennis moet komen over het succesvol beheer en bestrijden van invasieve exoten. Iedereen probeert zelf het wiel uit te vinden en er wordt te weinig gemonitord en gecommuniceerd over het effect van maatregelen. Wat je dan ziet, is dat veel beheerders bijvoorbeeld Japanse duizendknoop bestrijden door middel van begrazing, maar dat er nooit wordt geëvalueerd of dat echt werkt. Daarom is Leuven zo blij met het grootschalig onderzoek van Probos naar het beheer

van Japanse duizendknoop. Ruim honderd plots worden daarin met elkaar vergeleken over meerdere jaren. Op de manier wordt echt kennis opgebouwd waar beheerders iets aan hebben. Vanuit het Nederlands Expertise Centrum Exoten wordt vergelijkbaar onderzoek verricht naar innovatieve beheersmethoden van bijvoorbeeld watercrassula en zonnebaars. In de dagelijkse praktijk ligt dat weleens anders: daar begint een beheerder vaak vol enthousiasme aan een klus, maar wordt zelden op langere termijn gekeken hoe succesvol iets is geweest.

Lijstje maken

Volgens Leuven is het daarom belangrijk dat gemeentes en waterschappen een eigen visie ontwikkelen. Dat moet beginnen, aldus de hoogleraar, met het opstellen van een prioriteitenlijst. Welke invasieve soorten zijn voor mijn beheersgebied relevant, welke beheersstrategieën zijn kosteneffectief, welke organisaties worden daarbij betrokken, is inzet van vrijwilligers mogelijk? In sommige gevallen zal het Japanse duizendknoop zijn, maar de lijst van soorten die volgens de Europese verordening moeten worden uitgeroeid is groot en omvat ook een aantal dieren, zoals diverse Amerikaanse rivierkreeften, exotische eekhoorns en de wasbeer.

Leuven haalt het recente themanummer van het blad *De Levende Natuur* tevoorschijn, dat helemaal is gericht op invasieve exoten, en laat een grafiekje zien. Iedere invasie begint redelijk onschuldig en vaak bijna onzichtbaar, in ieder geval onzichtbaar voor het grote publiek. Toch is het juist zaak om zo vroeg mogelijk in te grijpen. Alleen dan heb je kans om een exoot succesvol buiten de deur te houden. Overigens is Leuven niet helemaal gelukkig met de term 'exoten'. Veel exoten vormen geen enkel probleem en kunnen zelfs een verrijking zijn van de Nederlandse natuur. Er ontstaat pas een probleem als een soort zich onbelemmerd kan voort-

planten door een gebrek aan natuurlijke vijanden en een probleemsoort wordt, onder andere door het wegconcurreren van andere soorten. Dat kan overigens ook met inheemse planten en dieren gebeuren of soorten die op eigen kracht zonder toedoen van de mens Nederland binnenkomen. De eikenprocessierups is de rups van een nachtvlinder die van nature in zuid- en midden Europa voorkomt, maar door de klimaatverandering noordwaarts is getrokken en langs wegen of in steden met veel eiken tijdens een warm voorjaar een probleemsoort kan zijn. Overigens is ingrijpen zelfs bij kleine aantallen niet altijd makkelijk. Een voorbeeld daarvan is een populatie Aziatische huiskraaien in Hoek van Holland. Deze vogels zijn meegekomen aan boord van een schip en hebben zich daar gevestigd. Toen de overheid besloot die beesten af te schieten, zorgde dat voor veel protest en juridische procedures, waardoor het lang duurde voordat de vogels konden worden weggevangen of afgeschoten. Ook de bestrijding van Pallas' eekhoorn was verre van makkelijk en ondanks de lage aantallen redelijk kostbaar maar wel succesvol. Deze oorspronkelijk uit China afkomstige eekhoortjes kwamen voor op een aantal locaties nabij Weert rondom de vestigingsplek van een handelaar in exotische huisdieren. Deze eekhoorns zijn allemaal gevangen en vervolgens gesteriliseerd; ze worden nu in gevangenschap bij verschillende opvangcentra in binnen- en buitenland gehouden totdat ze een natuurlijke dood sterven. Leuven: 'Afschieten is waarschijnlijk makkelijker en goedkoper, maar is aan het grote publiek niet te verkopen. Verder bezorgen deze eekhoorns veel overlast. Ze knagen overal aan.'

Wetgeving

Centraal in de bestrijding van probleemsoorten staat de Europese verordening uit 2014, die als doel heeft de ongewenste effecten van invasieve exoten voor biodiversiteit en ecosysteemfuncties tegen te gaan. Uitroeien is verplicht als nieuwe soorten zich vestigen. Wanneer een soort al langer in Europa aanwezig is en wijd verspreid, zijn beheerders eraan gehouden de populatie onder controle te houden. Nederland kent bovengemiddeld veel probleemsoorten. Dat komt enerzijds door onze handelstraditie, maar ook doordat veel probleemsoorten goed gedijen in waterrijke gebieden.

De schade van invasieve exoten is enorm. Volgens een artikel van onder andere Leuven in de genoemde uitgave van *De Levende Natuur* 118/4 uit 2017 zou het voor de gehele Europese Unie gaan om een bedrag van rond de 12 miljard euro

Circa 10-15% van de
exoten wordt vroeg of laat
invasief en veroorzaakt dan
aanzienlijke problemen
voor natuur en/of milieu

Reuzenbalsemien berm

per jaar. Leuven: 'De echte schade is waarschijnlijk nog veel hoger. Het maaien van een veld met reuzenberenklauwen hoort er waarschijnlijk niet bij, omdat dit valt onder regulier beheer.' De Europese Unie heeft een lijst uitgebracht met soorten waarvan het import, handel, bezit en transport zijn verboden. Deze lijst is constant aan verandering onderhevig.

Ik vraag waarom daar ook soorten op staan die in Nederland maar amper kunnen standhouden, bijvoorbeeld omdat ze niet winterhard zijn (zoals de waterhyacint. Leuven antwoordt dat dit vaak soorten zijn die in zuidelijker streken juist heel goed gedijen, en de wetgever wil voorkomen dat handelaren deze soorten verhandelen of liefhebbers ze verspreiden zodat er constant nieuwe besmettingsbronnen ontstaan.

Biologisch

Veel bekende invasieve exoten hebben zich inmiddels al zo wijd verspreid gevestigd in Nederland,

dat het een illusie is dat we ze volledig kunnen uitroeien. Ook hier is nietsdoen voor Leuven geen optie. Een voorbeeld daarvan is het beheer van Amerikaanse rivierkreeften. Op dit moment kan dit beestje, dat weinig natuurlijke vijanden heeft in onze sloten, zich bijna onbeperkt uitbreiden en dijken en slootkanten verzwakken. Leuven: 'Door

**Veel bekende invasieve
exoten hebben zich
inmiddels al zo wijd
verspreid gevestigd in
Nederland, dat het een
illusie is dat we ze kunnen
uitroeien**

het robuuster maken van het ecosysteem van een sloot kun je zorgen dat er meer ruimte is voor bijvoorbeeld paling, en baars. Deze vissoorten hebben allemaal kreeft op het menu staan en kunnen de overlast terugdringen.' Met deze manier van beheer is nog weinig ervaring.

Iets vergelijkbaars zie je bij het beheer van de uit Australië afkomstige exoot watercrassula. Dit wateronkruid kan in korte tijd alle planten in meertjes en vennen wegconcurreren. Deze soort is nog pas in enkele EU landen een probleem en daarom nog niet voor de unielijst aangemeld en beoordeeld.

Bestrijding op basis van beheersing kan op verschillende manieren. De Europese regelgeving verplicht dat dit op humane wijze gebeurt. De inzet van het publiek is daarbij hoe dan ook essentieel. De leerstoel van Leuven werkt nauw samen met het Nederlands Expertise Centrum Exoten, dat ook in Nijmegen is gevestigd op

7 min. leestijd

SPECIAL INVASIEVE EXOTEN

Reuzenbalsemien zaad

de campus van de Radboud Universiteit. In dit kenniscentrum zijn onder meer een aantal Particuliere Gegevensleverende Organisaties vertegenwoordigd, zoals Floron, Ravon, Sovon en de Zoogdiervereniging. Aan de hand van de waarnemingen van deze organisaties, of liever gezegd van vrijwilligers in het veld, is de wetenschap in staat kennis te ontwikkelen over verspreiding van soorten in ruimte en tijd en sleutelfactoren voor kosten-effectief beheer.

Over toepassing van strikt biologische bestrijding voor uitroeiing van soorten is Leuven niet al te optimistisch. Bekend is bijvoorbeeld een bepaalde bladvlo die in Japan voorkomt op de Japanse duizendknoop. Theoretisch zou deze bladvlo kunnen bijdragen aan het beheersen van deze duizendknoop. In de praktijk valt dat echter tegen, omdat de bladvlo zich wellicht moeilijk kan handhaven en dus constant opnieuw moet worden uitgezet. Op langere termijn kan biologische bestrijding

wellicht wel iets bijdragen. Een voorbeeld daarvan is het beheer van de Amerikaanse vogelkers. Deze invasieve boomsoort is nu ongeveer een eeuw in Nederland aanwezig, en langzamerhand komen er meldingen binnen dat deze *Prunus serotina* wordt aangetast door schimmels en insecten.

Wanneer soorten al langer aanwezig en niet meer volledig uitroeibaar zijn, moeten beheerders verdere verspreiding voorkomen en de populatie onder controle houden

Be social

Scan of ga naar:

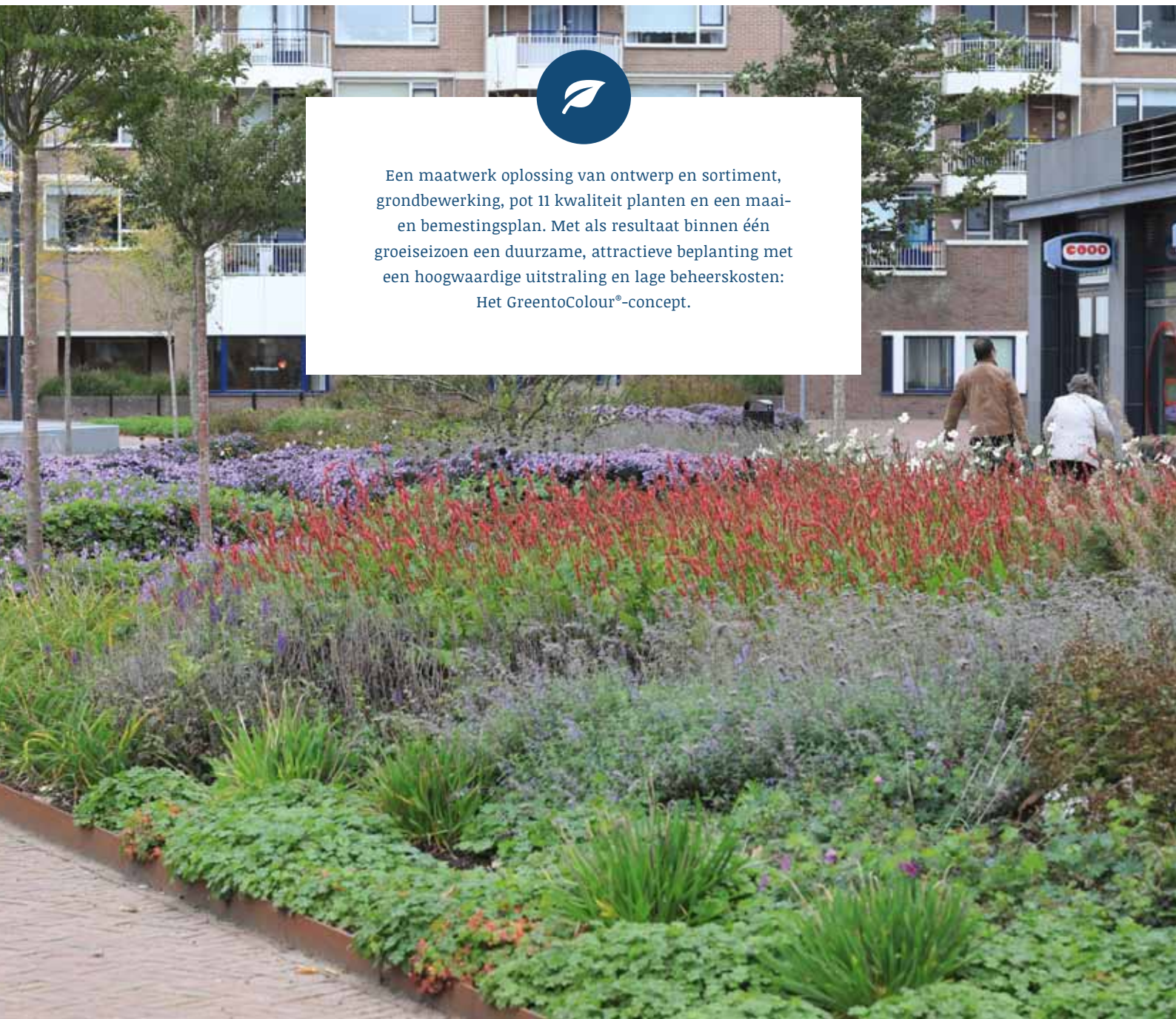
www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7099

GREENTOCOLOUR

VASTE PLANTEN IN HET OPENBAAR GROEN

Een maatwerk oplossing van ontwerp en sortiment, grondbewerking, pot 11 kwaliteit planten en een maai- en bemestingsplan. Met als resultaat binnen één groeiseizoen een duurzame, attractieve beplanting met een hoogwaardige uitstraling en lage beheerskosten: Het GreentoColour®-concept.

DE SOORTEN OP DE UNIELIJST EN HUN VOORKOMEN

NAAM	NEDERLANDSE SOORTNAAM	AANWEZIG IN NEDERLAND	AANWEZIG IN VLAANDEREN
Terrestrische planten			
<i>Baccharis halimifolia</i>	Struikaster	Onzeker	Gevestigd
<i>Heracleum persicum</i>	Perzische berenklaauw	Afwezig	Afwezig
<i>Heracleum sosnowskyi</i>	Sosnowski's berenklaauw	Afwezig	Afwezig
<i>Lysichiton americanus</i>	Moeraslantaarn	Gevestigd	Gevestigd
<i>Parthenium hysterophorus</i>	Partheniumkruid	Afwezig	Afwezig
<i>Persicaria perfoliata</i>	Doorgroeide duizendknoop	Afwezig	Afwezig
<i>Pueraria montana</i>	Kudzu	Afwezig	Afwezig
Zoetwaterplanten			
<i>Cabomba caroliniana</i>	Waterwaaier	Gevestigd	Gevestigd
<i>Eichhornia crassipes</i>	Waterhyacint	Incidenteel	Incidenteel
<i>Hydrocotyle ranunculoides</i>	Grote waternavel	Gevestigd	Gevestigd
<i>Lagarosiphon major</i>	Verspreidbladige waterpest	Gevestigd	Gevestigd
<i>Ludwigia grandiflora</i>	Waterteunisbloem	Gevestigd	Gevestigd
<i>Ludwigia peploides</i>	Kleine waterteunisbloem	Gevestigd	Gevestigd
<i>Myriophyllum aquaticum</i>	Parelvederkruid	Gevestigd	Gevestigd
Ongewervelden (aquatisch)			
<i>Eriocheir sinensis</i>	Chinese wolhandkrab	Gevestigd	Gevestigd
<i>Orconectes limosus</i>	Amerikaanse rivierkreeft	Gevestigd	Gevestigd
<i>Orconectes virilis</i>	Amerikaanse rivierkreeft	Gevestigd	Afwezig
<i>Pacifastacus leniusculus</i>	Californische rivierkreeft	Gevestigd	Gevestigd
<i>Procambarus clarkii</i>	Amerikaanse rivierkreeft	Gevestigd	Gevestigd
<i>Procambarus fallax</i>	Marmerkreeft	Incidenteel	Afwezig
Ongewervelden (terrestrisch)			
<i>Vespa velutina nigrithorax</i>	Aziatische hoornaar	Afwezig	Incidenteel
Zoetwatervissen			
<i>Perccottus glenii</i>	Amoergrondel	Afwezig	Afwezig
<i>Pseudorasbora parva</i>	Blauwband	Gevestigd	Gevestigd
Amfibieën			
<i>Lithobates catesbeianus</i>	Amerikaanse brulkikker	Uitgeroeid	Gevestigd
Reptielen			
<i>Trachemys scripta</i>	Roodwangschildpad	Incidenteel	Incidenteel
Vogels			
<i>Corvus splendens</i>	Huiskraai	Gevestigd	Afwezig
<i>Oxyura jamaicensis</i>	Rosse stekelstaart	Gevestigd	Gevestigd
<i>Threskiornis aethiopicus</i>	Heilige ibis	Incidenteel	Incidenteel
Zoogdieren			
<i>Callosciurus erythraeus</i>	Pallas' eekhoorn	Uitgeroeid	Uitgeroeid
<i>Herpestes javanicus</i>	Indische mangoeste	Afwezig	Afwezig
<i>Muntiacus reevesi</i>	Muntjak/Chinees muntjak	Incidenteel	Gevestigd
<i>Myocastor coypus</i>	Beverrat	Gevestigd	Incidenteel
<i>Nasua nasua</i>	Rode neusbeer	Incidenteel	Incidenteel
<i>Procyon lotor</i>	Wasbeer	Gevestigd	Onbekend
<i>Sciurus carolinensis</i>	Grijze eekhoorn	Incidenteel	Incidenteel
<i>Sciurus niger</i>	Amerikaanse voseekhoorn	Incidenteel	Afwezig
<i>Tamias sibiricus</i>	Siberische grondeekhoorn	Gevestigd	Gevestigd

Bart en Boris

MAKEN KENNIS MET INVASIEVE EXOTEN

FLEURIGE EN WINTERHARDE PLANT,
ZEIDEN ZE?

JA. DAT VAN DE INVASIE WAREN ZE
VERGETEN.

Burgers onvoldoende op de hoogte van risico's exoten

Lezers Stad+Groen over problemen en beleidsmaatregelen invasieve exoten

Je kunt geen krant openen of je ziet berichten over de reuzenberenklauw of Japanse duizendknoop. De opmars van invasieve exoten is een hot topic.

Van een duidelijke informatievoorziening is echter geen sprake, laat staan van een eenduidige aanpak. Met het uitzetten van een enquête onder zijn lezers heeft Stad+Groen in kaart gebracht wat er zoal speelt.

Auteur: Kelly Kuenen

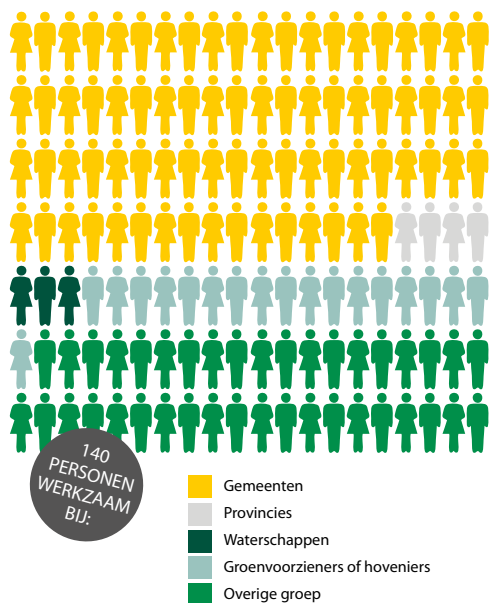
De enquête werd ingevuld door in totaal 140 personen. Zij zijn werkzaam bij gemeenten (54%), provincies (3%) en waterschappen (2%), een deel bij groenvoorzieners of hoveniers (13%). De overige groep werkt bij o.a. woningbouwverenigingen, adviesbureaus, natuurorganisaties of boomkwe-

kers. 67% van de respondenten heeft een rol in de beleidsvoering rond exoten.

De meeste respondenten maken zich in meer of mindere mate zorgen om exoten, zo blijkt uit de antwoorden. Tegelijkertijd wordt door hen ook

nuance aangebracht. 'Als we alles wat niet thuis hoort in ons land willen verwijderen, dan hebben we ook nog de konijnen en heel veel andere soorten', merkt een respondent bijvoorbeeld op.

Hieronder de opvallendste resultaten.

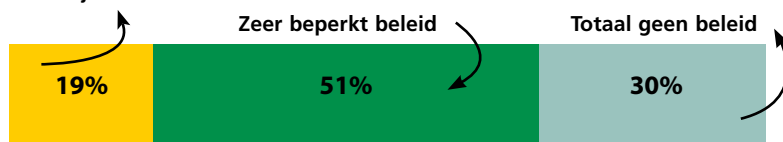

BELEID VAN GEMEENTE, PROVINCIE EN WATERSCHAP

Onderstaande vragen laten zien hoe gemeenten, provincies en waterschappen omgaan met exotenbeleid.

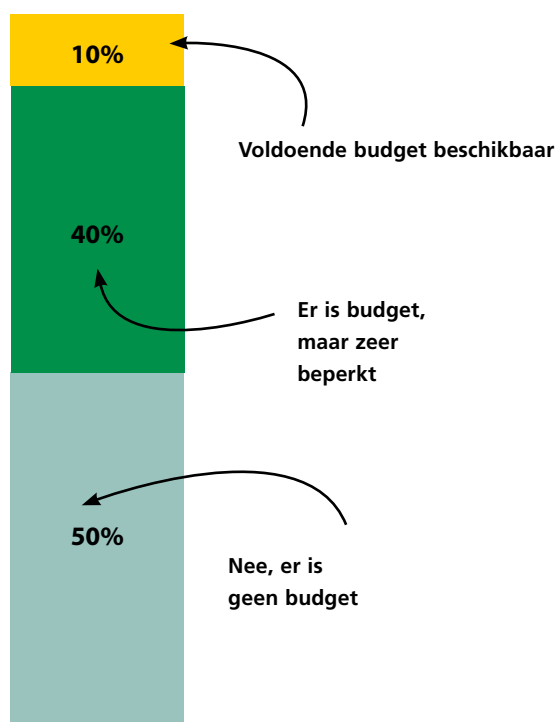
HEBBEN OVERHEDEN EEN DUIDELIJK 'EXOTENBESTRIJDINGSBELEID'?

Duidelijk ontwikkeld beleid

50% van de overheden heeft **geen budget** voor exotenbeheer

IS ER BUDGET VOOR BESTRIJDING?

HEBBEN ZIJ IN KAART WAAR WELKE SOORTEN AANWEZIG ZIJN?

EFFECTIEF EXOTENBEHEER

Een stelling waarover de meningen duidelijk verdeeld zijn:

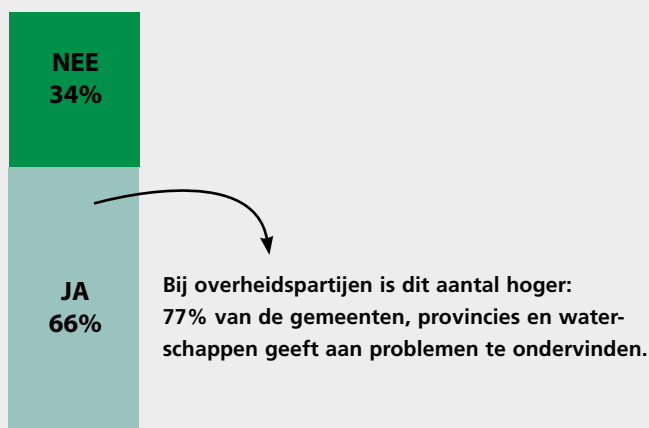
'BELEIDSMAKERS HEBBEN GENOEG HANDVATTEN VOOR EEN EFFECTIEF EXOTENBEHEERPLAN.'

'Ja', antwoordt **23%** van de gemeenten, provincies en waterschappen. **33%** is het hier juist niet mee eens.

PROBLEMEN MET EXOTEN?

Onderstaande vragen werden zowel ingevuld door provincies, gemeenten en waterschappen als door andere partijen. Daarmee ontstaat een beeld vanuit zowel beleidsmakers als niet-beleidsmakers.

DE HAMVRAAG: ZIJN ER PROBLEMEN MET EXOTEN?

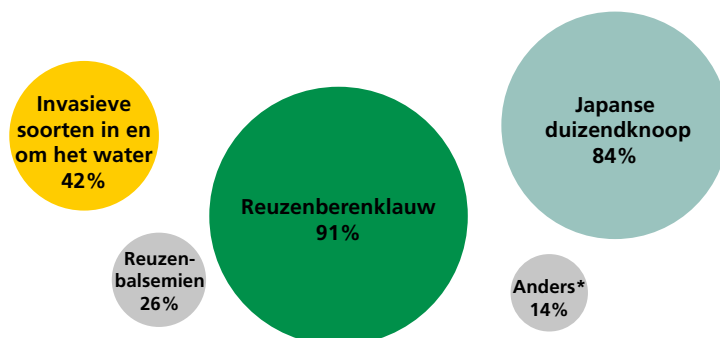
IN HOEVEEL GEVALLEN WORDT EEN ACTIEF BELEID GEVOERD?

Japanse duizendknoop	64%
Reuzenberenklauw	63%
Grote waternavel	11%
Reuzenbalsemien	11%
Waterteunisbloem	9%
Watercrassula	8%
Parelvederkruid	8%
Anders*	19%

*In deze categorie werden o.a. genoemd: ambrosia, Amerikaanse vogelkers, fonteinkruid, kevers en wasberen

47 respondenten geven aan geen hinder te ondervinden van exoten.

IN HOEVEEL GEVALLEN ZORGEN ONDERSTAANDE EXOTEN VOOR PROBLEMEN BIJ DE ANDERE RESPONDENTEN?

*In deze laatste categorie werden o.a. genoemd: Amerikaanse vogelkers, een onbekende grassoort, dieren (in het bijzonder uitheemse ganzen), rivierkreeftjes en muskusratten

‘Bij ons zijn er geen problemen met exoten. Wanneer nodig worden ze op de juiste wijze in toom gehouden. **Tijdig monitoren is hierbij belangrijk**’

BESTRIJDING VAN DE JAPANESE DUIZENDKNOOP

Populairste methoden

- 1 Intensief maaien
- 2 Uitgraven en afvoeren
- 3 Heet water
- 4 Afdekken en verstikken

Hoe effectief is de aanpak?

Uitstekend	4%
Goed	33%
Matig	52%
Slecht	8%
Zeer slecht	2%

BESTRIJDING VAN DE INVASIEVE WATERPLANTEN

Populairste methoden

- 1 Maaiboot
- 2 Weghalen met een kraan
- 3 Harkploegboot
- 4 Verwijderen met hand of zeis

Hoe effectief is de aanpak?

Uitstekend	0%
Goed	48%
Matig	39%
Slecht	9%
Zeer slecht	4%

BESTRIJDING VAN DE BERENKLAUW

Populairste methoden

- 1 Maaien
- 2 Uitgraven en afvoeren
- 3 Heet water
- 4 Chemie

Hoe effectief is de aanpak?

Uitstekend	6%
Goed	46%
Matig	38%
Slecht	6%
Zeer slecht	4%

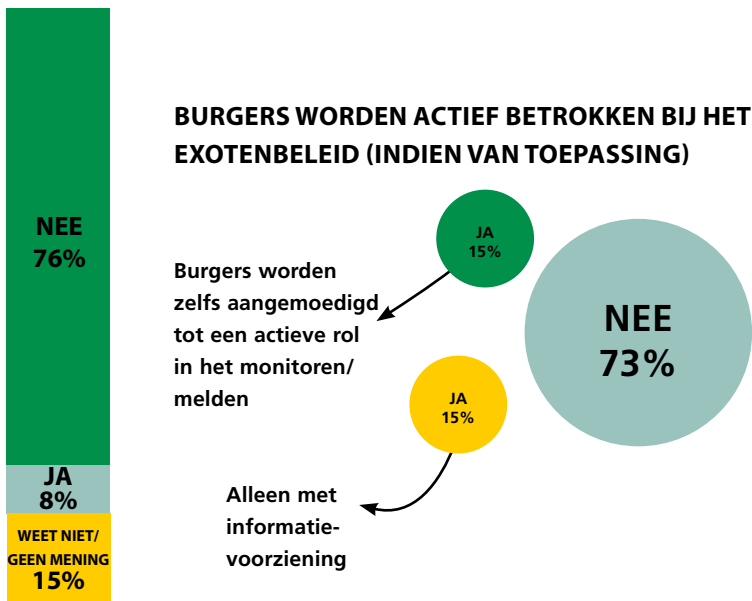

5 min. leestijd

EN DE BURGER?

Onderstaande vragen werden zowel ingevuld door provincies, gemeenten en waterschappen als door andere partijen.

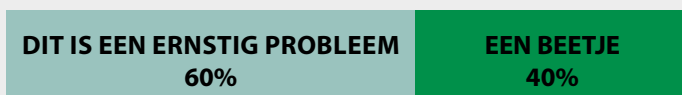
BURGERS ZIJN VOLDOENDE OP DE HOOGTE VAN DE RISICO'S DIE EXOTEN MET ZICH MEEBRENGEN

TOT SLOT

MAKEN LEZERS ZICH ZORGEN OVER DE OPMARS VAN EXOTEN?

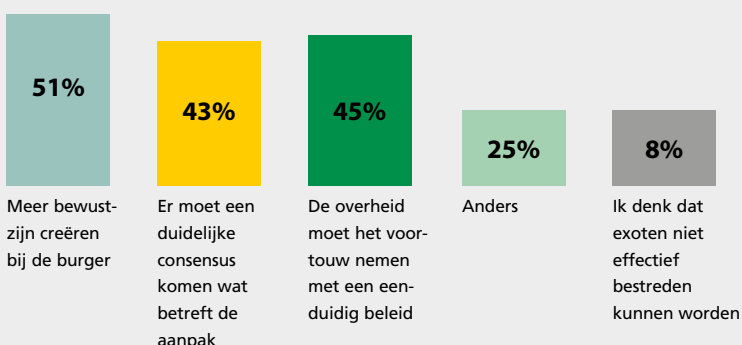
Gemeenten, provincies, waterschap

Overige respondenten

WAT KAN ER VERBETERD WORDEN OM EXOTEN (NOG) EFFECTIEVER AAN TE PAKKEN?

SPECIAL INVASIEVE EXOTEN

Veel invasieve waterplanten worden verkocht als aquariumplant. Verspreidbladige waterpest en smalle waterpest staan inmiddels op de Unielijst.

'We hebben goede informatie-uitwisseling nodig. Veel beheerders zijn op hun eigen manier bezig; we leren te weinig van elkaar!'

'Eigenaren van andere terreinen (denk aan Prorail) moeten actief meedoen'

OVER DEZE ENQUÊTE

Met deze enquête wil Stad+Groen op een laagdrempelige manier een eerste indruk geven van de problematiek en beheermethoden. Om het behapbaar te houden, hebben we de vragen beperkt tot flora. Uit de reacties kwam echter naar voren dat diverse respondenten ook hinder ondervinden van exotische fauna. De groep overheden wordt regelmatig uitgelicht. Dat is gedaan omdat zij een belangrijke rol spelen in de beleidsvoering, maar ook omdat alleen deze groep groot genoeg is om er conclusies aan te verbinden. Net als bij iedere enquête zijn ook hier kanttekeningen te maken. Het ligt bijvoorbeeld voor de hand dat degenen die problemen ondervinden met exoten eerder zullen reageren op een enquête. Daarnaast is niet uitgesloten dat meerdere respondenten werkzaam zijn bij dezelfde organisatie. De uitslagen zijn afgerond op hele procenten, waardoor het totaal van de antwoorden niet altijd exact op 100 procent uitkomt.

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7100

NIEUW: Invasie Soorten Reductie Programma
Vraag onze ISRP specialisten voor meer informatie.

Het Invasieve Soorten Reductie Programma is een web-based management systeem welke u direct toegang geeft tot (wetenschappelijk) bewezen methoden per plantensoort, om invasieve soorten te beheersen en in aantal gevallen uit te roeien. Dit is wat u krijgt:

- Lagere totaalkosten van uw invasieve soorten bestrijding
- Een programma wat de aantoonbaarheid van uw maatregel voor de EU-verordening borgt
- Een praktisch systeem voor gebruik in de buitenruimte
- Inzichtelijkheid voor alle gebruikers, zowel eindklanten als operators
- Geïntegreerde berekening voor alle bekende onkruidbestrijdingsmachines in de markt
- Actuele management informatie
- Onderbouwde maatregelpakketten
- Optimalisatie van planning en routing
- Geïntegreerde klimaatzones
- Veiligheid en risicocontrole
- Minder frustratie – de methode werkt
- Rapport generator
- Automatische upgrade naar de laatste stand van de wetenschap

Lupine

Reuzenbalsemien

Japanse Duizendknoop

Reuzenberenklauw

Het gereedschap dat u helpt de strijd te winnen!

Meer info? h.hiddema@heatweed.com | invasivespeciesreduction.com

mail@heatweed.com | heatweed.com

Harry Kloosterman, eigenaar van Weed Free Service over Heatweeds Invasieve Soorten Reductie Programma:

“Wij gebruikten als eerste in Nederland het ISRP programma, voor het monitoren en beheersen van invasieve exoten. Wij zijn erg tevreden, door onder andere de gebruiksvriendelijkheid van het programma, de tijdwinst en de professionele terugkoppeling naar het personeel. Het programma is zo ingericht dat ook de klant eigenlijk real time mee kan kijken, dat is natuurlijk perfect. Inmiddels zijn alle medewerkers van Weed Free Service door Heatweed getraind en gecertificeerd om met ISRP op grote schaal invasieve exoten te beheren.”

Bovenstaande foto's gemaakt door: Weed Free Service

ISRP zal uw totale kosten en tijdsinspanning verlagen in het gevecht tegen invasieve soorten, het zal eveneens uw succes factor vergroten.

E C O R R I D O R S

SPECTACULAIRE WINTERAANBIEDING

Klimaatadaptieve beplanting in containers gekweekt

ECORRIDORS KLIMAATADAPTIEVE BEPLANTING: DAG CO₂ EN FIJNSTOF, HALLO SCHONE LUCHT!

De kern van onze Ecorridors klimaatadaptieve beplanting is, dat deze door haar speciale kweek- en groeiwijze meer dan goed in staat is de lucht te zuiveren en de omgeving schoner te houden. De planten zijn beter in staat tot CO₂ opname en groeien en bloeien daardoor zeer snel, dit betekent: groot bladoppervlak, meer en fijnere beharing, grotere bloemen en vruchten en dus zeer goed in staat tot afvang van fijnstof per m² groen. Wist u dat fijnstof één van de drie grootste veroorzakers is van ziekte en sterfte in Nederland? Dan is de keuze snel gemaakt toch?

MAATSCHAPPELIJKE BIJDRAGE EN BIODIVERSITEIT

Zoals algemeen bekend heeft 'groen' in met name stedelijke gebieden een directe invloed op de leefomgevingkwaliteiten. Een groene omgeving is niet alleen een aangename omgeving om van te genieten en om in te wonen en te recreëren, maar groen is ook functioneel, het reduceert hitte in de stad, haalt CO₂, fijnstof en stikstof uit de lucht en levert biomassa op. De Ecorridors klimaatadaptieve beplanting is geschikt voor ieder landschapstype en/of grondsoort. Daarnaast zorgt deze flexibiliteit in plantenkeuze voor biodiversiteit. De planten zijn namelijk aantrekkelijk voor verschillende insecten en diersoorten, zoals vogels, bijen en vlinders. **Meer weten? Neem contact op via info@ecorridors.nl en vraag naar onze speciale aanbiedingen.**

OP=OP

Zolang de voorraad strekt
info@ecorridors.nl

Ilex Aquifolium

Lonicera Green Junkie

Viburnum Dentatum

Elaeagnus Angustifolia

Taxus Baccata

Viburnum Lantana

Elaeagnus Ebbingei

'Brancheorganisaties en overheid, waar blijven jullie met handhaving chemieverbod?'

Maak aannemers
verantwoordelijk voor het
totale proces;
dan zul je zien dat het best
meevalt met de hogere kosten

'Brancheorganisaties en overheid, waar blijven jullie met handhaving chemieverbod?'

Ik zie het iedere dag: dan kom ik op bedrijfsterreinen of bij instellingen en zie ik dat daar gespoten wordt met chemie op verhardingen. Dat is voor mij onbegrijpelijk. Het kan toch niet zo zijn dat wij als groenaannemers ons op duizendeneen verschillende manieren moeten certificeren bij allerlei keurmerken en daar op jaarbasis duizenden euro's aan kwijt zijn, terwijl een plaatselijke hovenier zomaar de gifspuit uit zijn bus kan halen? Ik ben niet tegen concurrentie, maar dan moet het wel eerlijke concurrentie zijn.

Ik vind dat brancheorganisaties als de VHG en Cumela daar ook een steek laten vallen. Zij hebben achter de schermen gelobbyd voor dit verbod op chemie, waar ik zelf ook helemaal achter sta. Maar wie a zegt, moet ook b zeggen. Als het verbod op het gebruik van chemie niet echt gehandhaafd wordt, blijven hoveniers dat gewoon gebruiken en kom je als aannemer die volgens de regels wil werken nooit aan de bak.

Als ik zie dat op een bedrijfsterrein of bij een instelling chemie wordt gebruikt, vraag ik daar wel eens naar bij de opdrachtgever. Dan blijkt vaak dat het geen onwil is, maar dat veel van deze facilitair beheerders gewoon niet weten dat chemie op verhardingen alweer anderhalf jaar verboden is. Ik vind dat onbegrijpelijk, maar het is helaas wel de praktijk. Deze mensen vragen een offerte aan bij een aantal bedrijven; degene die volgens de regels werken, krijgen het werk natuurlijk nooit. Misschien is het een idee als VHG of Cumela een meldpunt opricht waar bedrijven anoniem hun klachten op dit gebied kunnen deponeren.

Er wordt op dit moment veel geklaagd dat de kosten van niet-chemische onkruidbestrijding zo veel hoger zijn. Voor een klein deel is dat misschien terecht, maar persoonlijk vind ik dit vooral krokodillentranchen. Misschien is niet-chemisch wel wat duurder dan chemische bestrijding, maar het is vooral een andere manier van bestrijding. Als gemeentes wat slimmer, bedrijfsmatiger en efficiënter werken, hoeft onkruidbestrijding echt geen twee- of driehonderd procent duurder te zijn. Ik kom bij gemeentes waar wij het onkruid bestrijden en de gemeente zelf de straten veegt. Iedereen begrijpt dat dat op elkaar inwerkt. Als de goten schoongehouden worden, scheelt dat ons veel werk. Alleen al daarom pleit ik voor geïntegreerde contracten: maak aannemers verantwoordelijk voor het totale proces; dan zul je zien dat het best meevalt met de hogere kosten.

Wichard de Vries

Wichard de Vries (29 jaar) is directeur-eigenaar van het Dokkumse bedrijf SG Groen. Zijn bedrijf, waarbij ongeveer 25 mensen in dienst zijn, is waarschijnlijk de noordelijkste groene aannemer van Nederland. De Vries nam het bedrijf het afgelopen jaar over van zijn vader, die ooit is gestart als Svensk Gardening. In de loop van 2018 wil SG Groen zijn eerste vestiging buiten Friesland openen in Noord-Holland.

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7101

Sterke natuur beste wapen tegen invasieve rivierkreeft

‘Maak beleid voor het tegengaan van verspreiding’

‘Rivierkreeften gedijen vooral goed in een habitat die door mensenhand uit balans is geraakt.’ Dat zegt bioloog Bram Koese van onderzoeksinstituut Naturalis. De onderzoeker heeft inmiddels een zekere expertstatus waar het gaat om de opmars van invasieve kreeften. Een pasklare oplossing voor het probleem heeft hij echter niet. ‘Het bestrijden van invasieve rivierkreeften heeft eigenlijk weinig zin. Veel belangrijker is het om verspreiding tegen te gaan.’ Stad en Groen spreekt met drie experts over invasieve kreeftsoorten in Nederland.

Auteur: Paul van der Sneppen

Toch staat Koese niet vooraan om de noodklok te luiden. Hij weegt zijn woorden zorgvuldig. ‘Als ik zeg dat rivierkreeften geen ramp zijn, dan moet ik dat meteen nuanceren. Je zult maar in Gouda wonen, in één van de waterrijke woonwijken waar de rode Amerikaanse rivierkreeft welig tiert. Dan ondervind je als bewoner veel overlast.’

Maar niet alleen particulieren ondervinden overlast. Ook waterschappen melden steeds meer

schade door invasieve rivierkreeften. ‘De beesten tasten vooral oevers en kades aan door gaten en gangen te graven’, zegt Ronald Gylstra, ecooloog van Waterschap Rivierenland. ‘Door al dat gegraaf zorgen ze bovendien voor extra baggervorming.’ Het waterschap is een project gestart om te onderzoeken welke handelingsperspectieven waterbeheerders hebben in de strijd tegen rivierkreeften. Ondertussen onderzoekt Waternet in de provincie Utrecht welke effecten gesorteerd kunnen worden

met het afvangen van rivierkreeften.

Overlast

Ook Leiden heeft met invasieve kreeftsoorten te maken. In en rond de stad leeft de gevreesde rode Amerikaanse rivierkreeft samen met een soortgenoot, de gevleete Amerikaanse rivierkreeft. De exoten lijken daar veel minder overlast te veroorzaken. Bioloog Wouter Moerland van Bureau Stadsnatuur heeft daar een verklaring voor. ‘De kreeften in de

‘Dat verspreidingspatroon, daar zien we **duidelijk een mensenhand in**’

binnenstad van Leiden bereiken tot op heden geen hoge dichtheden zoals we in sommige buitengebieden zien. De oude binnenstad biedt een stenige omgeving, die misschien minder in trek is bij de kreeften.’

Vanuit ecologisch oogpunt vinden Moerland en Koese de exotische zoetwaterkreeften in Nederland niet zo bedreigend. Toch plaatst Koese daar een kanttekening bij. Hij vindt de impact van de exoten op de biotoop namelijk lastig in kaart te brengen. ‘Er is zeker een impact te zien op de natuur. Maar hoe ze precies hun stempel drukken op de habitat is lastig te zeggen. De beestjes lijken vooral voor te komen in gebieden waar de natuur toch al uit balans is. In gezonde natuur met een rijk onderwaterleven worden de invasieve kreeftsoorten nog redelijk in bedwang gehouden. In zo’n habitat komen vaak voldoende natuurlijke vijanden voor, zoals baars, pos en paling.’

Schimmelziekte

Bestrijding van de uit Amerika afkomstige invasieve kreeftsoorten heeft volgens Koese geen zin. De ironie wil dat de Europeanen die weg zelf hebben afgesloten door de Amerikaanse rivierkreeften in het midden van de negentiende eeuw te importeren. Dat gebeurde nadat de kreeftenpest, een schimmelziekte waarvan Amerikaanse soorten drager zijn, in enkele decennia alle inheemse zoetwaterkreeften uitroeide. Die werden door commerciële exploitanten vervangen door de gevlekte Amerikaanse rivierkreeft. Later volgde de import van de rode Amerikaanse rivierkreeft en andere soorten, omdat die sneller te kweken zijn. Daarmee hadden de dragers van de kreeftenpest zo stevig voet aan wal gekregen in Europa dat de schimmelziekte hier ook standhiel. ‘Tragisch, want zonder die dragers was de ziekte in Europa snel weer verdwenen. De schimmel kan maar een maand zonder drager overleven’, aldus Koese.

In Nederland hebben zich op dit moment zes verschillende uitheemse zoetwaterkreeften gevestigd. De meeste overlast wordt veroorzaakt door de rode Amerikaanse rivierkreeft en de gestreepte Amerikaanse rivierkreeft. Beide soorten hebben de

Bram Kroese

eigenschap dat ze graag graven. Ze tasten kades aan en veroorzaken bodemverzakking.

Fosfaten

Over invasieve kreeften wordt wel gezegd dat ze het onderwaterleven doen verschrompelen, maar dat kan volgens Koese waarschijnlijk niet helemaal aan de exoten toegeschreven worden. ‘In situaties waarin het onderwaterleven bijvoorbeeld al door fosfaten is aangetast, zie je de kreeften vaak als laatste overleven. Dat komt doordat het alleseters zijn die makkelijk overleven. Bovendien halen ze hun zuurstof uit de lucht als er onvoldoende zuurstof in het water zit.’

Dan zijn er nog drie andere Amerikaanse soorten: de gevlekte, die in Leiden veel voorkomt, de geknobbelde, die lokaal gevonden wordt in het Groene Hart, rondom Woerden en Utrecht, en de Californische. Die laatste houdt van stromend water en heeft zich in het oosten van het land gevestigd. Ten slotte is er nog de Turkse rivierkreeft. Die is in Nederland relatief zeldzaam en dus niet invasief. De soort is gevoelig voor de kreeftenpest waarvan de Amerikaanse soorten drager zijn.

Verspreiden

Al laat zowel Moerland als Koese zich opmerkelijk genuanceerd uit over de schadelijke effecten van invasieve kreeften, ze zijn het er ook roerend over eens dat de beestjes zich niet verder moeten ver-

spreiden. Daarbij spelen overheden een rol, vinden ze. Moerland adviseert vanuit Bureau Stadsnatuur onder meer de gemeente Leiden over hoe om te gaan met rivierkreeften. Wat hem betreft, moet er wel concreet beleid gemaakt worden om de verspreiding tegen te gaan. Hij wordt in die stellingname gesteund door nieuwe Europese wetgeving. In de nieuwe exotenverordening die vorig jaar van kracht is geworden, wordt expliciet gesteld dat overheden beleid moeten maken op dit punt.

‘Maar in de praktijk merken we dat dit soort wetgeving langzaam doordringt tot lokale overheden’, zegt Moerland daarover. Het komt geregeld voor dat hij en zijn collega’s ambtenaren moeten bijpraten over hoe landelijke of Europese natuurwetgeving in elkaar zit. Als voorbeeld haalt hij de wet Natuurbescherming aan. Daarin wordt de vleermuis al sinds 2002 als beschermde diersoort aangemerkt. ‘Toch horen we ambtenaren soms zeggen dat ze pas sinds kort weten dat ze, bijvoorbeeld bij sloop of renovatie, rekening moeten houden met vleermuizen.’

Visser

In de aanloop naar de publicatie van de nieuwe EU-exotenlijst is in de nieuwsmedia vorig jaar veel te doen geweest over de opkomst van de rivierkreeft in Nederland. Commerciële vissers in het Groene Hart maakten bezwaar tegen een visverbod op rivierkreeft. De vissers bepleitten hun

GARDLINER® Kantopsluitingssystemen

- Eenvoudige installatie
- Duurzaam eindresultaat
- Strakke lijnen & bochten
- Totaalpakketten
- Onzichtbare bevestiging

GARDLINER®
kunststof | verzinkt staal | cortenstaal

Gratis
levering

Snel & makkelijk te bestellen via www.gardliner.nl

Onafhankelijk en betrouwbaar keurmerk

Vakmanschap, duurzaamheid, kwaliteit en garantie.

'Zet Groenkeur in uw
bestek en u voldoet aan de
eisen van maatschappelijk
verantwoord inkopen van
groenvoorzieningen.'

Stichting Groenkeur
info@groenkeur.nl
www.groenkeur.nl
[@groenkeur](https://twitter.com/groenkeur)

Kijk voor meer informatie of de dichtsbijzijnde dealer op:
www.lozeman.nl of bel ons: 0481-371423.

De Loma klepelmaaier in verstek is zowel recht
achter als naast de tractor te gebruiken. Daarnaast
is deze in een hoek van 90° tot 50° of 60° te
gebruiken om slootkanten of haagen te maaien.
Verschillende maaibreedte
125 cm € 1690,- excl. btw
145 cm € 1770,- excl. btw
165 cm € 1890,- excl. btw

HAYTER
HAYTER HARRIER
WALS MAAIER PRO

Model 496 + Model 566

- 1 rijnsheid dus geen variabele
rijjaandrijving
- Voorzien van B&S Series R50 ReadyStart
- OilV motor
- Verstevigde duwboom
- Stootbumper voorzijde van de machine

HAYTER

VOSKAMP TUINMACHINES
Ambachtstraat 8 ALMELO 0546-456000
www.voskamp-tuinmachines.nl

Wouter Moerland

zaak door te stellen dat commerciële kreeftvisserij helpt om de invasieve kreeften in toom te houden. Staatssecretaris Martijn van Dam (EZ, Visserij) is daarop met gedoogbeleid gekomen dat het vissen op uitheemse rivierkreeften mogelijk maakt, ook onder de nieuwe Europese regelgeving.

Moerland begrijpt die beslissing wel. Hij stelt zich, althans voor de Leidsche situatie, voorzichtig op het standpunt: baat het niet, dan schaadt het niet. Toch heeft hij ook kritische kanttekeningen. 'Je kunt zeker niet zomaar stellen dat de visserij de populaties van invasieve rivierkreeften verkleint. Dat weten we niet. In theorie is het zelfs zo dat je er een averechts effect mee kunt sorteren. Rivierkreeften zijn namelijk kannibalistische dieren. Ze vreten ook kleinere soortgenoten. Door de grote kreeften weg te vangen, zou je de kleintjes meer ruimte kunnen geven om groot te worden. In theorie kan het vangen van kreeften de populatie dus vergroten.'

Verspreiding

Het valt op dat zowel Koese als Moerland zich niet duidelijk uitsprekt tegen de commerciële visserij, terwijl het risico op verspreiding van de kreeften daardoor toch wordt vergroot. Het onderwerp lijkt gevoelig te liggen. Koese en Moerland plaatsen weliswaar kritische noten en dringen aan op goede

voorwaarden, maar ze stellen zich desgevraagd neutraal op ten aanzien van het vraagstuk of commerciële visserij gedogen wijs beleid is.

Ook Gylstra waagt zich liever niet aan een duidelijke stellingname in dat debat. 'Er zijn veel belangen in het spel. Ik heb er geen zicht op hoe dat gedoogbeleid precies tot stand is gekomen. Het is daarom niet aan mij als ecooloog bij Waterschap Rivierenland om daar publiekelijk mijn mening over te geven. Je zou de Unie van Waterschappen om een officieel standpunt moeten vragen. Maar ik durf wel te stellen dat de commerciële kreeftenvisserij geen belang heeft bij het decimeren van het kreeftenbestand. Het is immers hun inkomstenbron.'

Muskusrat

De discussie rondom de commerciële kreeftenvisserij roept dan ook herinneringen op aan een andere plaagbestrijding, die van de muskusrat. Ooit was die in handen van commerciële ratenvangers. Ook die hadden geen baat bij het uitsterven van hun prooidieren. Toen bleek dat in sommige gebieden muskusratten uitgezet zijn, is de bestrijding van het dier overgenomen door de waterschappen. 'En daarbij zijn de afgelopen jaren goede vorderingen gemaakt. Je zou je kunnen afvragen of deze vorm van beheer ook voor

rivierkreeften haalbaar is. De waterschappen zijn immers al voor een dergelijke taak ingericht.'

Ook de gemeente Leiden heeft een aanvraag gehad van een commerciële visser om rivierkreeft te mogen vangen. 'Wij adviseren dan om in ieder geval goede afspraken te maken over de manier waarop de visser in kwestie verspreiding voorkomt', zegt Moerland. 'Je kunt bijvoorbeeld afspreken dat de vangst in gesloten bassins bewaard en getransporteerd wordt. Zo probeer je te voorkomen dat er contact is van kuit met nieuw oppervlaktewater. Of je spreekt af dat de vangst niet als levende have verkocht mag worden. Belangrijk is in ieder geval dat verspreiding voorkomen wordt.'

Mensenhand

Dat die vrees voor verspreiding door mensenhand niet ongegrond is, blijkt volgens Koese onder meer uit de verspreidingskaart van de rode Amerikaanse rivierkreeft. Die komt vrijwel uitsluitend voor in gebieden waar veel mensen wonen. 'Dat verspreidingspatroon, daar is niets natuurlijk aan. Daar zien we duidelijk een mensenhand in.'

De belangrijke rol die visserij en handel daarbij spelen, spreekt ook uit diezelfde verspreidingskaarten, zo lijkt het. 'De commercieel minder aantrekkelijke gevlekte Amerikaanse rivierkreeft komt

ONKRUIDMACHINES, -BORSTELS & -VEGERS

DE VEILIGE, SNELLE EN GEMAKKELIJKE OPLOSSING VOOR HET MILIEUVRIENDELIJK VERWIJDEREN VAN ONKRUID EN MOS.

Maaischaar voor bosmaaier

Dubbele roterende messen

Onkruidborstel voor bosmaaier met beschermkap

Twee of drie metalen borstels

WWW.CRAMER-MACHINES.COM

CRAMER

DOMUSAKKU

MVT-390

WWW.ONKRUIDMACHINE.COM

EuroGarden

Nederland

De specialist voor alle tuin, park- en bosbouwmachines.

Hogelandseweg 51 | 6545 AB Nijmegen | Tel.: +31 (0)24 373 19 90

info@eurogarden.nl | www.eurogarden.nl

Keurmerkinstituut

VOORSTEL CURSUSDATA EN LOCATIES 2017: (2E HELFT)

Cursus Inspecteur Basis (1 dag)

- 16 november 2017, Delft (JS)
- 14 december 2017, Zwolle (HJ)

Opfriscursus inspecteur van speelgelegenheden (1 dag)

- 16 november 2017, Hengelo (HJ)
- 7 december 2017, Delft (JS)

Studieochtend WAS (9.00 – 14.00 uur)

- 23 november 2017, Zwolle (HJ)

Training nieuwe normen NEN-EN 1176 (09.30-15.30 uur)

- 4 december 2017, Utrecht

Vakopleiding veiligheidsinspecteur van speelgelegenheden (5 dagen)

- Open inschrijving. De opleiding gaat van start zodra een groep van circa 5 deelnemers kan worden geformeerd (bij voorkeur uit eenzelfde regio), en wordt gehouden in de gemeenten waaruit de deelnemers afkomstig zijn.

Rode Amerikaanse rivierkreeft.

Rijn-Schiekanaal, Leiden

Oude Vest, Leiden

overall voor. Die is al veel langer in Nederland en heeft zich volgens natuurlijke patronen verspreid. Duidelijk geheel op eigen kracht, dus.' Het verschil in de verspreidingspatronen is volgens Koese te groot om aan het toeval toe te schrijven. Als menselijk ingrijpen geen rol zou spelen, dan zou de rode Amerikaanse rivierkreeft zich meer volgens hetzelfde patroon als zijn gevlekte soortgenoot verspreiden.

Oplossingen

Voor wie al kampt met overlast van invasieve rivierkreeften, hebben de biologen geen makkelijke en snelle oplossingen. 'In waterrijke woonwijken, zoals in Breda-Noord en in Gouda, kun je misschien nog iets doen met het substraat waar de beestjes graag in graven. Je zou wellicht de wallen kunnen versterken met een onaantrekkelijk substraat. Bekend is bijvoorbeeld dat de kreeften niet graag in houtsnippers graven.'

Gylstra spreekt in dit verband van het versterken van wallen met matten of gaas. Ook zou hij graag meer natuurlijke rietkragen zien. 'We verwachten dat de kreeften zo meer problemen ondervinden bij het graven. Ze moeten zich dan eerst door de dichte rietkragen worstelen voor ze bodem aan-

treffen waarin het goed graven is.' Maar ook daar zet de ecooloog meteen kanttekeningen bij. 'Zeker weten, doen we dat niet. Het zijn methodes die zich nog in de praktijk moeten bewijzen.'

Een ander voordeel van rietkragen is dat die bijdragen aan het vergroten van de biodiversiteit. 'Rietkragen bieden ook een goede leefomgeving voor natuurlijke vijanden van kreeften.' Dat idee sluit aan bij een betoog dat alle drie de natuurexperts, onafhankelijk van elkaar, gloedvol verdedigen. Een sterke, evenwichtige natuur met een gevarieerd onderwaterleven lijkt de beste remedie tegen invasieve kreeftsoorten.

'In de praktijk merken we dat natuurwetgeving langzaam doordringt tot lokale overheden'

Ronald Gylstra

Gevlekte Amerikaanse rivierkreeft

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7102

'Aanpak reuzenberenklauw vraagt om centrale regie'

Tijdige waarneming en snelle actie zijn essentieel bij bestrijding

'Binnen de bebouwde kom hebben gemeenten de reuzenberenklauw doorgaans aardig onder controle. Daarbuiten is dat een ander verhaal. De bestrijding van het reuzenonkruid schreeuwt om samenwerking tussen terreinbeheerders.' Dat zegt plantkundige Chris van Dijk van Wageningen University & Research (WUR). 'Zonder integrale aanpak is de bestrijding van de reuzenberenklauw water naar de zee dragen.'

Auteur: Paul van der Sneppen

In dichtbevolkte gebieden geeft de reuzenberenklauw (*Heracleum mantegazzianum*) al snel overlast. De sappen die de plant afscheidt, veroorzaken onder invloed van zonlicht brandblaren op de huid.

Er zijn ook gevallen bekend dat huisdieren van soortgelijke verschijnselen last krijgen nadat ze met de reuzenberenklauw in aanraking zijn geweest. 'Omdat de plant klachten en gezond-

heidsrisico's veroorzaakt, zie je dat gemeenten er meestal bovenop zitten. Ze zijn er vaak snel bij als de plant ergens de kop opsteekt', constateert Van Dijk.

Effectief

En daar begint de effectieve bestrijding van de exoot: bij de tijdige waarneming. 'Hoe eerder begonnen wordt met de bestrijding, hoe beter. In een vroeg stadium is de plant vaak nog wel uit te

roeien.' Krijgt hij echter even de kans om te woekeren, dan is de strijd beslecht in het voordeel van de plant. 'Dan kun je alleen nog maar beheersen. Van effectieve bestrijding is dan geen sprake meer.' De meest effectieve bestrijdingsmethode is het afsteken van de plant bij de wortel. Het groeipunt van de plant bevindt zich aan een zware penwortel, ongeveer 15 tot 20 centimeter onder de grond. Vanaf dat punt maakt de plant de stengel en de bladeren aan. Door het groeipunt af te steken,

‘De kans bestaat dat de exotenverordening, zonder budget, **op het bordje van de gemeenten wordt geschoven**’

zorg je dat de plant sterft. Die moet dan wel goed geraakt worden, zodat de groeipunt helemaal gescheiden wordt van de wortel.

Inperken

In het geval van een kleine versijningshaard is deze arbeidsintensieve bestrijdingsmethode volgens Van Dijk nog toepasbaar. ‘Het wordt anders als de populatie kans heeft gekregen om groter te groeien. Dan kun je alleen nog maar proberen de schade in te perken.’

In de praktijk betekent dat maaien. Dat heeft eigenlijk alleen maar zin in het voorjaar. ‘Je moet erbij zijn voordat de planten gaan bloeien. Het is belangrijk om zaadvorming zoveel mogelijk tegen te gaan en om de verspreiding van zaden te voorkomen.’

Verspreiding

Dat laatste lijkt een schier onmogelijke taak. De reuzenberenklauw produceert namelijk veel zaad. Het zaad rijpt in grote, parasolvormige schermen en blijft tot wel zeven jaar kiemkrachtig. De bodem rondom de reuzenberenklauw is meestal vergeven van de zaden. De kans op verspreiding door het verplaatsen van grond of door gereedschap is dan ook groot.

Reuzenberenklauw

Wij gaan de uitdaging aan!

De specialist voor
bestrijding invasieve
exoten

- Ruime kennis en ervaring
- 100% chemievrij
- Inspectie en rapportage
- Bewezen effectief

VCA**

ISO 9001 & ISO 14001

CO2 PRESTATIELADDER 3

MVO PRESTATIELADDER 3

GROENKEUR

www.beheersinginvasievesoorten.nl

Tel. +31 (0)544 48 14 44

info@wolterinck.nl

WATER VITALISEREN

Zuiveren

Bewegen

Vormgeven

Vitaliseren

Belichten

Aanleggen

Vissterfte in openbare wateren door
zuurstofgebrek, stinkend water, muggenplagen,
overdadige algengroei bij stijgende temperaturen?

AUGA heeft de kennis
en levert bewegings-
pompen en (fontein)
beluchters om deze
steeds terugkerende
problemen op te lossen.

Voor meer informatie
bel 0575-468020 of mail
naar info@auga.nl

Auga ontzorgt!

Winkelskamp 13
7255 PZ Hengelo Gld
T: +31 (0) 575 46 80 20
info@auga.nl

WWW.AUGA.NL

AUGA
Amazing Water

De reuzenberenklauw komt oorspronkelijk uit het zuidwesten van de Kaukasus. De soort is in de 19e eeuw ingevoerd als decoratieve tuinplant. In ons land is de plant extreem invasief gebleken. Het is een overblijvende plant. In het eerste jaar laat de plant nog geen bloemstengels zien, alleen zaailingen. In het tweede jaar schiet de reuzenberenklauw echter in de bloei en produceert hij overvloedig zaad.

Erosie

Afhankelijk van de bodemvruchtbaarheid kan de plant een bladrozet vormen tot 3 meter doorsnede. Daaronder groeit geen enkel gewas meer. De bodem verschaalt en wordt ook erosiegevoelig. 'Dat laatste is iets waar vooral waterschappen zich zorgen over maken', weet Van Dijk. 'De reuzenberenklauw groeit veel langs watergangen. Daar is erosie natuurlijk een groot probleem voor wallen, dijken en waterkeringen.' En daar houdt het probleem niet op. 'De zaden worden door het water ook over grote afstanden verspreid. Zo komen ze precies op die plaatsen waar de plant de meeste schade veroorzaakt: aan de waterkant.'

De natuur heeft in honderd jaar tijd nog geen adequaat antwoord gevonden om de ongebreidelde woekerkracht van de reuzenberenklauw in te tomen. Vooral menselijk ingrijpen voorkomt dat de plant meer schade aanricht dan ze nu al doet.

Natuur

Daarbij kan de natuur echter wel een handje helpen, weet Van Dijk. 'Een beproefde methode is om in het voorjaar alle reuzenberenklauw weg te halen en dan een kruidenmengsel of graszaad in te zaaien. Dat lijkt te helpen bij de beheersing van het probleem. De grassen en kruiden concurreren met de zaden van de reuzenberenklauw.'

Een andere beproefde, biologische bestrijdingsmethode is de inzet van het bioherbicide *Sclerotinia sclerotiorum*. Deze bodemschimmel is ruim tien jaar geleden even op de markt geweest onder de merknaam Biobeer. Tot een toelating als onkruidbestrijdingsmiddel is het echter nooit gekomen. Wel heeft het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (CTGB) indertijd een tijdelijke ontheffing afgegeven voor proeven met het middel. In samenwerking met onder meer Staatsbosbeheer heeft adviesbureau Plant Biocontrol International proeven gedaan met de schimmel als bioherbicide tegen reuzenberenklauw. 'Met hoopgevend, maar wisselend succes', weet Van Dijk.

Bioherbicide

'Investeren in de toelating van een bioherbicide tegen reuzenberenklauw is een onzekere onderneming'

Het feit dat Biobeer de gang naar de markt nooit heeft voltooid, heeft volgens de plantkundige niet alleen maar te maken met de effectiviteit van het bestrijdingsmiddel. 'Er zijn natuurlijk ook commerciële belangen in het spel. Het traject naar een CTGB-toelating is een lange en kostbare weg. Het is voor marktpartijen niet altijd even interessant om daarin te investeren.'

Investeren in de bestrijding van een onkruid als de reuzenberenklauw is bovendien vaak minder aantrekkelijk dan bijvoorbeeld in middelen voor de kastuinbouw, weet Van Dijk ook. 'Daarvan weet je als fabrikant dat je investering, door jaarlijkse introducties, tot in lengte van jaren rendement oplevert. Een zeer succesvol bioherbicide tegen reuzenberenklauw daarentegen zou zichzelf in theorie overbodig kunnen maken. Dan is het nog maar de vraag of je als fabrikant de ontwikkelkosten terugverdiend. Dat zou marktpartijen kunnen afhouden van investeren in een middel als Biobeer, kan ik mij voorstellen.'

Beheersbaar

Toch staan terreinbeheerders niet helemaal machteloos tegenover de reuzenberenklauw. De plant is al meer dan een eeuw in ons land zonder alles te hebben overwoekerd. Dat betekent dat ze tot op zekere hoogte onder controle is. Om het probleem beheersbaar te houden, moeten beheerders de handen ineenslaan, waarschuwt Van Dijk wel. 'Buiten de bewoonde gebieden zien we namelijk wel dat de beheersbaarheid een probleem dreigt te worden. Dat komt vooral door het ontbreken van centrale regie.'

Hij pleit dan ook voor een meer integrale aanpak. 'Als jij de reuzenberenklauw op jouw terrein aanpakt en je buurman doet niets, dan ben je water naar de zee aan het dragen.' Terreinbeheerders als ProRail, Rijkswaterstaat, Defensie en de verschillende natuurbeheerders moeten, als het aan Van

Chris van Dijk

Dijk ligt, de koppen bij elkaar steken en komen tot een gemeenschappelijke aanpak. 'In die zin is de nieuwe EU-exotenverordening een zegen. Het geeft in ieder geval een prikkel om tot meer integraal beleid te komen met een langetermijnvisie.'

Toch maakt hij zich ook zorgen over hoe de wet in de praktijk zijn beslag gaat krijgen. 'De wind waait uit de verkeerde hoek. De trend is juist om bestuur zoveel mogelijk te decentraliseren. Dat werkt voor sommige zaken goed, maar in dit geval niet.' Van Dijk spreekt de vrees uit dat de wetgeving uiteindelijk, zonder enig budget, op het bordje wordt geschoven van de gemeenten. 'Dat nodigt bepaald niet uit tot een integrale, planmatige aanpak en meerjarenbeleid. Het risico ligt op de loer dat gemeenten blijven steken in ad-hocbeleid en brandjes blussen. Dat zou een gemiste kans zijn. We moeten toe naar een situatie waarin alle terreinbeheerders met dezelfde kennis en inzichten samenwerken aan het beheersbaar houden van de reuzenberenklauw. Ik hoop dat de nieuwe exotenverordening de opmaat is naar een meer gestructureerd en planmatig exotenbeleid.'

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7103

Heet water helpt groenbeheerder die kampt met invasieve exoot uit de brand

Hoe bestrijd en beheer je invasieve exoten als reuzenbereklauw, Japanse duizendknoop en watercrassula, nu het gebruik van glyfosaat aan banden is gelegd? 'Met heetwatertechniek', antwoordt Harry Kloosterman van Weed Free Service uit Kollum. Het gecertificeerde bedrijf, dat is gespecialiseerd in het bestrijden van invasieve exoten, helpt groenbeheerders uit de brand die dreigen 'om te komen' in het snelgroeiende onkruid.

WEED FREE SERVICE

Weed Free Service, het bedrijf van Harry Kloosterman uit Kollum, met steunpunten in Zeewolde en Hardenberg, heeft zich gespecialiseerd in het op grote schaal bestrijden en beheren van snelgroeiende invasieve exoten met heet water. Zijn dertien medewerkers zijn gecertificeerd door Heatweed Technologies, de fabrikant van heetwatermachines. Door de certificering heeft Weed Free Service toegang tot het bestrijdingsprogramma ISRP van Heatweed. Ook wordt de kennis van de medewerkers over de meest actuele bestrijdingstechnieken met heet water regelmatig bijgeschaafd.

Weed Free Service heeft naast de vestiging in Kollum steunpunten in Zeewolde en Hardenberg. Het bedrijf is met name actief in Friesland, de thuishaven. Daarnaast kun je medewerkers van het bedrijf tegenkomen in Den Haag, Nijmegen, Den Bosch en zelfs in België. Medewerkers van de milieuvriendelijke onkruidbeheerder reizen van maart tot oktober stad en land af om provincies, gemeenten, waterschappen, natuur- en groenbeheerders uit de brand te helpen. Daarbij gaat het om terreinbeheerders die er niet meer in slagen om invasieve exotische plantensoorten als reuzenbereklaauw, Japanse duizendknoop en watercrasula te beteugelen.

Tot een paar jaar geleden was bestrijding van deze planten – anderhalve eeuw geleden binnengehaald als sierplanten – betrekkelijk eenvoudig: met twee glyfosaatbespuitingen per jaar zongen de invasieve exoten een toontje lager. Maar tegenwoordig ligt glyfosaat (de werkzame stof in het onkruidbestrijdingsmiddel Roundup) zwaar onder vuur.

Celstructuur

Harry Kloosterman uit Kollum (Friesland) maakt al enkele jaren gebruik van de heetwatermethode. Daarvoor was hij al een aantal jaren in de weer met alternatieve, milieuvriendelijke onkruidbestrijdingsmethoden. Hij experimenteerde met onder meer hete lucht en branden, maar boekte het meeste succes met de heetwatermethode die is ontwikkeld door Wave (tegenwoordig Heatweed Technologies).

Het idee achter deze heetwatertechniek is dat je onkruid bestrijdt door het te behandelen met water van minimaal 98 graden Celsius. Daardoor wordt de celstructuur van de plant tot in de wortel vernietigd en sterft het onkruid af.

De afgelopen jaren heeft de heetwatertechniek zich bewezen als het gaat om de aanpak van klein

onkruid op verhardingen en in perkjes. Maar werkt de methode ook bij de reuzenbereklaauw, een taaiere rakker die tot 4 meter hoog kan worden? 'Ja', antwoordt Kloosterman, al wil hij niet precies uit de doeken doen hoe hij daarin slaagt – de concurrentie leest immers ook mee. Maar dat de in eigen beheer ontwikkelde spuitlansen, prikkers en tollers daar een belangrijke rol bij spelen, wil hij wel kwijt.

Woelen

Met de apparatuur van Heatweed Technologies en zijn zelfontwikkelde spuitlansen claimt Kloosterman reuzenbereklaauw in drie jaar tijd met vijf behandelingen per jaar volledig te kunnen bestrijden, dat wil zeggen de plant en de wortels. Vervolgens is het wel zaak om de grond met rust te laten, waarschuwt Kloosterman. 'Een berenklaauw levert een enorme hoeveelheid vette zaden, die jarenlang in de grond kunnen overleven. Als je in de grond gaat woelen, ontkiemen ze en keert het probleem terug.'

De bestrijding van Japanse duizendknoop is lastiger, in die zin dat het niet lukt om deze plant compleet te bestrijden. 'Dat komt door de wortelstokken. Het zijn net veters en de plant kan wel 5 tot 6 meter diep wortelen. Bestrijden van Japanse duizendknoop is lastig, maar je kunt het probleem wel makkelijk beheersbaar maken.'

Weed Free Service
Milieuvriendelijk onkruidbeheer

Bedrijf: Weed Free Service

Plaats: Kollum – Zeewolde - Hardenberg

Aantal werknemers: 16

Bestaat sinds: 2013

Nog een leuk feitje: het bedrijf heeft de beschikking over een drone om het bestrijdingsresultaat te monitoren.

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7104

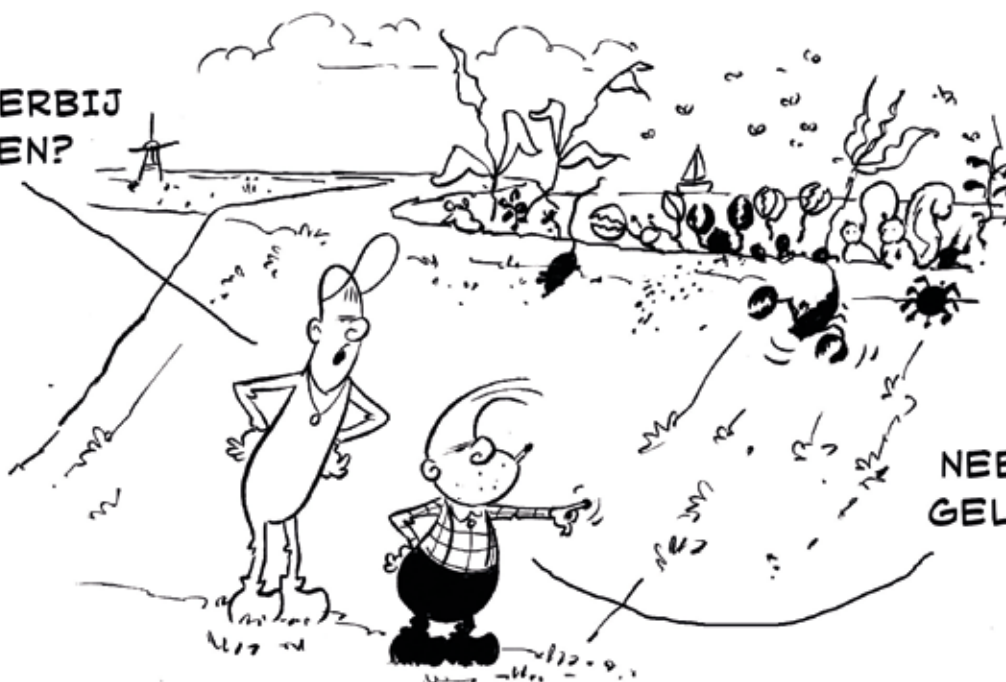
**SAVE
THE
DATE**

Bart en Boris

DOEN AAN BUDGETNEUTRAAL BEHEER

VINGERTJE ERBIJ
SCHAKELEN?

NEE GEEN
GELD VOOR

SYMPOSIUM 1 MAART '18

INVASIEVE EXOTEN: EEN BEGIN VAN BELEID

Nederland is in de ban van de invasieve exoten.

Je kunt geen website openklikken of er staat wel een artikel over invasieve exoten. Budget wordt hier echter niet voor vrijgemaakt. Overal waar je komt hoor je hetzelfde refrein: budgetneutraal werken.

Natuurlijk gaat dat wringen. De EU-regulering verplicht beheerders om actie te ondernemen tegen een lange lijst: planten, dieren en insecten. Waar dat uit bestaat is nog even de vraag. Weinig beheerders hebben voldoende menskracht of budget om meteen maar alles aan te gaan pakken. Daarnaast is er ook weinig bekend over de effectiviteit van methodes.

Vakblad Stad + Groen wil daarom op 1 maart een congres organiseren over invasieve exoten. Primair doel is beheerders handvatten te geven om beleid te ontwikkelen. Daarnaast willen we de (voorlopige) resultaten presenteren van een aantal methodes om invasieven te bestrijden.

Duizendknoop bestrijden – of eigenlijk beheeren – met waterdoorlatend doek

Maar effectief bestrijden staat of valt met beter bewustzijn bij beheerders

Proeven lijken aan te tonen dat je met uitputting alleen duizendknoop niet kunt uitschakelen.

Rootbarrier uit Lelystad heeft nu in Duitsland een aantal proeven gedaan met het waterdoorlatende

Plantex Platinum-doek, dat zorgt dat men een 'besmet' perceel in ieder geval kan blijven gebruiken.

Auteur: Hein van Iersel

SPECIAL INVASIEVE EXOTEN

We kunnen nog zulke mooie
 bestrijdingsmethodes
 ontwikkelen, als we
 beheerders en medewerkers
 van groenaannemers niet
 leren om op een
 verantwoorde manier met de
 plant om te springen,
**blijft het dweilen met de
 kraan open**

De volgende situatie kan iedereen zich voorstellen, en veel gemeentes hebben dergelijke terreinen in beheer. Een terrein is in de loop van een aantal jaren ingenomen door duizendknoop. De makkelijkste vorm van beheer lijkt dan om de plant iedere keer af te maaien of te klepelen. Dat is relatief goedkoop en zorgt dat het terrein in ieder geval weer kan worden gebruikt, bijvoorbeeld als speel- of sportterrein. Een reëel gevaar is dan wel dat het probleem door iedere maaibeurt wordt verplaatst naar omliggende terreinen. Dat kan alleen wor-

den voorkomen door uiterste voorzichtigheid te betrachten en het maaisel bijna te behandelen als gevaarlijk chemisch afval, dat direct naar een gecertificeerde en dus dure composteringsinrichting moet worden gebracht. Daarnaast moet ook de nodige voorzichtigheid worden betracht wat betreft de hygiëne van de maaiers.

Een slimme oplossing zou dan kunnen liggen in het afdekken van de grond met een waterdoorlatende doek en een schone laag teelaarde,

zodat het terrein kan worden ingezaaid en weer gewoon kan worden gebruikt. Rootbarrier heeft in Duitsland nu een aantal proeven gedaan met zijn Plantex Platinum-doek, onder andere om uit te zoeken op welke manier de banen met elkaar moeten worden verbonden. Rootbarrier-directeur en oprichter Bart van der Hart: 'Het aan elkaar verbinden van de verschillende banen wortelwerend doek is eigenlijk de grootste uitdaging. In Duitsland hebben wij testen gedaan waarbij we aan de ene kant de banen met elkaar verlijmd hebben met een zware kwaliteit zelfklevende tape, en aan de andere kant met een vloeibare polyurethaanlijm, die met een lijmwagen wordt aangebracht.' Beide methodes werken, aldus Van der Hart, maar de vloeibare lijn laat zich sneller verwerken en is bovendien wat zekerder in zijn werking en is ook toepasbaar onder enigszins vochtige condities. Met de een zelfklevende tape houdt men altijd het gevaar van een open vouw, die onherroepelijk zal worden gevonden door een duizendknoopwortel. Van der Hart tovert zijn smartphone tevoorschijn en laat een foto zien van een boom die tot een hoogte van twee meter zorgvuldig is ingepakt met doek. Op de foto is te

Weed Free Service
Milieuvriendelijk onkruidbeheer

www.weedfreeservice.nl

Uw partner voor milieuvriendelijk onkruidbeheer en exotenbestrijding

Voor al uw exoten-
bestrijding zoals:

Berenklauw
Japanse duizendknoop
Watercrassula
Water navel

Actief in heel
Nederland

Riddersmaweg 1, 9291 NC Kollum • 085 - 303 8276 • info@weedfreeservice.nl

Milieuvriendelijk
Bestrijd onkruid zonder chemie

Geen brandgevaar
Bestrijd onkruid met hete lucht

Laag gasverbruik
Gasverbruik slechts 2.5kg/uur

WeedControl
Specialist in gifvrij onkruidbeheer

Energieweg 9-11, 5145 NW WAALWIJK
WWW.WEEDCONTROL.NL +31(0)416 540718

3 min. leestijd

SPECIAL INVASIEVE EXOTEN

Het verlijmen van de naden van het doek.

De wortels van de japanse duizendknoop onder het doek.

De wortels van Japanse duizendknoop ontsnappen door het kleinste gaatje.

zien hoe de duizendknoop daar boven het folie uit piept. Van der Hart: 'Je moet wel respect hebben voor duizendknoop. Het is een plant met een enorme groeikracht.'

De resultaten van de proef met wortelwerend doek lijken erop te wijzen dat dit een zeer bruikbare methode is om duizendknoop in toom te houden. Of het werkelijk werkt om duizendknoop echt uit te schakelen, is echter nog de vraag. Van der Hart: 'Als je na een jaar over het terrein loopt, is

het net alsof je over een matras loopt. Onder je voeten voel je het veren van het wortelpakket van de duizendknoop. Toen wij na een jaar het doek openden om de wortels te inspecteren, bleken de wortels nog heel vitaal. Maar het terrein was weer goed bruikbaar.' Een alternatieve bewerking zou kunnen zijn om in plaats van waterdoorlatend doek waterdicht materiaal te gebruiken. Ook dit zal werken om de plant te onderdrukken en mogelijk zal het wortelpakket dan sneller afsterven, omdat het geen water of zuurstof krijgt. Het terrein is dan echter niet meer bruikbaar, omdat je een soort moeras krijgt waar het water niet weg kan stromen.

Werkprotocol

Op de site van Rootbarrier bv is inmiddels al een uitgebreid werkprotocol voorhanden, dat in detail beschrijft hoe je doek kunt aanbrengen. Grofweg bestaat die methode uit het tot het vlak bij de grond afmaaien van de planten of zelfs doorfrezen tot een diepte van 10 centimeter. Dat vlak bij de grond is belangrijk, omdat je daarmee voorkomt dat verhoude stengels van de duizendknoop door het doek heen prikken. Het doek wordt aan elkaar gelijmd met een van de twee hierboven besproken methodes. Belangrijk is daarnaast dat het doek rondom het te behandelen gebied minimaal één meter de grond in wordt gebracht, zodat de plant niet kan ontsnappen. Alles wat is afgemaaid kan blijven liggen, dus er zijn geen kosten voor het afvoeren en verwerken van de plantresten en de grond.

Bewustzijn

Van der Hart is blij dat hij met zijn methode een werkbare oplossing heeft om duizendknoop te beheeren. Het grootste probleem is volgens de directeur echter niet dat er weinig bruikbare methodes zijn, maar dat bij beheerders het bewustzijn ontbreekt om verdere uitbreiding te voorkomen. Van der Hart: 'We kunnen nog zulke mooie bestrijdingsmethodes ontwikkelen, als we beheerders en medewerkers van groenaannemers niet leren om op een verantwoorde manier met de plant om te springen, blijft het dweilen met de kraan open.'

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7105

Gooi je exoot niet in de sloot!

Gemeente Houten en waterschap werken samen bij exotische-waterplantbestrijding: 'Het heeft geen zin om je water schoon te houden als je buurman dat niét doet'

Waterwaaier en ongelijkbladig vederkruid: deze planten sieren menige vijver en menig aquarium en voorzien het water van zuurstof, maar zijn tegelijkertijd druk bezig om de Nederlandse watergangen te verstikken. De gemeente Houten en Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden hebben de afgelopen vier jaar samengewerkt om de invasieve exoot ongelijkbladig vederkruid te verwijderen uit hun wateren met de hydroventuritechniek: een hogedrukstraal onder water.

Auteur: Santi Raats

12 min. leestijd

SPECIAL INVASIEVE EXOTEN

Links ecooloog Nico de Bruijn, rechts gebiedsmanager Dennis van de Waardt, beiden werkzaam bij Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden.

zijn zoekende naar een geschikte manier om deze exoten te bestrijden.

Gemeente Houten en waterschap

De gemeente Houten en Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden hebben de afgelopen jaren vooral last van ongelijkbladig vederkruidwater-waaier, en het waterschap tevens van de oeverplant grote waternavel.

Nico de Bruijn, ecooloog van het waterschap: 'In het landelijk gebied zie je vaak dat grote waternavel het meest voorkomt; ongelijkbladig vederkruid en waterwaaier komen vaak voor in grote biomassa's. Zo ook hier in de omgeving. Vanaf 2007 wisten we dat de exoot ongelijkbladig vederkruid in de kern van Houten voorkwam, maar er was nog geen sprake van overlast. De kennis over de negatieve effecten van deze soort was nog niet echt aanwezig in Nederland. Vanaf 2010 kwamen er klachten binnen.'

In 2012 vond er in een grote waterpartij vlak bij het Van der Valk-hotel aan de rondweg in Houten een explosie van ongelijkbladig vederkruidgroei plaats. Bewoners en bedrijven klaagden en zelfs op bestuurlijk niveau werden er vragen gesteld. De gemeente Houten en het waterschap sloegen direct de handen ineen. Dat ging relatief gemakkelijk, omdat er al een intensieve overlegstructuur bestond tussen beide partijen over het baggeren van de watergangen. Dennis van de Waardt, gebiedsmanager Kromme Rijn: 'We beseften na de exotenexplosie in 2012 dat we een gezamenlijk

probleem hebben. Grofweg gezegd vallen alle watergangen binnen de rondweg onder de verantwoordelijkheid van de gemeente en de grote af- en aanvoerende watergangen daarbuiten onder onze verantwoordelijkheid, maar we hebben niet precies berekend hoeveel vierkante meter aan wateroppervlakte dat is. Die cijfers zijn van ondergeschikt belang.'

Gemeentebeheerder Henry Blitterswijk, die als penvoerder de aanbesteding van het meerjarenproject heeft verzorgd, legt uit dat het probleem groter is dan de waterpartij aan de rondweg. 'Er vindt op grote schaal een explosieve groei plaats van de exotische waterplant ongelijkbladig vederkruid. Veel vijvers en watergangen in Houten zijn volledig dichtgegroeid. De waterplanten verdringen inheemse flora en fauna, zorgen voor wateroverlast, stankoverlast en klachten van bewoners door een beeldkwaliteit lager dan niveau D. Ze verstopten duikers, stuwen en gemalen, brengen vissoorten in de problemen en zorgen met hun dichte plantendek voor een slechte bevisbaarheid. We kregen dan ook veel klachten van Sportvisserij Nederland over beperkte vismogelijkheden en een verlaagde visstand. De planten zitten weliswaar in het watersysteem van de gemeente, maar vanuit kwaliteitsoogpunt en omdat de exoot zich zo snel vermeerdert en uitzaait naar het hoofdwatersysteem van het waterschap, is er een duidelijk gezamenlijk belang. Daarom pakken het Waterschap en de gemeente Houten de bestrijding van de exotisch waterplanten gezamenlijk op, op organi-

Invasieve exoot

Als gevolg van de handel in exotische aquarium- en vijverplanten zijn exoten met name vanuit Amerika overgewaaid. Door de uitzet van vissen samen met aquarium- en vijverplanten in openbaar water – bijvoorbeeld door mensen die met vakantie gaan – zijn exotische planten zich sterk gaan verspreiden. Vanaf medio jaren tachtig worden exotische waterplanten in Nederlandse wateren waargenomen, niet alleen waterwaaier en ongelijkbladig vederkruid, maar ook grote waternavel, watersla, waterhyacint enzovoort. Inmiddels komen de exoten door heel Nederland voor.

Op veel plaatsen gedraagt een aantal van deze exotische soorten zich invasief ten opzichte van inheemse waterplanten en zijn watergangen compleet overwoekerd. De exoten zijn tevens slecht voor de biodiversiteit in het water en kunnen de aan- en afvoer van water naar andere watersystemen ernstig belemmeren. Vooral waterschappen

Zo zag de vijver bij het Van der Valk-hotel aan de rondweg in Houten eruit in 2012: een explosie van ongelijkbladig vederkruid.

ZOEKTOCHT NAAR OPLOSSING

Invasieve exoten zijn wereldwijd een ecologisch probleem. Waterbeheerders zoeken naar een manier waarop men de planten het beste kan verwijderen. In Noord-Amerika en Australië, waar deze waterplanten van oorsprong voorkomen, werden voorheen vaak herbiciden gebruikt om de snel woekerende planten te lijf te gaan, maar tegenwoordig verwijdt men de planten vooral mechanisch met maaikorven of door te baggeren met een pomp. In sommige gevallen wordt ook beschaduwing toegepast, waarbij aan de oppervlakte van het water een schaduwmembraan wordt aangebracht en in enkele gevallen ook biologisch afbreekbare membranen op de bodem worden gelegd. Door het gebrek aan zonlicht sterven de waterplanten. In een enkel geval wordt een watergang drooggelegd en wordt de waterplant daarna mechanisch verwijderd. In Nederland wordt ook met deze methodes geëxperimenteerd.

In Nederland is er echter een afnametrend in het chemiegebruik en is de inzet van chemie in de wateren natuurlijk al helemaal taboe. Beheerders kiezen liever voor een verantwoord alternatief. Een nadeel van beschaduwing is dat alle flora en fauna onder water het loodje leggen door het gebrek aan zonlicht. Ook kan er geen scheepvaart plaatsvinden. Men moet bij deze methode dan ook een ontheffing aanvragen op veel gebieden, onder meer op de Wet Natuurbescherming. Baggeren met pomp verwijdert eveneens andere flora en fauna, tenzij duikers onder water de pomp gericht sturen. Wanneer men mechanisch waterwaaier verwijdert, zullen plantenresten zich verspreiden door het water en even later elders nieuwe populaties stichten. Drooglegging heeft als nadeel dat dit alleen goed mogelijk is als er geen vaarverkeer door de watergang komt en de watergang wisselende waterstanden kent.

satorisch én financieel gebied. De kosten worden letterlijk in tweeën gedeeld.

Het exotenprobleem is zo groot dat het gefaseerd moet worden aangepakt. Blitterswijk: 'Bestrijding in één jaar was onmogelijk. Maar goed beheer is voor mij ook goed vooruitdenken, vandaar dat we de bestrijding in een periode van vier jaar hebben aangepakt. We zitten nu in de laatste fase; dat is de hergroei bestrijding in stedelijk gebied.'

Blitterswijk is van mening dat gemeenten een duidelijke taak hebben. 'Gemeenten moeten onderzoeken of ze een probleem hebben met exotische waterplanten, en zo ja, ervoor zorgen dat die waterplanten in gemeentewateren zich niet verspreiden naar omliggende watergebieden. Daarnaast moeten ze de probleemwateren binnen de gemeente schoonmaken en -houden. Misschien realiseren inwoners zich niet dat een wildgroei van exoten op termijn voor gigantische overlast zorgt, maar daarover moet je hen als gemeente voorlichten. Je bent er als gemeente voor de inwoners en daar horen gezonde wateren bij.'

Beheermaatregelen door de jaren heen

Tot 2013 onderhielden het waterschap en de gemeente Houten de watergangen met het ongelijkbladig vederkruid op reguliere wijze, volgens Van de Waardt en De Bruijn. De waterplanten werden verwijderd met een kraan met maaikorf of met een maaiboot en afgevoerd. De Bruijn: 'Het nadeel daarvan is dat de waterplanten alleen aan de bovenkant losgemaakt worden, maar de wortels blijven staan. Bovendien is dit eigenlijk een stekproces, waarbij de losgeraakte plantendelen kunnen uitgroeien tot nieuwe plantjes en elders nieuwe populaties kunnen vormen. Dit stekproces kan ook nog eens worden gevoed doordat de maaikorf per ongeluk restjes exotische waterplant meeneemt naar een ander stuk water, waardoor ze zich verder verspreiden.'

Verder heeft het waterschap voor de bestrijding van ongelijkbladig vederkruid een korte pilot gedraaid met beschaduwing van ondiepe gedeelten van watergangen, door het bedekken van de waterbodem met een jute doek. Maar dat had niet het gewenste effect. 'De effectiviteit van deze ingreep bleek beperkt en mensen in de omgeving vonden de jute doeken niet netjes ogen. Ook was het effect van de jute doeken op de daar voorkomende amfibieën niet duidelijk', vertelt Van de Waardt.

Hydroventuri

Sinds de samenwerking tussen de gemeente Houten en het waterschap in 2013 wordt de hydroventuritechniek toegepast in de strijd tegen invasieve exotische waterplanten. Baggerbedrijf Verduijn BV uit Kamerik heeft deze techniek in 2006 ontwikkeld: via een spuitbus verlaat een hogedrukwaterstraal door een arm de boot met aandrijving en ondiepe schroef. Aan het einde van de buis zit een mondstuk, waarmee de waterplant met wortel en al uit de grond wordt gespoeld door de waterdruk. 'Door de jaren heen hebben we aan

Close-up ongelijkbladig vederkruid.

Gemeentebeheerder Blitterswijk: 'Goed beheer is vooruitdenken'

het systeem gesleuteld', vertelt Marcel de Roos, directeur en eigenaar van Verduijn. 'Nu kunnen we de spuitkop verfijnder afstellen, omdat er bijvoorbeeld bij kleibodems meer water nodig is om de planten los te woelen, maar ook weer niet te veel, waardoor de waterplanten zouden fragmenteren. Ook kunnen we de boot nu beter ombouwen, zodat hij van september tot mei kan dienen als baggerboot.'

De eerste proef met hydroventuri in Nederland vond in 2009 plaats in Loosdrecht, waar de invasieve exotische planten voor overlast zorgden voor het watertoerisme. De pilot werd uitgevoerd door Verduijn. Een tweede loonbedrijf, Baars aannemerij en transport uit Nieuwland, bekwaamde zich ook

al snel in de hydroventuritechniek. Na Loosdrecht volgden nog enkele andere proeven met hydroventuri in Nederland door beide aannemers, maar de techniek wordt nog steeds niet op grote schaal toegepast. 'Het is een vrij kostbare techniek', geeft Van de Waardt toe. 'Maar onze inschatting is dat het over een langere periode goedkoper is, omdat de soort zich niet verder verspreidt en extra maaien in de toekomst beperkt blijft.'

Werking

Van de Waardt en De Bruijn nemen de redacteur van het vakblad mee naar de locatie waar aannemer Baars (het waterschap werkt ook met Verduijn) bezig is om de rondwegsloot bij Houten te reinigen. Als we door het hoge gras komen aanlopen, is de hydroventuriboot van Baars honderd meter verderop in een slakkengang de watergang aan het schoonmaken. Op de oever staat een kraan met maaikorf. 'Daarmee hebben we de oever vrijgemaakt van riet', legt projectleider Casper Hijkoop van Baars uit. 'De losgewoelde planten kunnen anders namelijk terechtkomen in het riet. Als ze daarin blijven hangen, kunnen er nieuwe populaties ontstaan. Nadat we het riet hebben losgetrokken, gaan we er dus met onze boot met rietbak langs om het rietdrijfvuil uit het water te vissen. Pas daarna gaan we met de hydroventuriboot aan de slag. Het vrijmaken van oevers is niet altijd nodig.'

Nadat de hydroventuriboot zichzelf heeft vastgestempeld aan de achterkant, beweegt de arm met daarin de spuitbuis zich heel langzaam van

Nadat de hydroventuriboot zich aan de achterkant heeft vastgestempeld, beweegt de arm met daarin de spuitbuis zich heel langzaam van links naar rechts onder het wateroppervlak.

links naar rechts onder het wateroppervlak. Af en toe komt de spuitkop boven het oppervlak uit om zich van planten te ontdoen. Het is telkens een paar minuten wachten terwijl de boot zich enkele meters voortbeweegt. Projectuitvoerder Hijkoop: 'Hydroventuri is een heel arbeidsintensieve techniek. Gemiddeld behandelen we 600 tot 800 vierkante meter per dag.'

'Het moet ook niet te snel gaan', voegt Van de

Waardt toe, 'want het moet wel goed gebeuren.

We hebben er niets aan als de aannemer zegt dat de boot 1000 vierkante meter per dag kan doen, waarna de waterplanten het jaar erop massaal terugkomen.'

Als de hydroventuriboot langs is geweest, drijven de waterplanten aan het oppervlak. Aan het einde van de dag gaat de aannemer met de boot met rietbak opnieuw de watergang door, om het drijfvuil te verzamelen. Dat moet dezelfde dag gebeuren, zodat de plantenresten niet kunnen wegdrijven naar andere wateren. Hijkoop van aannemer Baars: 'We verwijderen ook ongelijkbladig vederkruid op een andere locatie in Houten, nabij het Van der Valk-hotel. Omdat de watergang aan het einde een stuw bevat, hebben we daar een waterdoorlatend net geplaatst dat het drijfvuil opvangt. We vissen dit handmatig uit het water. De totale hoeveelheid verwijderde exotische waterplanten wordt aan het einde van de dag gestort bij de dichtstbijzijnde afvalverwerker.'

Na de behandeling laten de gemeente en het waterschap inspecteren of het werk goed is gedaan. In het geval van de watergangen bij de rondweg gebeurt dat door een snorkelaar van Bureau Waardenburg.

Henry Blitterswijk. Bron: Peter van Wieringen.

Eijkelboom bv

Eijkelboom heeft een jarenlange ervaring op dit gebied en is zo uitgegroeid tot een toonaangevend specialist. De deskundigheid waarmee wij daktuinen ontwerpen en realiseren is groot en leidt er toe dat wij voor een groeiend aantal tevreden opdrachtgevers meedenken en meewerken aan de ontwikkeling van deze specifieke onderdelen van onze leefomgeving. Raadpleeg onze website www.eijkelboom.nl voor ons productaanbod en diensten.

Gladsaxe 14,
7327 JZ Apeldoorn

Postbus 363,
7300 AJ Apeldoorn

E: info@eijkelboom.nl
I: www.eijkelboom.nl

T: (055) 541 52 22
F: (055) 541 60 56

ONKRUIDKOKEN

VAKMANSCHAP VOOR IEDERE GROENPROFESSIONAL

+31(0)318 525 888 | www.onkruidkoken.nl | info@empas.nl

Volg ons

De hydroventurimethode wordt toegepast in de zomer en nazomer; dan hebben de waterplanten de meeste biomassa en drijfkracht. Vanaf het wateroppervlak worden ze met grijparm of korf uit het water gevist.

Af en toe komt de spuitkop boven het wateroppervlak uit om zich te ontdoen van planten.

Efficiënt op uw gazon

Kubota

Z122R

ZD1211

Z122R & ZD1211: Kubota kwaliteit voor particulieren en professionals

De nieuwe Kubota Zero-Turn maaimachines combineren kracht, uithoudingsvermogen en gebruiksgemak, om zelfs aan de meest complexe werkzaamheden met een goed gevoel te kunnen beginnen.

Z122R

- Krachtige Kawasaki motor, benzine, 2 cilinders, 19 pk, onafhankelijke Hydro Gear EZT® transmissie (ZT-2200).
- Volledig gelast maaidek met riemaandrijving, zij-uitworp, maaibreedte 107 cm, mulch-kit optioneel.
- Comfortabele stoel met hoge rugleuning, ergonomische plaatsing van bedieningselementen, brede banden.

ZD1211

- Kubota-motor, diesel, 3 cilinders, 25 pk, technologisch en ecologisch: laag brandstofverbruik, efficiëntere verbranding, laag trillings- en geluidsniveau, originele hydrostaat transmissie van Kubota.
- Volledig gelast maaidek met cardan aandrijving, zij- of achteruitworp, maaibreedte 152 cm, mulch-kit optioneel.
- Mechanisch geveerde stoel met hoge rugleuning, ergonomische plaatsing van bedieningselementen, laag profiel achterbanden en anti-lek voorbanden.

'Gemeenten zijn er voor de burger en daar horen schone, gezonde watergangen bij'

Effect

Volgens de betrokken partijen is hydroventuri vanuit de effectiefste methode, in vergelijking met maaien of beschaduwen. Ecoloog De Bruijn: 'Zoals ik al eerder aangaf, vormen de afgemaaide plantendelen in het geval van maaien nieuwe stekken die elders opnieuw gaan groeien. Na het gebruik van de hydroventuri en een tot twee jaar nazorg is het afnamepercentage van exoten 90 tot 100 procent.'

De Roos: 'Ik zeg altijd dat 95 procent van de invasieve exotische waterplanten is verdwenen nadat we met hydroventuri zijn langs geweest. Het jaar erop moeten we nog enkele plukken verwijderen die we over het hoofd hebben gezien of die zijn teruggegroeid, en twee jaar later gaan we nog een keer langs. Daarna is alles verdwenen, en dan blijft het ook weg.'

Niet selectief

Hydroventuri is niet selectief, volgens zowel Verduijn als Baars. Ook wordt er van tevoren niet nauwgezet geïnventariseerd. 'Inheemse plantensoorten verdwijnen ook wanneer we op die plek invasieve exoten weghalen', zegt projectuitvoerder Hijkoop. Door het spuiten van water met hoge druk wordt de sliblaag op de bodem van watergangen flink omgewoeld. Dat is ook niet prettig voor vissen en amfibieën. 'Vaak zien we dat de invasieve exoten de inheemse planten en dieren hebben weggeconcentreerd. Vooral nauwe watergangen tonen weinig variëteit meer qua flora en fauna, vooral omdat die exoten alle zuurstof aan het water onttrekken.' Ecoloog De Bruijn heeft

echter in de praktijk waargenomen dat inheemse planten en dieren in de jaren na de hydroventuri-behandeling weer geleidelijk terugkeren. Marcel de Roos van aannemer Verduijn: 'Het verwijderen van exoten op deze manier is noodzaak; anders gaan de inheemse flora en fauna dood als gevolg van de overwoekering door exoten.'

Afspraken

Blitterswijk: 'Vanuit het waterschap is er begeleiding door een ecoloog, maar er is ook een ecoloog namens de aannemer betrokken bij het werk. De aannemer is daarnaast verplicht om een logboek van zijn werkzaamheden bij te houden. We hebben bepaalde afspraken gemaakt. In het broedseizoen mogen de evers niet vrijgemaaid worden. Er wordt vanaf een gesloten stuk naar een open stuk toegewerkt, zodat de vissen niet opgesloten raken. Wanneer er vissen door het troebele water bovenkomen om lucht te happen, wordt de spuitkop uit het water gehaald. Dan laten we het water een poosje als een fontein spuiten, zodat er meer zuurstof in het water terechtkomt voor die vissen.'

In een groot wateroppervlak in Hardinxveld-Giessendam waar Verduijn invasieve exoten met de hydroventuritechniek heeft bestreden, werd wel een inventarisatie gehouden. Scuba-duikers met plantenkennis van Bureau Waardenburg hadden daar van tevoren geïnventariseerd waar de invasieve exoten stonden, door aan de contactlijn te

trekken wanneer ze die tegenkwamen. Op de boot werden de coördinaten in een gps-systeem ingevoerd. Daardoor wist aannemer Verduijn tijdens het werk waar hij moest zijn. 'Het haardgebied was enkele honderden meters lang; daar hebben we alles weggehaald. Eromheen hebben we minder intensief verwijderd. Losse plantplukken hebben we ook handmatig verwijderd.'

Bestrijding in groeiseizoen

De gemeente Houten en waterschap Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden kiezen er bewust voor om hydroventuri toe te passen in de zomer en nazomer. Dan hebben de exotische waterplanten de meeste biomassa en drijfkracht, zodat ze voldoende aan het wateroppervlak verschijnen zodra de wortels uit de bodem zijn gespoeld. Hierna kunnen ze makkelijk met grijp-arm of korf uit het water worden gevist. De Roos van aannemer Verduijn: 'We starten de werkzaamheden met hydroventuri vanaf mei, afhankelijk van de watertemperatuur. De waterplanten beginnen goed te groeien vanaf een watertemperatuur van 15 graden Celsius. Pas als ze volgroeid zijn, komen ze met hun wortelpakket los uit de sliblaag. Er blijven dan geen resten achter.'

Communicatie

De communicatie is erg belangrijk, volgens alle

Aan het einde van de dag wordt het drijfvuil verzameld met de boot met rietbak. Dat moet dezelfde dag gebeuren, zodat de plantenresten niet kunnen wegdrijven naar andere wateren.

KYBYS geeft kleur aan uw groen ...

Het openbaar groen welteverstaan. En we combineren dit naar hartelust met rood, grijs, blauw.

Omdat het niet alleen om groen gaat, maar omdat onze omgeving een rijkgeschakeerd palet van kleuren is; de buitenruimte herbergt immers meerdere functies. De ingenieurs en adviseurs van KYBYS weten infrastructuur, natuur en water samen te voegen tot een haalbaar ontwerp. Afgestemd op de wensen van de gebruiker. En met respect voor de toekomst.

KYBYS
ingenieurs en adviseurs
info@kybys.nl - www.kybys.nl

> **Vestiging Boxtel**
Bosscheweg 107-8
Postbus 371 - 5280 AJ Boxtel
+31 (0)411 678 055

> **Vestiging Heemstede**
Herenweg 115
2105 MG Heemstede
+31 (0)411 678 055

Professionele plantconcepten: onderhoudsarm, natuurlijk en kleurrijk

Soortechte kwaliteitsplanten en onkruidarme, duurzame beplantingsconcepten geven het openbaar groen een kleurrijk en belevenisvol karakter. Dankzij uitgebalanceerde plantconcepten zijn bestrijdingsmiddelen, wekelijks schoffelen én extra beregening in droge periodes niet nodig.

Maximale beleving met minimaal onderhoud!

- snelle dichtgroei
- eenvoudig in onderhoud
- duurzaam gekweekte planten
- lage beheerkosten

lageschaar
vaste planten

0543 - 451 084
info@lageschaar.nl
www.lageschaar.nl

PRAIRIE GARDEN

fleur Robuste

fleur dansante

Je maakt het natuurlijk met Lageschaar

SPECIAL INVASIEVE EXOTEN

**‘Vaak zien we dat de
invasieve exoten
de inheemse planten en
dieren hebben
weggeconcentreerd’**

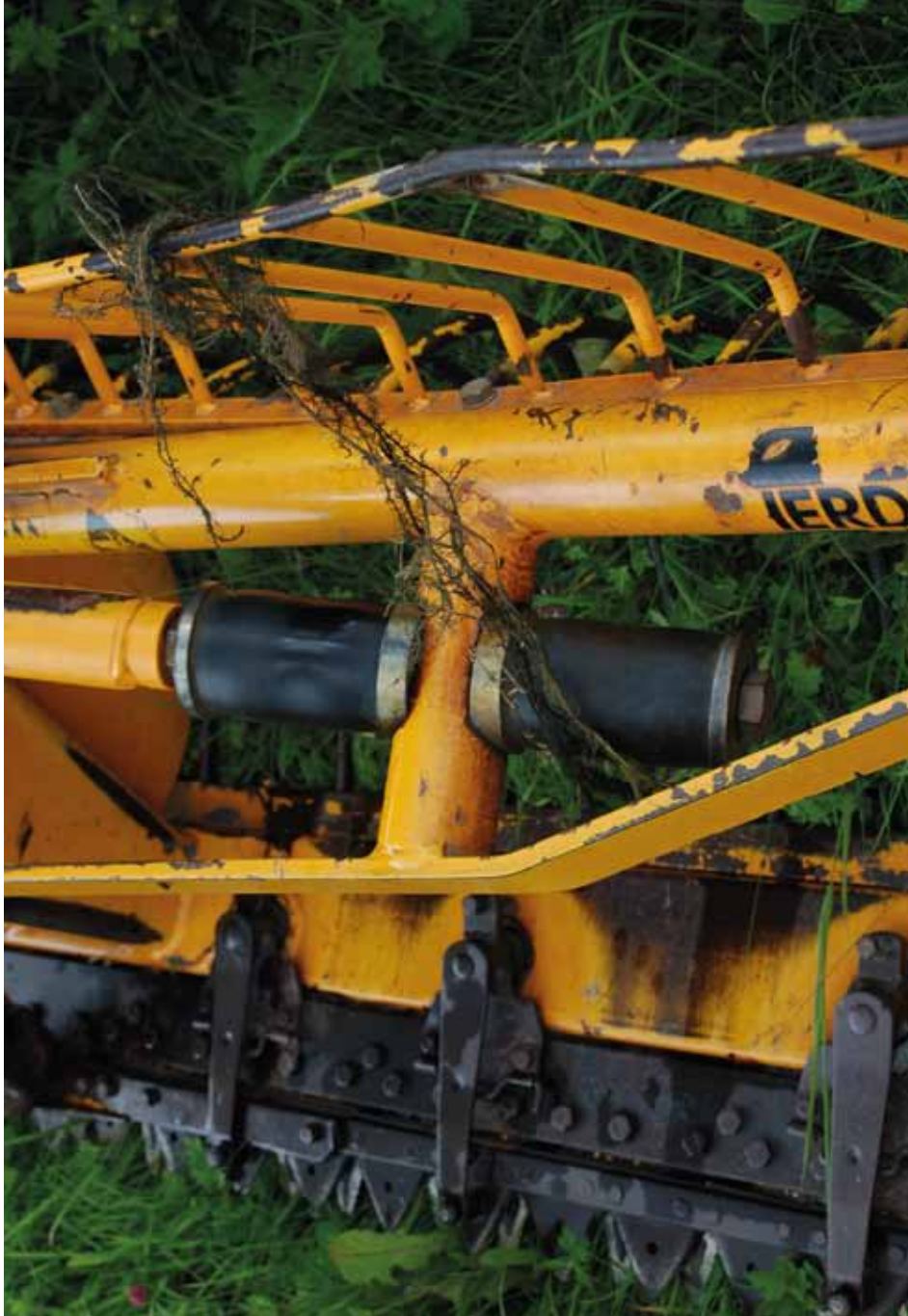
en goed schoon te houden.’

Kosten hydroventuri

De kosten van de methode hangen af van het aantal werkuren dat gemaakt wordt. De Roos: ‘Ondiepe watergangen zonder obstakels zijn relatief snel opgeschoond. Bij diepe en heel brede wateren duurt dat langer. Ook hangt de tijdsduur af van de bodemsoort. Zand is makkelijk los te spoelen, klei en veen minder makkelijk.’

Om een offerte te kunnen maken, nemen beide loonbedrijven bodemonsters en zeven ze de bodem. Zo kunnen ze inschatten hoeveel werk het is om de schadelijke waterplanten te verwijderen. De loonbedrijven Verduijn en Baars geven aan dat ze zo’n 600 tot 800 vierkante meter per dag aan wateroppervlakte kunnen behandelen. Bij diepere wateren met obstakels lukt het vaak niet om meer dan 300 vierkante meter per dag schoon te maken. Bij grote wateren of onderdelen van een open watersysteem is vaak sprake van bijkomende kosten, bijvoorbeeld voor een onderwaterinventarisatie en het plaatsen van netten tijdens het werk ter preventie van verspreiding van de waterplanten. Dan kunnen de kosten van hydroventuri oplopen van 20.000 euro tot 50.000 euro per hectare. Van de Waardt en De Bruijn vertellen dat het waterschap en de gemeente Houten gezamenlijk ca. 100.000 euro per jaar kwijt zijn aan de hydroventurimethode; dat is dus 50.000 euro per deelnemende partij.

Blitterswijk: ‘Voorheen zat het schoonhouden van de watergangen met de maaiboot in een UAV

Ecoloog De Bruijn: ‘Het nadeel van de maaikorf is dat deze per ongeluk restjes exotische waterplant kan meenemen naar een ander stuk water, waardoor de plant zich verder verspreidt.’

Pictogram dat wordt ingezet bij de communicatie door de gemeente en het waterschap: ‘Exoot niet in de sloot!’

partijen die betrokken zijn bij de hydroventurimethode. ‘Het water wordt tijdelijk troebel; passanten vragen zich af of het goed is wat de aannemer aan het doen is’, legt Blitterswijk uit. ‘Of ze snappen niet waarom we de planten verwijderen; ze denken dat al het groen in het water meerwaarde heeft. De gemeente Houten geeft samen met het waterschap voorlichting aan bewoners over het gooien van waterplanten in de gft-bak in plaats van in vijvers en sloten.’

Beter voorkomen dan genezen

Om verspreiding van invasieve exotische waterplanten te voorkomen, plaatsen beheerders in Amerika en Australië barrièregordijnen in waterdelen waar geen scheepvaart doorheen komt. Van de Waardt vertelt dat het waterschap om die reden op sommige benedenstrooms gelegen waterdelen roosters geplaatst heeft: ‘Roosters zijn bereikbaar

CO₂-neutrale onkruidbestrijding

Elektrisch, schoon en stil

Oeliatec onkruidbestrijdingsmachines werken met kokend water en zijn duurzaam. Ze hebben geen benzine- of dieselmotor. De elektrische aandrijving is fluisterstil en ze werken CO₂-neutraal. De elektronisch geregelde watertemperatuur zorgt voor een maximaal en langdurig effect. En met de gepatenteerde waterbesparende sproeikoppen verbruikt u tot 50% minder water en energie.

Interesse?

Bel of mail ons en wij leggen u graag alles tot in detail uit.

LAATSTE KANS!

Investeer in 2017 en bespaar tot 25% met MIA/VAMIL

RAMM
equipment

Uw specialist voor duurzame techniek

Merumerbroekweg 5, Herten | +31 (0) 475 202 133

info@ramm.nl | ramm.nl

Recreatief groen

NIEUW ons Green Life™ Programma

Wij helpen in 6 relevante leefomgevingen met de beste en duurzame boom- en plantkeuzes

Leefwereldverbetersaars

M. van den Oever

TREE & PLANT NURSERY SINCE 1791

Select Plant
Deelnemer Laan- en Sierbomen

Uw toegang tot 12.000 soorten groen

Wij luisteren en kijken naar mensen in hun leefwereld en passen ons eeuwenoude en nuchtere verstand van bomen, struiken en planten toe om die leefwereld te verbeteren.

Kerkeind 12 • 5076 AC Haaren • The Netherlands • +31(0)411 - 62 19 64 • info@mvandenoever.nl

Nico de Bruijn

GC-bestek, samen met het maaien van gras in de gemeente. Maar als je ziet hoeveel alleen al de maaiboot kost, dan is de inzet van de hydroventuritechniek zo'n 40.000 euro per jaar duurder dan het reguliere budget voor het schoonmaken van de watergangen.'

De Bruijn: 'Het waterschap en de gemeente Houten zijn erg blij om organisatorisch samen te kunnen optrekken, maar dus ook vanuit het kostenpunt.'

Samenwerking van primair belang

Volgens De Bruijn, die onlangs een symposium bezocht waar onder meer overheden en waterschappen samenkwamen om te spreken over de bestrijding van exoten, zijn er niet veel gemeenten actief bezig met exotische-waterplantbestrijding. Blitterswijk beaamt dat: 'Ik ken nog geen enkele gemeente die de bestrijding van invasieve exotische waterplanten met het waterschap oppakt.' De Bruijn: 'Sinds januari 2017 heeft het Rijk de provincies verantwoordelijk gemaakt voor het geven van sturing aan de bestrijding van exotische invasieve flora- en faunasoorten. Maar dit wordt door de provincies nog niet goed opgepakt; er is nog geen enkele visie verschenen en dus is het nog volstrekt onduidelijk wie welke verantwoordelijkheid draagt of hoe men te werk moet gaan. Door het gebrek aan provinciaal beleid hebben waterschappen niets om op terug te vallen. Zij kunnen gemeenten en andere waterschappen nog niet wijzen op de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor een oplossing; want zeker bij exotische waterplanten geldt dat het weinig zin heeft om je

water schoon te houden als je buurman dat níet doet. Nu zie je soms dat waterschappen op eigen houtje aan het pionieren zijn om te zien wat het beste werkt.'

Ieder voor zich

Je zou denken dat waterschappen, primair begaan met de waterkwaliteit, proactief zijn bij het zoeken naar een oplossing voor invasieve exotische waterplanten. Dat is in principe ook zo, volgens De Bruijn. 'Maar hoewel de bezorgde waterschappen het probleem aankaarten binnen de landelijke werkgroep Plaagsoorten, is er nog geen algehele consensus over een geschikte oplossing. Alle waterschappen zien de problematiek, maar de oplossingen zijn soms nog verschillend en het ene waterschap zet hiervoor meer tijd, mensen en geld in dan het andere.'

Van de Waardt voegt toe: 'Waterschappen die niet nu al investeren in een oplossing, kunnen later een groot probleem krijgen. Want hoe langer het probleem aanhoudt, hoe groter het wordt. Duikers en gemalen raken verstopt, vaarverkeer wordt gehinderd, de ecologie van de sloten wordt sterk aangetast. Het wordt dan steeds duurder om het probleem op te lossen.'

Beheersen in plaats van laten verwijderen

Gelukkig is de handel in ongelijkbladig vederkruid inmiddels verboden. 'De handel in waterwaaier was al eerder op de Europese verbodlijst gekomen, maar er is nog een overgangperiode van kracht van maximaal twee jaar', weet De Bruijn te vertellen. 'Toch zal met deze handelsverboden het pro-

Dennis van de Waardt

bleem niet ineens overwaaien. Want de exoten die mensen al hebben aangeschaft, blijven voorlopig nog wel even staan in de vijvers en aquariums. Mensen zullen het plantenoverschot uit hun vijvers en aquariums mogelijk nog een hele poos in de openbare wateren blijven gooien. Daarom zetten we als waterschap in op communicatie met de burgers over invasieve exoten, met als boodschap dat zij hun plantenresten niet in de sloot moeten gooien, maar in de gft-bak.' Van de Waardt denkt niet dat plantensoorten als waterwaaier en ongelijkbladig vederkruid helemaal zullen verdwijnen. 'We zullen de populatie tot beheersbare proporties moeten terugbrengen.'

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7106

'Bestrijd invasieve exoten met boeren, burgers en buitenlui'

Vier lezingen op Nijmeegs symposium belichten belang van kennis en aanpak van invasieve exoten

Op donderdag 7 september vond er in het Natuurplaza van de Nijmeegse Radboud Universiteit een symposium plaats met als thema 'invasieve exoten'. In vier lezingen werden zo'n honderd belangstellenden bijgepraat over de risico's van exoten, het nut van kennisoverdracht en de bestrijding van invasieve planten en dieren. 'Met verschillende mediakanalen kun je proberen grip te krijgen op de situatie.'

Auteur: Guus van Rijswijk

Ze kunnen voor flinke overlast zorgen: planten en dieren die van nature niet in Nederland voorkomen en zich door hun explosieve groei snel verspreiden in openbaar groen en landschap. Over de aanpak van deze invasieve exoten, zoals de Japanse duizendknoop en de reuzenberenklauw, vindt echter nog heel wat discussie plaats. Onderzoek naar deze problematiek is dan ook even welkom als divers, zo wordt tijdens dit symposium al snel duidelijk. Want wat doe je bijvoorbeeld als terreinbeheerder met een invasieve exoot in je gebied? Wel of niet bestrijden? Hoe voorspel je de effecten van exoten en maak je een gedegen risicoanalyse? Alle sprekers van deze middag, van organisaties die onderdeel zijn van het Nederlands Expertise Centrum Exoten (NEC-E), houden zich bezig met onderzoek op dit gebied. Voorafgaand aan de inauguratie van hoogleraar Invasiebiologie Rob Leuven trakteerden zij hun toehoorders op een introductie in de wereld van de invasieve exoten.

Early warning

'Als je het hebt over exoten, is de eerste stap die tegenwoordig aan de orde is: *early warning*', zo

trapt Martijn Schiphouwer (RAVON) af. In zijn lezing 'Lief of invasief?' neemt hij de risico's van exoten onder de loep. 'Leuk om deze risico's te belichten, maar wat kun je er nu eigenlijk mee?' zo vraagt hij zich af aan het begin van zijn lezing. 'Interessanter vind ik de vraag waarom we deze risico's onder de loep nemen en wat we ermee kunnen.' De risicoanalyse bestaat uit het bundelen van alle kennis die voorhanden is, vertelt hij. 'Deze is belangrijk voor het beleid, om regelgeving op af te stemmen en om handelingen te verrichten.' Bij de introductie van een exoot beseft vaak nog niemand dat er een risico is, maar dat is er vaak wel degelijk. 'Zonder dat iemand er erg in heeft, breidt zo'n exoot zich steeds verder uit. Hij zit al snel overal en dan kun je hem niet meer bestrijden. Je moet hem aanpakken voor het zover is. Je moet snel zijn, want de kosten van bestrijding stijgen snel.' 'Horizonscanning' kan daarbij van pas komen, vertelt hij. 'Dat is een chique woord voor aan de horizon kijken welke soorten er op ons afkomen.' De overheid speelt hierbij een cruciale rol; ze houdt een vinger aan de pols om te beoordelen welke exoot de moeite van risicoanalyse waard is.

5 min. leestijd

SPECIAL INVASIEVE EXOTEN

'Onderzoek naar deze problematiek is dan ook even welkom als divers'

Schiphouwer. 'Wetgeving loopt doorgaans achter de feiten aan. Zijn de wettelijke kaders en instrumenten voldoende om de risico's van exoten in de kiem te smoren, of moeten we de wet wat aanpassen of oprekken?'

Brutus Bezemkruiskruid

Daarna is het de beurt aan Laura Verbrugge van de Radboud Universiteit. Ze vertelt de aanwezigen over het belang van kennis van de risico's van exoten voor mensen in het groene werkveld. Verbrugge: 'Kennis is belangrijk ter voorkoming van de introductie van exoten. Veel exoten worden hiernaartoe gebracht. Denk bijvoorbeeld aan de Japanse duizendknoop. Deze ziet er mooi uit, maar zorgt op den duur voor problemen.' Ze stipt het bestaan van zogenaamde 'exotobusters' aan. 'Dit zijn bijvoorbeeld vangers van muskusratten; bij meldingen kunnen zij actie ondernemen.' Ook Verbrugge benadrukt het belang van enige kennis over exoten bij het grote publiek. 'Op het moment dat een exotenexpert wil ingrijpen en nog iets kan doen, is er nog geen bewustzijn bij het publiek. Als dat er wel is, zit hij vaak al met de handen in het haar.' Kennis over exoten is moeilijk over te dragen, zo blijkt. 'Docenten zijn meestal druk; die hebben daar geen tijd voor.' Uit een inventarisatie van lesmateriaal over exoten in Nederland komt naar voren dat het aanbod daarvan op scholen schaars is. 'De omvang en kwaliteit van het lesmateriaal is wisselend. Vaak vormen exoten een secundair leerdoel, terwijl er wel degelijk behoefte is aan kennis over deze planten en dieren.' Een leuke manier om met exoten kennis te maken, is de 'exotengame', die werd ontworpen door een communicatiebureau. Het is een spel voor jong en

oud, waarin animatiefiguur Brutus Bezemkruiskruid zich bezighoudt met de bestrijding van exoten. Doel van het spel is leerlingen een beeld te geven van de verspreiding, impact en bestrijding van acht invasieve exoten in Nederland en te leren hoe je ze kunt herkennen.

Een breder lespakket over exoten in de klas van drie lessen van een uur zou ertoe kunnen bijdragen dat de bewustwording groter wordt, vertelt ze. Ook workshops kunnen daarbij helpen. 'Zo'n lespakket kan bestaan uit groepsopdrachten en het opzoeken van informatie. Het zou helpen als mensen uit het werkveld gastlessen zouden geven op scholen. Juist mensen die buiten werken, hebben hier veel baat bij. We hebben een goed indicatiesysteem nodig om exoten te herkennen.'

Grote dilemma's

Daarna is het de beurt aan Maurice La Haye met zijn lezing 'Bestrijding van exoten met boeren, burgers en buitenlui'. In zijn verhaal stipt hij twee voorbeelden van invasieve exoten aan die hoog op de lijst van te bestrijden diersoorten staan: de Pallas' eekhoorn en de brulkikker. De aanwezigen zijn gewaarschuwd: 'Dit is geen gemakkelijke business, dit is een brede problematiek'. Meldingen van invasieve soorten door het publiek, bijvoorbeeld op waarneming.nl, zijn belangrijk: 'We hebben ogen en oren in het veld nodig. Als je te laat bent, moet je enorme kosten maken.' De eerste fase van de bestrijding bestaat uit het zoeken van media-aandacht met alle mogelijke middelen, vertelt hij. 'Probeer grip te krijgen op de situatie.' Er komen soms grote dilemma's kijken bij de bestrijding: 'Als iemand een Amerikaanse brulkikker in zijn vijver heeft, vertel hem dan maar eens dat hij zijn vijver moet opruimen.' De tweede fase bestaat uit het zichtbaar of hoorbaar maken van het probleem. 'Je zult moeten overtuigen met argumenten.' Een exotbestrijder zal vervolgens alles uit de kast moeten trekken om de bestrijding succesvol maken, vertelt La Haye. 'Krant, radio, lokale tv, huis-aan-huisbrieven, een website en een folder kunnen daarbij helpen. Media-aandacht leidt tot meer waarnemingen. Vroege signalering, medewerking van "buitenlui" en monitoring achteraf zijn essentieel.'

Systeemgerichte aanpak

Tot slot is het de beurt aan Janneke van der Loop van Stichting Bargerveen. Ze vertelt over de bestrijding van watercrassula, een zeer woekerend plantje dat concurreert met andere water- en oeverplanten en die dreigt te verstikken. 'Watercrassula komt sinds 1995 voor in Nederland, bijvoorbeeld

Amerikaanse brulkikker

Voor een gedegen risicoanalyse zijn formats beschikbaar, vertelt hij. 'Zo'n analyse bevat een beschrijving van de soort: hoe ziet die eruit, wat is de ecologie? Wat zijn de mogelijke effecten van die soort op ons ecosysteem en hoe kan die hier terecht komen? Is er een kans dat hij hier voet aan de grond zet? Dit soort exoten krijgt in de formats een heldere score mee, zodat beleidsmakers snel kunnen zien welke exoot een hoog risico met zich meebrengt en op de zwarte lijst moet. De wetenschap is een belangrijke speler bij het identificeren en analyseren van deze risico's.' Als voorbeeld noemt hij de Amerikaanse brulkikker. 'Na een risicoanalyse volgde er een artikel in Trouw. Dat had een enorm bereik en leidde tot vragen in de Tweede Kamer. Er volgde een *early warning* in Nederland en België, waarna de kikker werd bestreden.' Als er een goede risicoanalyse ligt en de politiek er het belang van inziet om een bepaalde soort in de kiem te smoren, kan dit leiden tot een geslaagde interventie.'

Perspectief op handelen is ook belangrijk, vertelt

Dé software voor de groenvoorziener

VISION-Mobile

Groene vingers proof

Vision-Mobile voor:

- o Besparing van kosten en tijd
- o Inzicht in up-to-date informatie
- o Meer samenwerking
- o Veilig digitaal werken
- o Duurzaam en toekomstbestendig
- o Eenvoudige werkwijze

Voor de groenvoorziener. Software die uw administratie en verkoop een stuk makkelijker maakt, waar en wanneer u maar wilt.

Powered by

GroenVision

Eenvoudig meer controle

T +31 (0)172 23 54 44 | groenvision.com/hovenier

LooHorst
landscaping

LooHorst

l a n d s c a p i n g

Openbare ruimte | Bedrijven & instellingen | Particulieren
Bedenken & Maken | Bomen & Boomverzorging | Dak- & Gevelgroen

LooHorst Ermelo
Buitenbrinkweg 51
3853 LV Ermelo
T 0341 49 47 69
F 0341 49 47 98
ermelo@loohorst.com

www.LooHorst.com

LooHorst Ede
Bruinehorst 36
6744 PB Edeveen (Ede)
T 0318 57 5577
F 0318 63 8728
ede@loohorst.com

MP SERIE 3-DELIGE CIRKELMAAIERS

Laagste brandstofgebruik door licht gewicht (Domex®)

Grootste werkbreedte (300, 330 of 350 cm)

Hoogste motorvermogen (49 - 65pk Kubota® Commonrail turbodiesel)

Smalste transportbreedte (1.65 meter transportbreedte)

Luxe cabine met airco

RANSOMES
A Textron Company

Pols Groep | +31 (0) 181 45 88 45 | info@pols.nl | www.pols.nl

Alphen aan den Rijn

Gemeente Alphen aan den Rijn is op zoek naar meerdere
Hoveniers openbaar groen

Wat ga je doen?

Volgens een vast beeldbestek richt jij je op het schoffelen, snoeien en inboeten van diverse soorten planten en bomen. Dit doet je met een team gemotiveerde collega's, waarvan een deel werkzaam is vanuit de sociale werkplaats Alphen aan den Rijn. Ook houdt je controles op de kwaliteit van het groen.

Wie ben jij?

Je houdt van aanpakken, werken in teamverband en fysiek werk in de buitenlucht. Kennis van openbaar groenonderhoud, het hebben van rijbewijs B en minimaal twee jaar aantoonbare werkervaring in een soortgelijke functie zijn voorwaarden.

Wat bieden wij?

De functie is gewaardeerd in schaal 5, maximaal € 2.535,- bruto per maand bij een 36-urige werkweek.

Interesse?

Voor vragen over deze vacature kun je contact opnemen met Mark Kranendonk (0172-465878). Solliciteren kan tot en met 17 oktober 2017 online via www.werkeninhetwesten.nl.

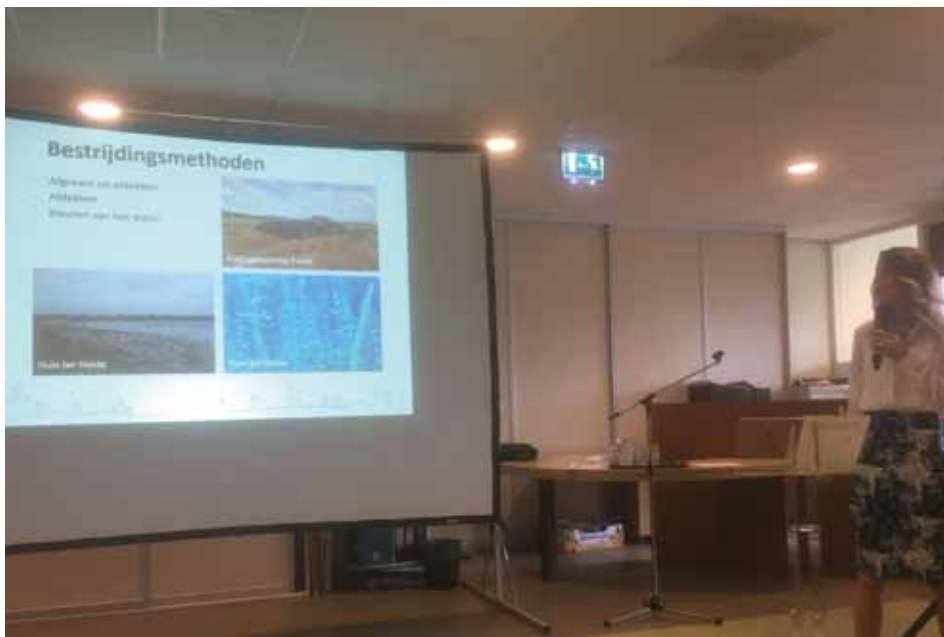
Alphen aan den Rijn

Japanse duizendknoop

Maurice La Haye met zijn lezing 'Bestrijding van exoten met boeren, burgers en buitenlui'

Janneke van der Loop van Stichting Bargerveen vertelt over de bestrijding van watercrassula.

op de Dwingeloosche heide, en zorgt sindsdien voor veel overlast', vertelt ze. 'Bestrijding is lastig en slechts mogelijk door bijvoorbeeld afgraven en afdekken of door het water te verkleuren, wat fotosynthese bemoeilijkt.' Duidelijk wordt dat een systeemgerichte aanpak bij de bestrijding van deze invasieve exoot onontbeerlijk is. Bestrijding is ingrijpend en vrijwel onmogelijk, zo is gebleken. Daarnaast is bestrijding niet duurzaam en bestaat de mogelijkheid dat de watercrassula zich elders opnieuw vestigt. Van der Loop belicht enkele experimenten, waarbij wordt onderzocht of, en zo ja, hoe deze exoot kan worden bestreden. 'Dit kan bijvoorbeeld met stikstof- en fosfaatbehandelingen of met ganzenpoep'. Enkele voorlopige conclusies luiden dat behandeling met stikstof en koolstof zorgt voor terugdringing van de watercrassula en dat ook 'concurrenten' zoals oeverkruid, glaskroos en veenmos deze invasieve exoot weten te beperken. Een andere methode is het ecosysteem weerbaarder maken: 'Dan verlaag je de kans op vestiging van watercrassula en heb je minder ecologische schade.'

Aan het eind van het symposium hebben de toehoorders in ieder geval voldoende tools aangereikt gekregen voor de bestrijding van invasieve exoten op meerdere fronten; zoveel is duidelijk. Voordat het gros van de aanwezigen aanstalten maakt om te gaan luisteren naar de oratie van de nieuwe hoogleraar Invasiebiologie Rob Leuven, vat Maurice La Haye de middag samen: 'Ik denk dat dit de start is van een fantastische ontwikkeling.'

'Bij invasieve exoten moet je snel zijn, want de kosten van bestrijding stijgen snel'

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7107

ZODENSNIJDERS BILLY GOAT SC180H voor de professional

BILLY GOAT

- 45 cm snijbreedte
- hydrostatisch
- traploze snelheid
- nauwkeurig instelbaar
- walsaandrijving
- 5.5 pk Honda motor

De Ibea (30 cm), twee-wiel aangedreven machine. Al vanaf € 2.898.- excl. btw.
Vraag een vrijblijvende demonstratie aan, via de vakhandel in uw omgeving.

Lankhaar Techniek

De Korten Bruggert 5 - 4266 ER Eethen
Telefoon (0416) 355770 - Telefax (0416) 355779 - info@lankhaartechniek.nl
www.lankhaartechniek.nl

Japanse duizendknoop bestrijden door zijn zwakheden te leren kennen

Voorlopige resultaten van onderzoek wijzen uit dat je *Fallopia* succesvol kunt bestrijden door het wortelpakket aan te pakken

Iedereen die met *Fallopia* of Japanse duizendknoop te maken heeft, is vaak vol bewondering over de groei- en overlevingskracht van deze plant.

Wat je ook doet, niets lijkt deze plant kapot te krijgen. Zelfstandig ecooloog Theo Portegijs doet voor eigen rekening onderzoek naar nieuwe strategieën om deze hardnekkige japper eronder te krijgen.

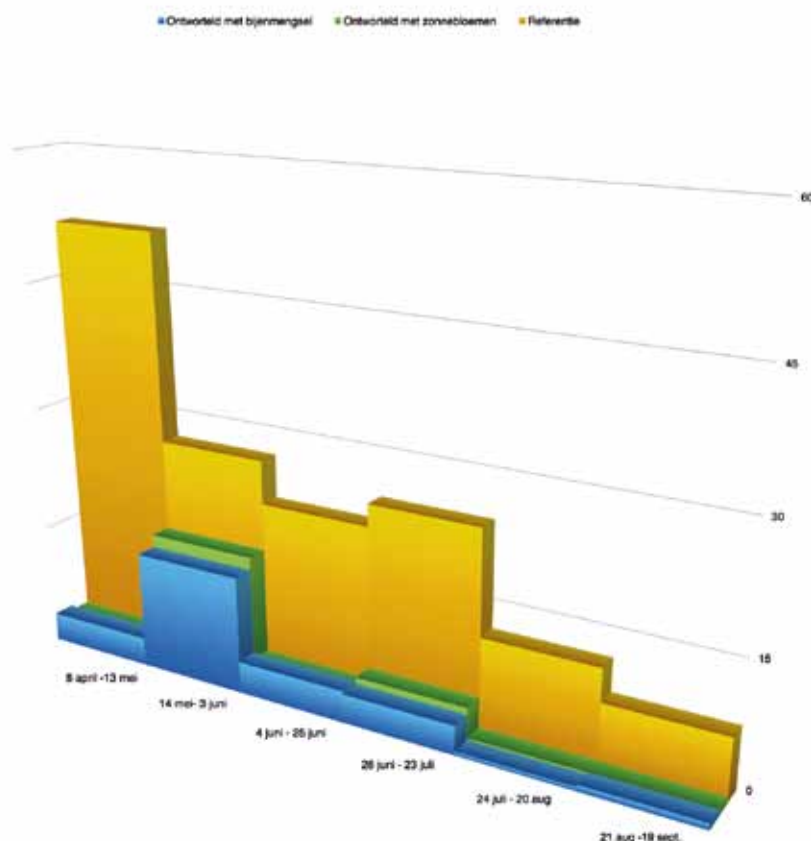
Auteur: Hein van Iersel

3 min. leestijd

SPECIAL INVASIEVE EXOTEN

Groei Japanse duizendknoop

Voorlopige resultaten lijken erop te wijzen dat je met het aanpakken van het wortelpakket de plant succesvol kunt aanpakken

Iedereen die ooit iets met duizendknoop te maken heeft gehad, weet dat het uitroeien van de invasieve exoot via alleen maar maaien onmogelijk lijkt. Iedere andere woekerende plant, bijvoorbeeld duizendblad, geeft het op een gegeven moment op en zal daarna afsterven. Met duizendknoop lijkt dat onmogelijk; de proeven van Probos lijken erop te wijzen dat injecteren met Roundup de beste methode is. Maar chemie is niet populair,

zeker niet bij gebruik in de openbare ruimte en de natuur. Toen de gemeente Amersfoort akkoord ging met een campagne om duizendknoop aan te pakken via het injecteren van glyfosaat in de stengel, sprak de raad van Amersfoort de wens uit dat er ook geld werd vrijgemaakt voor een proef om de plant niet-chemisch te bestrijden. Portegijs kreeg met zijn bedrijf Natuur & Ruimte invasieve exoten B.V. deze opdracht, vooral omdat hij al op eigen initiatief bezig was. Over de uitkomsten van zijn Amersfoorts onderzoek kan en mag de onderzoeker niets melden. Van zijn eigen onderzoek in de wijk waar hij woont, wil Portegijs de voorlopige resultaten wel delen.

Profielkuilen

Theo Portegijs woont in het dorpje Heveadorp. Als ik met hem door zijn wijk wandel, begrijp ik meteen hoe het persoonlijke initiatief van Portegijs is ontstaan. Overal waar je kijkt, staan kleine of grote aantallen duizendknoop. Portegijs: 'Ik was geïnteresseerd in deze plant en heb daarom aan de gemeente Renkum gevraagd of ik een aantal profielkuilen mocht graven in een bed met duizendknoop. Dat mocht! Daaruit bleek al snel dat de plant weliswaar diep wortelt, maar dat het overgrote deel zich toch in de bovenste twintig, dertig

centimeter bevindt.'

Met de kennis die hij uit die profielkuilen heeft opgedaan, heeft de ecooloog een aantal strategieën ontwikkeld, die hij vervolgens in proeven in de wijk is gaan uitzetten. Kortweg komt het erop neer dat Portegijs onderzoekt op welke manier je duizendknoop kunt verzwakken door de indrukwekkende vitaliteit van het dikke pakket wortels aan te tasten. Het idee is dat je dat pakket wortels verzwakt en daarna probeert de plant uit te putten, bij voorkeur via uittrekken of anders door afmaaien. Uittrekken is beter, omdat je dan iedere keer ook wortels meeneemt.

Batterij

Dat verzwakken van het dikke pakket wortels heeft Portegijs op een aantal manieren gedaan. Allereerst door dit pakket af te graven met een greep, of later met een soort puinriek op de kop van een minigraver. De tweede manier van verzwakken van de plant bestaat uit het doorfrozen van het wortelpakket. Portegijs legt uit: 'Een pakket wortels is eigenlijk één plant. Als je die kapot freest, maak je van die ene plant feitelijk honderden kleine stekjes. Die kunnen weliswaar allemaal uitgroeien, maar hebben niet de vitaliteit en

DE DRIE WACHERS BIJ SPACE-S EINDHOVEN

Naast het nieuwe ontwerp van Space-S, mocht Du Pré ook de "de Drie Wachters" maken. Drie wachters die bijdragen aan een klimaatbestendige stad en de daktuin Space-S perfect afronden! Dit is een ontwerp van drie pilaren. Een dikke pilaar, een dunne en een kleine pilaar. Het concept betekent dat ze wachters staan voor daktuin Space-S, een gevoel geven dat deze wachters het gebied beschermen. Overdag kun je makkelijk over daktuin Space-S lopen en kun je zelfs op het voeteinde van de Drie Wachters gaan zitten. In de avond gaan de hekken, verbonden met de Drie Wachters, dicht waardoor er ook geen mensen in de avond naar binnen kunnen. Verder zijn de wachters in het groen bekleed en zeer vriendelijk overdag.

Stam + De Koning Bouw BV
Dillenburgstraat 25a, 5652 AM Eindhoven
Postbus 7050, 5605 JB Eindhoven
T: +31 40 250 43 00
F: +31 40 250 43 43

Naam architect: Piotr Szczesniak
M: +31 (0) 6 47 38 89 97 (Piotr)
E: info@bygg.nl

DU PRÉ GROENPROJECTEN

Slegersstraat 75
5706 AW Helmond
T: 0492 523330
info@dupre-groenprojecten.nl

WWW.DUPRE-GROENPROJECTEN.NL

GROEI JAPANSE DUIZENDKNOOP (G/M²/DAG)

8 april - 13 mei	51,3	2,8
14 mei - 3 juni	26,7	15,8
4 juni - 25 juni	21,4	3,0
26 juni - 23 juli	24,1	4,3
24 juli - 20 aug.	11,4	0,7
21 aug. - 19 sep.	7,5	0,7

Het idee is dat je dat pakket
 wortels verzwakt en daarna
 probeert de plant uit te
 putten via **bijvoorbeeld**
uittrekken of afmaaien

Thijs Portegijs

levenskracht van de oorspronkelijke moederplant, omdat ze niet meer de beschikking hebben over een onuitputtelijke reservevoorraad voedingsstoffen die opgeslagen is in het wortelpakket. Je moet het wortelpakket van de plant zien als een batterij. Neem je die batterij voor een groot deel weg of snij je die in kleine stukjes, dan heeft dat consequenties voor de overlevingskracht van de plant.

Aantal nieuwe scheuten

Portegijs laat de resultaten van zijn eigen onderzoekje zien. Wat hij heeft gemeten, is de massa van het aantal nieuwe scheuten in een aantal proefvlakken, vergeleken met een referentievlak waarvan hij de ondergrond niet heeft bewerkt. Portegijs erkent dat het onderzoek na één seizoen te beperkt is om wetenschappelijk conclusies aan te verbinden, maar de voorlopige resultaten lijken erop te wijzen dat je met het aanpakken van het wortelpakket de plant succesvol kunt aanpakken. Binnenkort organiseert hij daarom een cursus over chemie-vrije bestrijding van Aziatische duizendknopen.

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7108

Boomrooierij Weijtmans

Eén van onze unieke telescoopkranen

Kinderen planten bomen aan bij boomfeestdag Tilburg

Geen stortkosten, maar opbrengst houtsnippers

Bomen rooien

Bomen snoeien

Stobben frezen / rooien

Afvoer van snoeihout,
blad en schoffelvuil

In- en verkoop van hout

In-/verkoop van
houtsnippers

Vooroplopend en vooruitstrevend

Boomrooierij Weijtmans is specialist in het rooien, snoeien en onderhouden van bomen. Vandaag de dag telt ons bedrijf ruim 30 vaste medewerkers, goed opgeleide boomrooiers, ervaren chauffeurs en machinisten, 9 gecertificeerde tree workers en 3 tree technicians.

Uniek zijn onze telescoopkranen met 42 meter mast: hiermee kunnen we elk karwei veilig uitvoeren zonder schade aan te richten.

Wij kopen stamhout en houtsnippers graag in en verzorgen een verantwoorde afvoer van snoeiafval. Boomrooierij Weijtmans ontzorgt opdrachtgevers door overname van compleet beheer van gebieden, zie www.tilburgsbos.nl

Boomrooierij Weijtmans verbreedt haar werkzaamheden door boomfeestdagen te organiseren. Hierbij worden kinderen van basisscholen begeleid in het aanplanten van bomen om zo hun eigen groene toekomst te creëren.

Eén van onze unieke telescoopkranen in actie

Kreitenmolenstraat 175
5071 BD Udenhout

Tel. 013-5111483
Fax 013-5114373

algemeen@weijtmans.nl
www.boomrooierijweijtmans.nl

HOGERE PRODUCTIVITEIT

Met de innovatieve functies, premium bedieningscomfort en het eenvoudige aan of af koppelen van werktuigen, geeft de 3R trekker u de kracht en het comfort welke u nodig heeft voor maximale productiviteit. De 3R is speciaal ontworpen voor maximale prestaties bij elke toepassing.

Neem vandaag nog contact op met uw dealer voor een demo.

**FINANCIERING
VANAF
0,00%**

JOHN DEERE

Neem voor financieringstarieven contact op met uw John Deere dealer. Hieruit ontstaan geen contractuele verplichtingen. Uitsluitend voor zakelijke klanten in Nederland. Alle aanbiedingen zijn onder voorbehoud van en acceptatie door John Deere Financial, 's-Hertogenbosch

NOTHING RUNS LIKE A DEERE

‘Berenklauwboor’ zet zijn tanden in exoot

Idee van scholieren blijkt effectief hulpmiddel voor vrijwilligers

Een cilinder, met aan de onderzijde messen die, wanneer hij in de grond gedraaid wordt, de wortel van de berenklauw vernietigt.

Lodewijk van Kemenade van Landschapsbeheer Flevoland heeft Stad+Groen al een uitgebreide toelichting gegeven op de nieuwste vondst, als hij het interview even moet staken. ‘Heeft u een momentje? Iemand wil de boor lenen.’

Auteur: Kelly Kuenen

Een momentje stilte. Geroezemoes doet vermoeden dat Van Kemenade tekst en uitleg geeft. De belangstelling voor de boor – die nog niet eens in productie is – is groot, ook bij beheerders, vertelt hij later. Zo groot, dat Landschapsbeheer Flevoland kijkt of het werktuig in productie kan worden genomen.

‘Als Landschapsbeheer hebben we veel ervaring met diverse soorten invasieve exoten. De reuzenberenklauw zorgt in het bijzonder voor problemen door de nare blaren die hij veroorzaakt’, vertelt Van Kemenade. ‘Al jaren zorgen we dat er bij deze plan-

ten geen zaadvorming optreedt. Hierdoor zitten er minder zaden in de grond en kiemen er geen nieuwe planten. In het voorjaar steken we de planten twee keer af. Vervolgens doen we in juli een controle, waarbij we kijken of we planten gemist hebben en of er misschien toch een paar in bloei staan.’ Na een paar jaar bestrijding kiemen er veel minder nieuwe planten en kunnen de wortels van overgebleven planten uitgestoken worden. Het uitsteken van de wortel gebeurde eerst met een schop. ‘Dat kan, maar het is arbeidsintensief, en de capaciteit is per definitie beperkt’, aldus Van Kemenade. Zo ontstond overleg met de

gemeente, om de wortels van de exoot effectief aan te pakken. De gemeente stond weer in contact met RSG Slingerbos | Levant, met een vestiging in Harderwijk (een zog. Technasium-school) en Zeewolde, waar de vraag aan leerlingen werd voorgelegd.

Technasium

‘In samenwerking met IVN loopt op de scholen een project genaamd “Scholier zoekt waarde”. Het doel is om de circulaire economie aan te spreken’, licht Ronald Langstraat toe. Hij is coördinator bij het technasium en docent Onderzoek & Ontwerpen

‘Met vrijwilligers kiezen we voor **handmatig gereedschap**’

(O&O). ‘De leerlingen uit havo en vwo volgen een les O&O, waarbij met casussen van opdrachtgevers wordt gewerkt. Zij gaan aan de slag met een vraagstuk en leveren bijvoorbeeld een adviesrapport of ontwerp aan. Het streven is om met actuele opdrachten te werken. Als het probleem al is opgelost of de opdrachtgever niets doet met de oplossing, dan is dat niet leuk voor de leerlingen.’

Langstraat raakte in gesprek met John de Vries, beleidsmedewerker milieu van de gemeente Zeewolde. ‘Hier in de omgeving groeit de berenklaauw weelderig. De vraag naar de beste bestrijdingsmethode is interessant, maar past niet helemaal in het project’, licht Langstraat toe. ‘Bij de leerlingen werd daarom een tweeledige opdracht uitgezet. Een deel van hen ging op zoek naar een manier om de berenklaauw effectief weg te halen, een ander deel bekeek hoe het overgebleven groen kan worden hergebruikt. Berenklaauw bevat bijvoorbeeld vezels, biopolymeren, die in theorie geschikt zijn voor hergebruik.’ Die laatste opdracht leverde geen concrete resultaten op, vertelt Langstraat, mede omdat hergebruik van de exoot een zeer gecompliceerd onderwerp is. Uit een aantal ideeën voor de berenklaauwbestrijding werd de berenklaauwboor van een groepje van vier scholieren verkozen als meest veelbelovend. Sinds vorig jaar worden proeven gedraaid met de vondst.

Proeven

De ‘berenklaauwboor’ is een grondboor met aan de onderzijde een cilinder waarin een mes is gemon-

Foto: Landschapsbeheer Flevoland

teerd. Met een schop wordt het bovengrondse deel van de berenklaauw verwijderd. De boor haalt vervolgens tot een diepte van 20 centimeter een conische cilinder uit de bodem en snijdt daarbij de wortels van de plant door.

In een eerste proefopzet werden de wortelstukken van de reuzenberenklaauw doorgesneden. De restanten bleven achter, in de hoop dat deze zouden weggroten. Volgens Van Kemenade stierf met deze methode ongeveer 75 procent van de berenklaau-

wen af. Dit jaar werd op locaties in Flevoland en Haarlem een vergelijkbare proef uitgevoerd, maar werden na het boren ook de overgebleven wortelresten verwijderd. De hoop is dat op deze manier een resultaat van 95 procent wordt behaald.

Samenwerking

In het ontwerptraject onderhield het technasium contact met mechanisatiebedrijf Weevers uit Zeewolde om te kijken wat er mechanisch allemaal mogelijk was, vertelt Langstraat. ‘Door het inschakelen van experts doorloop je de gehele ontwerpcyclus; dat levert een goed ontwerp op. We proberen alle opdrachten zo op te zetten, waarbij leerlingen feedback krijgen van de professional uit de bèta-wereld.’

De uiteindelijke boor waarmee Landschapsbeheer Flevoland werkt, is handmatig. Het gebruik is arbeidsintensief, beaamt Van Kemenade, maar ook vooral op vrijwilligers gericht. ‘Groenprofessionals zullen eerder denken aan materiaal met een motor, maar met vrijwilligers kiezen wij daar niet voor.’ Wel werkt de organisatie samen met partijen die mechanisch bestrijden. ‘Grotere velden worden

‘Als je die berenklaauwen in de bosrand niet aanpakt, is het **dweilen met de kraan open**’

onkruid 1-2-3 weg!

GEWONE PARTS
ORIGINELE GARANTIE
= LANGER LEVEN!

**HETE LUCHT
INFRAROOD
STOOM**

**veilig systeem
milieuvriendelijk
duurzaam resultaat
lage exploitatiekosten
minimaal onderhoud
maximale prestaties**

De WeedSteam is de snelle en efficiënte oplossing voor effectief en duurzaam onkruidbeheer. De 1-2-3 combinatie van zeer hete lucht, infrarode straling en stoom pakt ongewenste vegetatie grondig aan. Na enkele dagen is het behandelde onkruid verdord! Bel nu Jean Heybroek en overtuig u van de unieke kwaliteiten van de WeedSteam!

**onkruid duurzaam en 3x efficiënter
bestrijden met de WeedSteam®**

Jean Heybroek

GROENTECHNIEK

kijk op www.jeanheybroek.com
voor een overzicht van ons leveringsprogramma
Jean Heybroek BV, tel. 030 - 639 46 11

Jean Heybroek
**WEED
STEAM**

4 min. leestijd

SPECIAL INVASIEVE EXOTEN

Daar komt bij dat vrijwilligers vaak terugkeren in het gebied, bijvoorbeeld om er te wandelen. Zij kunnen achtergebleven exoten snel signaleren en meteen weghalen.'

Preventie

Voor de reuzenberenklauw zijn preventie en de vraag óf de exoot bestreden moet worden een gepasseerd station. Nu de exoot op de Unielijst van invasieve exoten staat, zijn lidstaten verplicht om in de natuur aanwezige populaties op te sporen en te verwijderen. De vraag die rest is wat de meest effectieve methode van beheer is.

'Preventie is goedkoper en het beste, maar daar wil men vaak niet aan'

Volgens Van Kemenade kan winst behaald worden door vroegtijdige bestrijding. 'Maar ook bij soorten die nu nog voor weinig problemen zorgen, zou ik zeggen: zorg dat ze bestreden worden vóórdat dat gebeurt. Zo zijn er soorten die in Zuid-Europa al flinke problemen geven. Denk aan de hemelboom. Tot voor kort kwam die niet verder dan ter hoogte van Bonn, maar onlangs zag ik ze al langs de A1 bij Naarden en de A27 bij Breda. Die paar exemplaren kun je nu nog wel bestrijden, maar straks gaat dat veel geld kosten. Dit besef moet beter doordringen bij het financieel management van de gemeenten, zodat de bestrijding wordt opgenomen in de groenbegroting. Preventie is goedkoper en het beste, maar daar wil men vaak niet aan.'

Tweede proefopzet

Of de tweede proefopzet met de grondboor er inderdaad toe leidt dat 95 procent van de berenklauwen wegblijft, is afwachten. De resultaten moeten nog geïnventariseerd worden. Van Kemenade verwacht dat deze aanpak sowieso effectiever zal zijn dan het niet verwijderen van de wortels.

De leerlingen met 'hun' boor.

door een aannemer gemaaid of gefreesd. Het is onzin om in een groot grasland vrijwilligers berenklauwen te laten uitsteken. Bij bestrijding met machines zijn er altijd delen waar de machine niet kan komen; denk aan een bosrand.'

Wil je exoten echt uitroeien, dan heb je die vrijwilligers nodig, vindt Van Kemenade. '95 procent van

de populatie van een invasieve exoot is prima te bestrijden, maar de laatste 5 procent moet je ook aanpakken. Als je die berenklauwen in bijvoorbeeld een bosrand niet aanpakt, is het dweilen met de kraan open. Er zijn wel aannemers die hun medewerkers met een schoffel de bosrand in sturen, maar voor deze partijen is dat veel duurder. Werken met vrijwilligers is dan een uitkomst.

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7109

Herman van Bekkum (Greenpeace): 'Niet aan beginnen.'

Kopte Stad en Groen vorig jaar nog dat het woekerkruid *Fallopia* onuitroeibaar lijkt, nu gloort er hoop op succesvolle bestrijding. Die hoop heet *Aphalara itadori*, een Japanse bladvlo. In Britse proeven zijn al successen geboekt met de bladvlo als biologisch bestrijdingsmiddel tegen *Fallopia japonica*. De Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) beraadt zich nu op een Nederlandse bestrijdingspilot. De dienst wil dit jaar nog met een plan komen, zo laat men weten. Maar of de biologische bestrijding van *Fallopia* in Nederland van de grond komt, blijft onduidelijk.

Auteur: Paul van der Sneppen

Gaat een Japanse bladvlo Nederland redden van de *Fallopia*-woeker?

Proeven met biologische bestrijding van Japanse duizendknoop stemmen hoopvol

Op de redactie van Stad en Groen gaat een lijvig rapport rond uit de koker van het Britse Centre for Agriculture and Biosciences International (CABI). Het gaat om een risicoanalyse van de introductie van *Aphalara itadori* in de EU-lidstaten. Nadat het insect in het Verenigd Koninkrijk al is toegelaten als biologisch bestrijdingsmiddel tegen *Fallopia*, is door verschillende EU-lidstaten gevraagd om nader onderzoek. De EU-lidstaten willen onder andere meer weten over de risico's van introductie van de bladvlo op het vasteland.

Risico's

CABI heeft verschillende vervolgonderzoeken gedaan. Er is gekeken of de bladvlo ook op het vasteland een effectief bestrijdingsmiddel tegen *Fallopia* kan zijn. Daarnaast is nadrukkelijk gekeken naar de risico's.

Ook is in opdracht van de Nederlandse overheid onderzoek gedaan, specifiek toegespitst op de Nederlandse situatie. Uit laboratorium- en kooi-proeven blijkt onder meer dat de bladvlo zeer specifiek gebonden lijkt aan de Japanse duizendknoop en twee nauw verwante soorten. In Nederland voorkomende verwante plantensoorten worden door *Aphalara itadori* met rust gelaten. Ze worden door de bladvlo niet aantrekkelijk gevonden voor de eileg.

Kwetsbaar

Goed nieuws dus, zo lijkt het, voor wie reikhalzend uitkijkt naar een effectieve bestrijdingsmethode voor *Fallopia*. Toch is het nog te vroeg om te juichen, denkt entomoloog Henk Vlug, voormalig onderzoeker aan het Instituut voor Plantenziektenkundig Onderzoek (nu Plant Research International) in Wageningen. Vlug bestiert een zelfstandig adviesbureau, Insect Consultancy in Scherpenzeel. Volgens de entomoloog blijkt uit het CABI-onderzoek onder meer dat *Aphalara itadori* nog lang niet op het schild gehesen kan worden als de Nemesis van *Fallopia*. Het van oorsprong Japanse insect lijkt namelijk behoorlijk kwetsbaar in ons land. 'Na de introductie kan de populatie overwinteren onder de bast van dikke bomen. Of de populatie daarna nog groot genoeg is om de uitbreiding van de duizendknoop effectief te beteugelen, vraag ik mij af. Waarschijnlijk zal steeds opnieuw herintroductie moeten plaatsvinden.'

In de CABI-rapporten die over *Aphalara itadori* zijn gepubliceerd, wordt de bladvlo dan ook niet gepresenteerd als het ultieme bestrijdingsmiddel tegen *Fallopia*. Er wordt in dit verband steeds

gesproken over 'beteugeling' van de woekerplant. 'De verwachting is dat het insect een belangrijke rol kan spelen bij het effectief en kostenefficiënt beteugelen van de *Fallopia*-woeker', zo legt Wiebe Lammers van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) de uitkomsten van de verschillende onderzoeken uit.

Vaart

Wat opvalt aan die onderzoeken is dat het meest recente CABI-rapport, de risicoanalyse voor de Noord-Europese EU-lidstaten, al dateert van 2015. Het haalbaarheidsonderzoek dat is toegespitst op de Nederlandse situatie stamt zelfs al uit 2013. Er wordt dus bepaald geen vaart gemaakt met de biologische *Fallopia*-bestrijding in Nederland. Lammers, hoofd van het Team Invasieve Exoten van de NVWA, houdt zelfs nog een flinke slag om de arm als hem wordt gevraagd wanneer *Aphalara itadori* in Nederland wordt uitgezet. 'We willen graag een Nederlandse bestrijdingspilot starten, maar we moeten nog goed nadenken over de vraag of dat kan en hoe we dat moeten doen. We kunnen niet de Britse pilots één op één kopiëren. In het Verenigd Koninkrijk heeft men te maken met één soort duizendknoop, de Japanse. In Nederland komen daarnaast ook nog de Boheemse en Sachalinse duizendknoop voor. Dat vraagt toch om een andere aanpak. Daar zijn we nog niet uit.'

Effecten

De introductie van een exoot heeft dus behoorlijk wat voeten in de aarde. De betrokken autoriteiten gaan niet graag over één nacht ijs bij het welbewust introduceren van exoten. Gevreesd wordt dat het middel erger blijkt dan de kwaal. Het kan immers ook flink misgaan. In dat geval groeit de geïntroduceerde exoot zelf uit tot invasieve exoot, met niet alleen gewenste, maar ook ongewenste effecten op de inheemse flora en fauna. Maar de inhoudelijke voorbereiding is in dit geval niet het grootste obstakel, zo lijkt het. Er is immers al uitgebreid onderzoek gedaan naar zowel de haalbaarheid als de risico's van de bestrijdingsmethode. Alle onderzoeksresultaten geven aanleiding om ook in Nederland het licht op groen te zetten. 'Maar behalve met de inhoudelijke voorbereiding hebben we ook te maken met een proces dat zorgvuldig moet worden afgewikkeld', zegt Lammers.

Hindernis

De grootste te nemen hindernis is waarschijnlijk de stakeholderdialoog die voorafgaat aan de Nederlandse pilot met *Aphalara itadori* als bestrijdingsmiddel. Behalve als bestrijdingsmiddel tegen *Fallopia* is voor de bladvlo in ons land namelijk

'In het buitenland is biologische bestrijding met exoten al heel gebruikelijk'

ook een rol weggelegd als wegbereider in biologische onkruidbestrijding met exoten. 'Biologische bestrijding is in veel landen al heel gebruikelijk en succesvol. In Nederland is dat echter nog helemaal niet het geval', benadrukt Lammers.

Dat maakt de NVWA voorzichtig. De dienst lijkt ook al rekening te houden met enige maatschappelijke weerstand. Op de vraag uit welke hoek die weerstand dan zou moeten komen, kan of wil Lammers nog weinig zeggen. Op dit moment kan de NVWA niet eens concreet duiden welke stakeholders er precies bij de besluitvorming betrokken moeten worden. 'Er zijn commerciële varianten van *Fallopia* in Nederland in omloop. Dat betekent dat er vanuit dat belang stakeholders zijn. Het ministerie van Economische Zaken zal er ook het nodige over willen zeggen. En dan zijn er binnen de EU nog belanghebbenden waarmee afgestemd moet worden.'

Gevaren

Vooruitlopend op die maatschappelijke discussie rondom biologische onkruidbestrijding heeft Stad en Groen al voorzichtig een lijntje uitgetooid bij Greenpeace. Daar wordt subiet afwijzend gereageerd op het idee om een exotisch insect te introduceren bij wijze van biologisch bestrijdingsmiddel. Herman van Bakkem, campagneleider gentech en duurzame landbouw bij Greenpeace Nederland, ziet vooral gevaren: 'Wij zeggen in beginsel: niet doen. Het introduceren van uitheemse insecten is niet zonder risico. Voor je het weet, heb je een nieuwe plaag. De beste aanpak is volgens mij vaak maaien en afvoeren.'

Maar het blijft opmerkelijk dat de bemoedigende onderzoeksresultaten van CABI jarenlang bij de

Net te laat...

De 150.000ste TreeEbb-gebruiker was u voor

Onlangs verwelkomde Ebben de 150.000ste gebruiker in bomenzoektool TreeEbb. Een mooi moment om die gebruiker eens in het zonnetje te zetten. Van harte MTD Landschapsarchitecten. Binnenkort kunnen MTD-directeur Han Thijssen en technisch adviseur Erik van den Akker op boomsafari tijdens een 4x4 cursus terreinrijden in de Ebben-kwekerij. Want ondanks het succes van de online ontwerp- en bomentool, gaat er natuurlijk niets boven de beleving van een boom in het echt. Overigens betekent deze mijlpaal niet dat Ebben achterover leunt. De TreeEbb wordt voortdurend uitgebreid met nieuwe filters, nieuwe foto's en nieuwe gebruiksmogelijkheden. Op naar de miljoen!

Henk Vlug (Insect Consultancy): 'Eenmalige introductie van de bladvlo zou ontoreikend kunnen blijken.'

Herman van Bakkem

'*Aphalara itadori* kan een belangrijke rol spelen bij het beteugelen van de *Fallopia*-woeker'

NVWA in een lade zijn blijven liggen. De urgentie van *Fallopia*-bestrijding dringt zich steeds meer op. De gemeente Amersfoort ziet zich al genooddaakt om miljoenen euro's te investeren in de bestrijding van de exoot. Rekenmeesters van de Utrechtse gemeente schatten de schade van *Fallopia*-woeker binnen hun gemeentegrenzen nu al op ruim een half miljard. Het gaat dan onder meer om schade aan wegen, bruggen en funderingen. Inmiddels staat er in totaal vier hectare aan Japanse duizendknoop in de gemeente. Bij gebrek aan andere effectieve bestrijdingsmiddelen gaat Amersfoort de plant nu te lijf met het omstreden middel glyfosaat, dat in de stengel van de plant wordt geïnjecteerd. Ze heeft daarvoor een ontheffing gekregen van het College Toelating Gewasbeschermingsmiddelen (CTGB).

Prioriteit

Ondertussen liggen bij de NVWA de CABI-rapporten stof te verzamelen. Lammers ontkent echter dat de vertraging van de biologische bestrijding met bladvlo iets te maken heeft met de

gevoeligheid van het onderwerp. 'We zijn simpelweg druk geweest met andere presserende zaken, waaronder nieuwe EU-regelgeving rondom exoten. *Fallopia*-bestrijding had even niet onze hoogste prioriteit.'

Daar lijkt nu verandering in te komen. De NVWA wil dit jaar nog met een plan komen voor een pilot. Maar voor zo'n pilot ook werkelijk uitgevoerd kan worden, moet eerst de stakeholderdialoog nog gevoerd worden. 'Of *Aphalara itadori* daadwerkelijk uitgezet wordt in Nederland, is dus nog lang geen uitgemaakte zaak', zegt Lammers. Toch verwacht hij wel dat ook in de EU steeds meer gekeken zal worden naar de voordelen van biologische bestrijding bij de aanpak van een aantal invasieve exoten.

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7110

Probos-rapport duizendknoop laat geen duidelijke 'beste methode' zien

Eenduidige en eenvoudige bestrijdingsmethode voor duizendknoop bestaat niet, of in ieder geval nog niet

De hardnekkigste van alle invasieve exoten is met afstand Aziatisch duizendknoop. Probos heeft recent een rapport gepubliceerd waarin de effectiviteit en kosten van verschillende, in een landelijke praktijkproef toegepaste bestrijdingsmethodes met elkaar worden vergeleken. Wat blijkt: een makkelijke oplossing is er niet. Duizendknoop laat zich niet zo eenvoudig ontknopen.

Auteur: Hein van Iersel

3 min. leestijd

SPECIAL INVASIEVE EXOTEN

Duizendknoop is een heel lastige vijand die zich heel lastig laat uitschakelen, maar onmogelijk is het niet

genoeg niet worden meegenomen, maar lijken volgens het rapport wel positieve resultaten op te leveren. Bij de heetwatermethode worden de bovengrondse delen van de plant gedood met bijna kokend water. Vooral Heatweed en Weed Free Services zetten daarop in. Bij de elektriciteitsmethode wordt de plant ook gekookt, maar dan van binnenuit door middel van elektriciteit. Met deze laatste methode is in Nederland nog slechts beperkte ervaring opgebouwd bij de bestrijding van invasieven.

De eindconclusies van het rapport zijn misschien niet verrassend en lezen voor professionals die al langer bezig zijn met het probleem soms als een open deur, maar maken het vergelijken van verschillende methoden en de daaraan gekoppelde kosten wel mogelijk. De conclusie die na het lezen van het rapport overheerst, is dat duizendknoop een lastige vijand is die zich lastig laat uitschakelen, maar onmogelijk is het niet.

Maaien en uitputten

Maaien en uitputten werkt volgens het rapport in ieder geval niet om de plant helemaal kwijt te raken. Ook als een populatie maandelijks of zelfs tweewekelijks wordt afgemaaid, is deze na een aantal jaren niet uitgeroeid, hoewel het aantal stengels per vierkante meter wel is afgenomen. Daarnaast is maaien een dure methode en levert het een groot risico op voor verdere verspreiding van de plant, doordat de maaiers niet goed worden schoongemaakt. Het rapport merkt dan ook op dat het wellicht de beste optie is om een groep Aziatische duizendknoop te laten staan, als deze geen overlast veroorzaakt. Natuurlijk zal de groep zich vanuit het bestaande wortelstelsel verder uitbreiden, maar dat gaat redelijk langzaam.

De succesvolste methode die in het rapport beschreven wordt, is afdekken van de plant met geotextiel en daarop een pakket grond. Dit is een lastige en vrij dure methode. Lastig, omdat er tijdens de installatie al snel een oude stengel door het doek prikt, omdat de randen elkaar niet voldoende overlappen of omdat op de groeilocatie aanwezige obstakels het afdekken bemoeilijken of onmogelijk maken. In de proef bleef het doek vier groeiseizoenen liggen. Mits dit goed wordt uitgevoerd, concludeert het rapport voorzichtig dat de methode honderd procent effectief is. In de proef blijkt één wortelrestant na vier groeiseizoenen afdekken nog steeds levenskrachtig, maar dat zou liggen aan het feit dat het afkomstig is van de rand van de proef. De auteurs bevelen aan het geotextiel langer dan vier groeiseizoenen te laten liggen, zodat de effectiviteit nog verder wordt vergroot.

Afgraven

In de Engelse vakpers wordt afgraven als de beste methode voor het bestrijden van duizendknoop beschreven. Mede omdat dit met afstand de duurste methode is en er reeds ervaringen beschikbaar waren, is deze methode niet uitputtend opgenomen in de landelijke praktijkproef. Uit een aantal beperkte proeven blijkt wel dat de methode tot goede resultaten leidt. De kosten en effectiviteit hangen verder sterk af van de situatie ter plekke (bijvoorbeeld de aanwezigheid van leidingen en bomen). Op arme grond lijkt afgraven tot 1 meter voldoende te zijn.

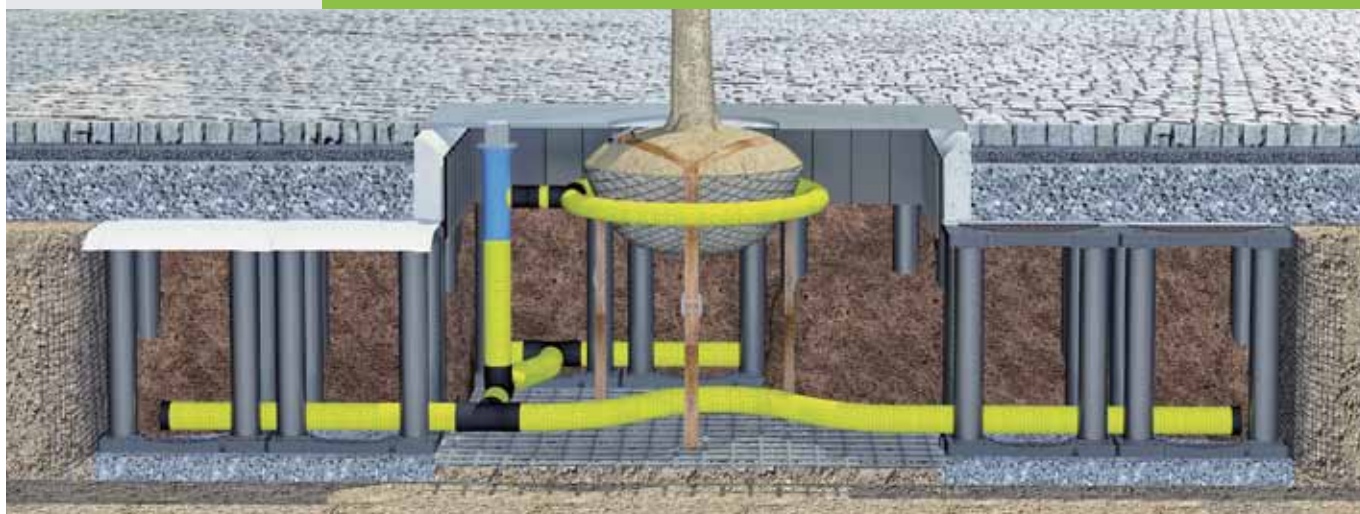
Chemie

Afdekken met worteldoek werkt goed, maar chemisch bestrijden werkt ook uitstekend, volgens de test, vooral als het glyfosaat in de plant wordt geïnjecteerd. Een probleem is echter dat het injecteren van glyfosaat op dit moment niet in het gebruiks-

Probos kreeg enkele jaren geleden van de landelijke overheid, enkele waterschappen en provincies opdracht om een landelijke praktijkproef 'Bestrijding duizendknoop' op te zetten. Samen met meer dan 30 terreinbeheerders werden verschillende bestrijdingsmethodes van Aziatische duizendknoop die op dat moment beschikbaar waren gedurende vier groeiseizoenen in de praktijk getest. Inmiddels is er alweer een aantal nieuwe methodes op de markt gekomen, zoals heet water en een elektriciteitsmethode. Deze konden jammer

GEMIDDELDE STARTKOSTEN VOOR AFDEKKEN VAN 180 M²

Kostenpost	Kosten (excl. btw)
Geotextiel (twee rollen)	€ 800
Transport geotextiel (twee rollen)	€ 200
Maaimachine (incl. transport)	€ 30
Mobiele kraan	€ 400
Aanschaf en transport schone grond	€ 1.600
Totaal	€ 3.030
Totaal per are	€ 1.680

GreenMax
Postbus 43
NL-5473 ZG Heeswijk-Dinther
Tel 0413-294447
info@greenmax.eu

Duurzaam groen begint met een goede basisinrichting van het plantvak

Bomen maken onze stedelijke omgeving leefbaar. Een gezonde groene infrastructuur in de stad is daarom onmisbaar. GreenMax is gespecialiseerd in duurzame innovatieve producten voor de inrichting van de plantplaats boven en ondergronds, zodat groen en infrastructuur samengaan.

www.greenmax.eu

Krinkel b.v. is een landelijke organisatie met 10 vestigingen in Nederland. Ruim 225 Krinkels medewerkers werken dag in dag uit, door heel Nederland, aan de (water)wegen, het groen, het spoor, de sportvelden, het straatbeeld en de riolering.

Meer informatie? www.krinkels.nl

Krinkels

Groen

Infra

Water

Sport

Beheer, onderhoud en realisatie van de openbare ruimte

GEMIDDELD AANTAL STENGELS PER ARE PER METHODE BIJ DE START- EN EINDMETING

Methode	Aantal stengels per are in jaar 0	Aantal stengels per are in jaar 4	Absolute afname stengels per are in 4 jaar	% afname aantal stengels tussen jaar 0 en 4
Uittrekken	3.600	130	3.470	96
Maandelijks maaien	4.800	1.200	3.600**	75
Tweewekelijks maaien	5.300	1.500	3.800**	72
Injecteren	1.500	220	1.280**	85
Bladbehandeling	2.100	90	2.010**	96
Stobbenbehandeling	1.800	200	1.600**	90
Ultima	3.400	1.200	2.200*	65

Probos heeft daarnaast ook berekend wat de gemiddelde kosten per are zijn.

AANTAL MANUREN EN TOTALE KOSTEN PER ARE PER METHODE VOOR DE GEHELE LOOPTIJD VAN 4 JAAR

Methode	Gemiddeld aantal manuren	Gemiddelde materiaalkosten*	Gemiddelde totale kosten	Standaarddeviatie totale kosten
Uittrekken	30	-	€ 1.040	+/- € 250
Maandelijks maaien				
Maai-zuigcombinatie	25	-	€ 650	+/- € 75
Handmatig	n.v.t.	-	n.v.t.	n.v.t.
Maai-zuig en handmatig (50:50)	15	-	€ 1.000	+/- € 110
Tweewekelijks maaien				
Handmatig	25	***€ 240	€ 940	+/- € 290
Maai-zuig en handmatig (50:50)	50	-	€ 3.300	+/- € 680
Schapenbegrazing	25	-	€ 2.550	n.v.t.
Injecteren	25	**€ 900	€ 1.700	+/- € 390
Bladbehandeling	30	€ 100	€ 1.040	+/- € 540
Stobbenbehandeling	28	***€ 60	€ 870	+/- € 320
Ultima	50	€ 390	€ 2.075	+/- € 1.000
Afdekken	5,5 in jaar 1, erna maximaal 1 per jaar	€ 1600	€ 1.750	+/- € 630

Afdekken met worteldoek werkt goed, maar chemisch bestrijden werkt ook uitstekend volgens de test, vooral waar het glyfosaat wordt geïnjecteerd in de plant

voorschrift is opgenomen en daarom verboden is, terwijl het toch veel minder belastend is voor het milieu dan een volveldsbespuiting. Het injecteren van glyfosaat is met verschillende concentraties gedaan: oorspronkelijk met een concentratie van 70 %, maar later ook met lagere concentraties (tot 5%). Eind juli, begin augustus blijkt het ideale moment om te injecteren, omdat de plant dan alle energie reeds in de groei en bloei heeft gestoken. De energie voor hergroei is daardoor beperkt en de plant neemt het middel mee naar het wortelstelsel wanneer hij zijn voedingsstoffen terugtrekt voor de winter.

Conclusie

Het is lastig om een methode aan te wijzen die het beste werkt. Statistisch gezien zijn er geen verschillen tussen de methoden wat betreft de procentuele afname in stengeldichtheid. Wel lijken chemische methoden tot een grotere en snellere afname in stengeldichtheid te leiden dan niet-chemische methoden.

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7111

Van invasieve woekeraar tot structurele bodemverbeteraar

**Bokashi maken van Japanse duizendknoop als
alternatief voor gecontroleerde compostering**

Samen met de gemeente Amersfoort hebben Marcel Wenker, Clarissa Mainzer en *Bij de Oorsprong* een proef opgezet om van het maaisel van Japanse duizendknoop bokashi te maken. Dit is een proef om te bekijken of de bokashi van Japanse duizendknoop op een circulaire wijze verwerkt kan worden tot een waardevolle bodemverbeteraar.

Wenker: 'Wij zijn vol vertrouwen in een succesvol resultaat en bieden terreinbeheerders een mooi, duurzaam en voordelig alternatief om van hun Japanse duizendknoop-maaisel af te komen. Iedereen kent het probleem dat je maaisel van Japanse duizendknoop bijna als chemisch afval moet behandelen. Je moet dit apart van ander materiaal afvoeren en bijvoorbeeld door verbranding onschadelijk maken. Wij hopen met onze bokashi-pilot aan te tonen dat het maaisel na fer-

mentatie niet meer kiemkrachtig is. Een gemeente kan er daarna voor kiezen om al haar maaisel via de bokashi-methode te verwerken.' Volgens Wenker is dat uiteindelijk goedkoper en bespaart het de moeite van gescheiden materiaalstromen.

Bokashi

Bokashi is een Japans woord en betekent letterlijk 'goed gefermenteerd materiaal'. Bokashi maak je door over het organisch materiaal, bijvoorbeeld blad, bermmaaisel en/of slootmaaisel, bacteriën en schimmels te spuiten in combinatie met bepaalde mineralen. Vervolgens wordt hier kuil van gemaakt en wordt het mengsel luchtdicht afgedekt. Na acht tot twaalf weken is het product gereed en kan het worden verspreid in plantvakken, worden toegepast als mulchlaag bij bomen of als grondverbetering voor parken en stadstuinen,

Enige tijd geleden waarschuwden de Nederlandse composteerders in een persbericht dat het ondeskundig verwerken van maaisel van Japanse duizendknoop zou kunnen bijdragen aan de verspreiding van deze exoot. Branchevereniging BVOR noemde specifiek bokashi als een van die vormen van verwerking die het risico van verdere verspreiding van duizendknoop met zich mee zouden kunnen brengen. 'Onbewezen', is de mening van Marcel Wenker en Clarissa Mainzer hierover. Zij zijn bezig met een grote proef die zou moeten bewijzen dat bokashi minstens zo effectief is als traditioneel composteren en bovendien een waardevol product oplevert waar de agrarische wereld om zit te springen.

Auteur: Hein van Iersel

of worden uitgereden over boerenland. Wenker: 'De agrarische wereld moet nog wennen aan dit product, maar ik ben er vast van overtuigd dat bokashi een van de beste manieren is om het aandeel organische stof in een bodem te verhogen.'

Wenker ziet nog meer voordelen. Voor terreinbeheerders zoals gemeenten en waterschappen, die dit organische materiaal normaal gesproken tegen hoge kosten moeten afvoeren, is bokashi een kans om hun maaisel tegen vergelijkbare of zelfs lagere kosten te verwerken binnen de regio. Wenker: 'Het grote voordeel daarbij is dat de CO₂-uitstoot sterk verminderd wordt door het afval te bokasheren. En denk ook eens aan alle vervoersbewegingen die nu niet nodig zijn. Onze werkwijze bestaat eerst uit het maken van een proefhoop. Bij grotere hoeveelheden kunnen wij het organisch materiaal

Marcel Wenker bij JDK.

Het grote voordeel daarbij is dat de CO2-uitstoot **sterk verminderd** wordt door het afval te bokasheren

fermenteren, voor maximaal dezelfde kostprijs die de terreineigenaar nu kwijt is aan afvoer- en stortkosten bij een composteringsbedrijf.

Adviseurs Wenker en Mainzer begeleiden gemeenten, waterschappen en natuurorganisaties om samen op de meest efficiënte wijze bokashi te maken. Mainzer: 'Behalve dat dit materiaal heel goed is voor de bodem, is geeft ook veel voldoening om dit circulair te doen. Je houdt een waardevolle voedingsstof voor de bodem over.' Volgens de beide adviseurs zijn er eigenlijk geen problemen met de afzet van dit materiaal. Door het grote netwerk van Bij de Oorsprong in de agrarische sector is afzet van het materiaal nooit een probleem. 'De boeren van vandaag willen het materiaal maar wat graag hebben; dit komt omdat we kunnen aantonen dat het product werkt.'

Belangrijke voordelen voor een boer zijn dat het product niet binnen de mestboekhouding valt en dus een uitstekende vorm van organische bemesting is. Onderzoek toont aan dat bij het maken van bokashi alle input aan voedingsstoffen er ook na het proces nog in zit. Het is dus een goede bodemhulpstof voor onze productiebodems. Tevens verrijkt het de bodem met veel positief bodemleven. Hoe meer er van dit positieve bodemleven gevonden wordt in de bodem, des te meer gezonde processen er plaatsvinden. Denk hierbij aan ziekteonderdrukking en een goede waterhuishouding.

Veel lezers van Stad + Groen kennen Marcel Wenker (Mhb.wenker@gmail.com) als senior adviseur groen bij de gemeente Deventer. Daarnaast is hij net begonnen als freelance adviseur en werkt hij samen met Clarissa Mainzer (Mainzer.clarissa@gmail.com) met het bedrijf Bij de Oorsprong (www.bijdeoorsprong.nl) uit Dalfsen.

Wenker en Mainzer richten zich vooral op circulaire en duurzame manieren van beheren van de stedelijke omgeving, waarbij zij hun kennis over permacultuur benutten. Circulair terreinbeheer, bodemverbetering en 'met de natuur mee beheren' zijn speerpunten in hun advieswerk.

Heicom B+

Heicom B+ is een **kant- en klaar** eindproduct. Deze hoeft niet gemengd te worden met de bestaande grond. Er kan direct in geplant worden. Heicom B+ is **onkruidarm** en heeft een hoog **organische stofgehalte**. Ideaal voor bemesting in het openbaar groen en voor hoveniers en particulieren.

Heicom streeft naar kwalitatief hoogwaardige producten, welke voldoen aan de wettelijke milieueisen. Heicom B+ wordt geleverd volgens BRL protocol 9335-4 en het **RAG** keurmerk.

- Waterdoorlatend • Goede basis voor vaste beplanting • Vrij van onkruid
- Goede beluchting • Werkt niet verzurend • Vrij van verontreiniging
- Homogeen van structuur • Gemakkelijk te verwerken

Specificaties Heicom B+

Gradatie 0-15
Organische stof: 6-10%
Zuurgraad PH 5-7
Lutum < 5%

Certified for
Landscaping

SPECIAL INVASIEVE EXOTEN

Het maaisel wordt gemalen en vermengd met een bacteriepreparaat een aantal weken luchtdicht afgedekt.

Amersfoort

In de gemeente Amersfoort kampen we met een flink Japanse duizendknoop-probleem. Door de plant apart te maaien en het maaisel te verbranden, voorkomen we verdere verspreiding van deze invasieve exoot. Dit is echter geen duurzame, circulaire oplossing, omdat veel organisch materiaal de keten op deze manier verlaat tegen hoge kosten. Na een adviesgesprek met Wenker laten we nu het maaisel van de laatste maaibeurt als proef omzetten naar bokashi door Bij de Oorsprong. Eind december laten we het materiaal testen op levensvatbare delen en voedingswaarde.

Als dit proces inderdaad Japanse duizendknoop kan doden, is dat voor ons, maar ook voor andere beherende organisaties, een prachtige kans om de duizendknoop in de keten te behouden tegen lage kosten en zonder verspreidingsrisico!

Christel Tijhuis
Gemeente Amersfoort

Het is voor ons een
prachtige kans om de
duizendknoop in de keten
te behouden tegen
lage kosten en zonder
verspreidingsrisico!

Christel Tijhuis, Gemeente Amersfoort

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7112

Gemeenten en organisaties die al blad of maaisel tot bokashi verwerken, zijn onder meer: gemeente Hof van Twente, gemeente Deventer, waterschap Aa en Maas, waterschap De Dommel, provincie Limburg, Natuurmonumenten en dierentuin Artis.

Clarissa Mainzer

‘Vroeger kwamen de gegevens binnen als we al twee maanden verder waren. Nu vrijwel realtime’

Verzelfstandigd Onderhoud Enschede: alles op software, maar met minder systemen

De afgelopen jaren is de groentak van de gemeente Enschede op de schop genomen.

Met het oog op de uniformiteit van het uitvoeren werk werd gekozen voor verzelfstandiging van de groentak.

Auteur: Kelly Kuenen

In 2009 besloot de gemeenteraad van Enschede, net als veel andere gemeenten de afgelopen jaren, alleen nog een regisserende rol op zich te nemen en de uitvoerende rol op afstand te zetten. Allereerst ging het onderhoud van de stad (opgedeeld in vijf stadsdelen) over naar een aparte afdeling. Vervolgens waren er enkele opties: de situatie zo laten, verzelfstandigen of de onderhoudstak onderbrengen bij andere partijen. Om versnippering van de werkzaamheden – veelal integraal

onderhoud – te voorkomen, en met het oog op het grote aandeel medewerkers met een afstand tot de arbeidsmarkt, werd gekozen voor de tweede optie. In 2016 resulteerde dat officieel in het zelfstandige Onderhoud Enschede BV, met de gemeente Enschede als enige aandeelhouder. Van de opdrachten die Onderhoud Enschede uitvoert, is 99% afkomstig van de gemeente Enschede. Daardoor werken de 240 medewerkers van het bedrijf veelal op gemeenteterreinen, op basis van

contracten voor het integraal onderhoud van de buitenruimte.

Dat betekent dat het bedrijf groen aanlegt en onderhoudt en bomen verzorgt, maar ook zandwegen verzorgt, werkzaamheden aan bermen en sloten uitvoert en civiele klussen oppakt, zoals rio-lering en bestrating. In twee stadsdelen wordt de onkruidbestrijding op verharding uitbesteed aan aannemers; in de andere drie delen wordt dat door het bedrijf zelf uitgevoerd. De andere werkzaamheden doet het bedrijf in alle stadsdelen zelf. Wel wordt er een beroep gedaan op uitzendkrachten, maar dit alles wordt vanuit het bedrijf gecoördineerd.

Softwaresystemen

‘Met 1800 medewerkers werd er bij de gemeente met vele softwaresystemen gewerkt. De gemeente stond niet echt te trappelen om nog een nieuw systeem aan te schaffen. De verzelfstandiging van de gemeentelijke groentak was een belangrijke voorwaarde om voor dit pakket te kiezen’, vertelt Dick Krabshuis, werkvoorbereider en planner bij Onderhoud Enschede. ‘Eind 2013 kregen we het akkoord van de gemeente om Groenvision te introduceren, met het idee dat we gingen verzelfstandigen. Met dat plan konden we doorgaan op een manier zoals wij dat wilden.’

Voor de werknemers veranderde er in de overgangsfase naar een zelfstandige bv gevoelsmatig niet veel, maar achter de schermen gebeurde een boel. Werd er voorheen in diverse softwarepakketten van de gemeente Enschede gewerkt, nu werd de overstap gemaakt naar drie pakketten: Exact Software, Jewel Taken en Groenvision. Deze laatste, van ontwikkelaar Infogroen, verwerkt diverse aspecten van bedrijfsvoering in één digitaal pakket. ‘In mijn werk bij het sociaal werkbedrijf van de gemeente Enschede had ik al ervaring opgedaan met de software van Infogroen’, vertelt Krabshuis. ‘Daar werkten we al sinds 1987 met het softwarepakket van deze aanbieder, destijds nog gewoon ‘Infogroen’ genaamd. Ik denk zelfs dat we een van de eerste gebruikers waren. Rond 2012, 2013, ging dit programma grondig op de schop en kreeg het de naam Groenvision.’

‘Het inrichten van het programma, daar is Infogroen sterk in’

In januari 2014 ging de groentak met Groenvision aan de slag. ‘Zeker één van de partijen waaraan Onderhoud Enschede de onkruidbestrijding op verharding uitbesteedt, werkt ook met Groenvision, weet Krabshuis. Maar dat is eigenlijk puur toeval, want deze partijen werken geheel zelfstandig en los van het bedrijf. Zelf gebruikt Onderhoud Enschede het pakket in de volle breedte van het bedrijf, bijvoorbeeld voor het maken van offertes, nacalculatie, urenregistratie en inzage in de inzet van het materieel, dus de totale bedrijfsvoering.

Projectvoortgang

Krabshuis mag zichzelf ‘applicatiebeheerder’ noemen, wat inhoudt dat hij het systeem beheert en alles eromheen regelt. Hij houdt bijvoorbeeld in de gaten of de gegevens er goed in staan en voert nieuwe gegevens op de juiste manier in. ‘Maar denk bijvoorbeeld ook aan het registreren van inkooprijzen of het invoeren van nieuw materieel’, licht Krabshuis toe. ‘Het mooie aan dit systeem is dat je door middel van filters snel kunt opzoeken of een project de goede kant op gaat en zo nodig tijdig kunt bijsturen’, vertelt hij. ‘In 2014 was het nog best spannend of dit goed zou gaan. Voorheen waren de gegevens pas beschikbaar voor de hoofduitvoerder als we al bijna twee maanden verder waren.’

De Groene Sector Vakbeurs 2018

Het kennis- en netwerkmoment voor de groene branche

9, 10 en 11 januari 2018

Evenementenhal Hardenberg

INSPIRATIEPARK

Duurzame, inspirerende
praktijkoplossingen zien,
voelen en vooral ervaren!

f @degroenesectorvakbeurs
t @GS_EH #GSHB2018

De
Groene
Sector
Vakbeurs

evenementenhal.nl/groenesector

19^e editie

Evenementen
HAL
HARDENBERG
GORINCHEM
VENRAY

RAMM
equipment

WWW.RAMM.NL

GVG en Ramm organiseren demodag 'CO₂-neutraal werken in de openbare ruimte'

GVG Oliehandel en Ramm BV organiseren op vrijdag 15 december gezamenlijk een demodag in Eindhoven op Landgoed De Grote Beek. Deze dag zal geheel in het teken staan van CO₂-neutraal werken in de openbare ruimte.

Bij het onderhouden van de openbare ruimte wordt steeds meer mechanisatie gebruikt met dito energie-verbruik en CO₂-uitstoot. Met name de alternatieve onkruidbestrijdingsmethoden die sinds het glyfosaat-verbod in Nederland toegepast worden, drukken door de hoge hoeveelheid fossiele brandstoffen flink op het milieu. Tijdens deze demodag laten GVG en Ramm zien dat het ook anders kan, namelijk geheel CO₂-neutraal. De dag is bedoeld voor gemeenten, werkvoorzienings-schappen, hoveniers en aannemers.

Minimale uitstoot

Ramm is sinds dit jaar importeur van Oeliatec, dat fabrikant is van innovatieve elektrische onkruid-bestrijdingsmachines met kokend water.

Ramm heeft daarbij de samenwerking gezocht met GVG, dat met Agealube Eco Diesel Green de CO₂-neutrale dieselbrandstof levert voor de Oeliatec-machines. Agealube Eco Diesel Green is een dieselbrandstof die is opgebouwd uit onder andere houtsnippers en papierpulp en dus niet uit fossiele brandstoffen, waardoor de werkwijze geheel CO₂-neutraal is en voor minimale uitstoot zorgt. De brandstof is in kleinverpakking verkrijgbaar bij de tuin- en parkspecialist en kan eveneens als 1.000 liter IBC op locatie worden geleverd. Tijdens de demodag zullen Ramm en GVG deze werkwijze toelichten én demonstreren. Ramm zal verschillende modellen van Oeliatec demonstreren, zoals de Belle Île, Hoëdic en de Houat.

Programma

10.30 uur Ontvangst
10:45 uur Presentaties GVG en Ramm
11.15 uur Demonstraties met machines
12.00 uur Lunch, gelegenheid tot netwerken
13.00 uur Afsluiting

Locatie

Grand Café Het ketelhuis
Landgoed De grote Beek
Dr. Poletlaan 45
5626 ND Eindhoven

CO₂-neutraal werken?

15 december
DEMODAG
10.30-13.00

Kom **15 december** naar de **demodag**.
Grand Café Het Ketelhuis,
Dr. Poletlaan 45 Eindhoven

AGEALUBE
OIL FOR PROFESSIONALS

RAMM
equipment

‘Het is fijn om gegevens gescheiden te houden, maar dan moet je wel weten hoe je dat doet’

‘Nu zijn de gegevens vrijwel realtime in te zien. Inkoopfacturen worden één keer per week vanuit het boekhoudkundig programma Exact ingeboekt in Groenvision. Ze worden digitaal van het ene naar het andere systeem overgeboekt.’ Ook de ‘buitenmensen’ van Onderhoud Enschede maken van het systeem gebruik. De uitvoerders maken bijvoorbeeld offertes voor het betreffende stadsdeel en voeren de uren in. ‘Ter plekke worden de uren geregistreerd via de mobiele urenregistratie. Dat kan bijvoorbeeld via de tablet die de teams bij zich hebben.’

Alles in één

Dat ‘alles-in-één-pakket-aspect’ vindt Krabshuis wel een voordeel. ‘Bij de gemeente werd gewerkt met veel softwareprogramma’s, die veelal naast elkaar werkten. Dat alles in één programma zit, heeft als voordeel dat je elke minuut van de dag kunt zien hoe het bedrijf ervoor staat. Dat kan goed in beeld gebracht worden. Het inrichten van het programma, hoe dit het beste opgebouwd kan worden, daar is Infogroen sterk in. Er wordt goed over nagedacht, logica in aangebracht; daar plukken we nu de vruchten van.’

Je kunt het product wel aanschaffen en denken er direct mee aan de slag te kunnen, maar zonder ondersteuning door experts ben je als een vis op het droge, denkt Krabshuis. ‘De implementatie met de consultants was een belangrijk moment voor ons. Begrijpen hoe de structuren in elkaar zitten, de filters en overzichten snappen, daar hebben zij bij geholpen. We werken hier met zeven à acht verschillende soorten werkzaamheden voor het jaar rond onderhoud van de buitenruimte, van langlopende projecten tot kleine opdrachten. Het is fijn om die gegevens gescheiden te houden, maar dan

moet je wel weten hoe je dat doet. Na instructie is dat allemaal goed te doen.’

Zoals gezegd werkt het bedrijf ook met Jewel BOR Taken. Hoe verhouden die twee pakketten zich tot elkaar? ‘Jewel Taken is een ondersteunend programma voor de medewerkers buiten. Je kunt wel op kantoor een planning maken, bijvoorbeeld het aantal uren dat per week aan bepaalde werkzaamheden wordt besteed, maar dat zegt niet veel over hoe je door een wijk heen gaat, via welke route. Van de gemeente krijgen we *shape files*, die gebruikt worden om met Jewel Taken de routes te plannen. Groenvision is echt een calculatieprogramma.’ Groenvision van Infogroen en Jewel Taken zijn daarmee pakketten die los van elkaar draaien, maar elkaar wel aanvullen.

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7113

Mahonia (1): Aziatische schoonheden

Bij *Mahonia* kun je aan twee typen planten denken: de (relatief) lage, spreidend groeiende voorjaarsbloeiers en de wat hogere, opgaand groeiende herfst- en winterbloeiers. Uiterlijk zijn deze twee groepen goed te onderscheiden en ook taxonomisch zijn ze duidelijk gescheiden; reden om *Mahonia* in twee delen te behandelen. Dit eerste deel gaat over de Aziatische soorten en hun cultivars, de herfst- en winterbloeiers.

Auteur: Ronald Houtman

Foto's: Plants & Pictures

Alle *Mahonia* zijn wintergroene heesters met ongedoornde twijgen en samengestelde bladeren, waarvan de blaadjes een grof scherp gezaagde tot gestekelde bladrand hebben. De bloemen verschijnen aan het eind van de twijgen en vanuit de bladoksels van de bovenste bladeren. De bloemen zijn (diep)geel tot crèmekleurig en worden gevolgd door prachtig grijsblauw berijpte besvormige vruchten.

Het geslacht *Mahonia* wordt dus ook fysiek in twee delen gesplitst. Aan de ene kant zijn er de Noord-Amerikaanse soorten. Dit zijn planten die van

nature wat lager blijven en vaak breed spreidend opgaand groeien, soms met worteluitlopers. Deze soorten bloeien in het voorjaar, ongeveer gelijktijdig met het uitlopen van de jonge scheuten. Het andere deel van het geslacht bestaat uit de Aziatische soorten. Deze groeien gewoonlijk (iets) hoger, hebben grotere bladeren en bloeien in de meeste gevallen in het najaar, de winter en het vroege voorjaar.

Azië

De Aziatische soorten zijn zonder twijfel de meest imposante groep *Mahonia*. Met dikke takken groei-

en de planten vrij fors omhoog. De grote geveerde bladeren zijn scherp gestekeld en stug en leerachtig. De planten komen voor in Oost-Azië, voornamelijk in Nepal, China en Taiwan. Deze groep bestaat uit tientallen soorten, maar slechts een handvol is voldoende winterhard om in ons land te kunnen worden toegepast. Het zijn echter niet de soorten, maar een hybride die het belangrijkste is binnen deze groep: *Mahonia ×media*. En die komt helemaal niet uit Azië, maar uit Ierland.

Mahonia ×media

Begin jaren vijftig van de vorige eeuw had de

6 min. leestijd

SORTIMENT

Het geslacht *Mahonia* wordt dus ook **fysiek in twee delen gesplitst**

Slieve Donard Nursery in Newcastle, County Down in Ierland een partij van meer dan 1.000 zaailingen van *Mahonia lomariifolia*. Een aantal hiervan bleek *M. japonica* als bestuiver te hebben gehad. Circa 100 planten hiervan kwamen terecht bij Sir Eric Savill in de Savill Garden in Windsor Great Park, Engeland. In 1957 introduceerde hij de eerste cultivar: 'Charity'. Aan de hand van deze plant werd ook de typebeschrijving van *M. xmedia* gemaakt, waarmee deze naam officieel werd. Het is een im-

Mahonia lomariifolia

sante plant met opgaand groeiende, dikke grijsbruine twijgen en zeer scherp gestekeld blad, dat meer dan 40 cm lang kan worden. De heldergele bloemen staan in lange, schuin opstaande tot bijna horizontaal staande trossen. De bloemen geuren heerlijk. Opvallend aan 'Charity' is de vroege bloeitijd; de bloemen openen vaak al in november. Afhankelijk van vorstperiodes kan de bloei duren tot eind februari. Andere cultivars die door Savill werden benaamd, hebben nooit de bekendheid

gekregen die 'Charity' wel kreeg. Ze luisteren naar de cultivarnamen 'Charity's Sister', 'Faith', 'Hope', 'Rebecca', 'Roundwood' en 'Sarah'. Slechts af en toe kunnen we deze planten zien. Van dit rijtje zijn 'Hope' (zeer grote bloemtrossen) en 'Roundwood' (iets grotere blaadjes en grote, vertakte bloemtrossen) wellicht de aantrekkelijkste.

Maar de bekendste cultivar is natuurlijk 'Winter Sun'. Deze uitstekende cultivar werd in 1970 door

Mahonia japonica

Slieve Donard geïntroduceerd en is ook afkomstig uit de groep oorspronkelijke zaailingen. 'Winter Sun' heeft iets kleiner en iets minder sterk gegolfd blad dan 'Charity'. De bloemtrossen staan meer omhoog dan bij 'Charity', de bloemkleur is gelijk en ook de bloemen van 'Winter Sun' geuren heerlijk. De bloei start rond eind november, begin december en kan eveneens tot in februari doorgaan. Een derde cultivar die het noemen waard is, is 'Buckland'. Deze heeft iets kleinere blaadjes dan 'Charity' en de bloemtrossen staan vaak bijna horizontaal. De bloei begint in december en kan

Er zijn dus tientallen
soorten, maar slechts een
klein aantal is voldoende
winterhard in ons land

tot in februari doorgaan. 'Buckland' lijkt iets beter winterhard dan de andere cultivars. Zoals bij alle cultivars van *M. xmedia* het geval is, steken de gele bloemen prachtig af tegen het donkergroene blad.

Mahonia bealei* en *M. japonica

Dit is een soort waarover in het verleden wat verwarring was. Lange tijd werden *Mahonia bealei* en *M. japonica* als twee aparte soorten beschouwd. Hierbij werd *M. bealei* omschreven als de soort met wat stugger blad en *M. japonica* als de soort met wat zachter blad. Onderzoek wees uit dat de

planten zeer gemakkelijk te kruisen zijn en dat *M. japonica* in het wild (naar alle waarschijnlijkheid) niet voorkomt. Dat houdt in dat de als *M. japonica* gekweekte planten waarschijnlijk klonen van *M. bealei* waren. Men was het er dus over eens dat het om één soort ging. Maar de regel dat de oudst gepubliceerde naam de geldige is, maakt het weer verwarrend: dit is namelijk *M. japonica*. Hierdoor verdween de naam *M. bealei* als synoniem en moeten we deze planten tegenwoordig *M. japonica* noemen.

De bladeren van *M. japonica* zijn vaak midden-groen tot geelgroen. De onderste bladparen van de geveerde bladeren zijn duidelijk kleiner dan de andere bladparen. Het topblad is meestal opvallend groter. De bloemtrossen staan schuin omhoog tot bijna hangend. De bloemen zijn bleekgeel en geuren zoet. De vruchten zijn paarsblauw. De bekendste cultivar en tevens één van de allerbeste in deze groep is 'Hivernant'. Deze rijkbloeiende cultivar groeit iets compacter. De blaadjes hebben vaak een gele of geelachtige vlek aan de basis, soms ook nog een kleine roodachtige vlek.

SORTIMENT

De lichtgele bloemen staan in lange trossen. Ze openen pas laat in de winter, omstreeks februari-maart. Dit heeft tot voordeel dat de bloemen zelden door vorst worden beschadigd en er dus vruchten worden gevormd. De cultivar is ruim voldoende winterhard in ons land.

Andere soorten

Er zijn dus tientallen soorten, maar slechts een klein aantal is voldoende winterhard in ons land. Naast *Mahonia* × *media* en *M. japonica* zijn er toch nog enkele andere die in ons klimaat de moeite van het proberen waard zijn.

Allereerst de andere ouder van *M. ×media*: *Mahonia lomariifolia*. Deze forse struik kan meer dan drie meter hoog worden met bladeren tot 70 cm lang. De opstaande bloemtrossen dragen iets geurende, lichtgele bloemen, gevolgd door blauw-zwarte vruchten. Alleen op beschutte plaatsen in de westelijke helft van ons land is hij voldoende winterhard.

Met zijn smalle blaadjes ziet *Mahonia fortunei* er wat anders uit dan de andere soorten. De bladeren zijn tot circa 25 cm lang en bestaan uit circa 10 cm lange deelblaadjes die slechts 2 cm breed zijn. De zachtgele bloemen staan in slanke bloemtrossen. Vanwege de beperkte winterhardheid is *M. fortunei* alleen te gebruiken op beschutte plaatsen in de kuststreken van ons land.

Een imposante soort is *M. napaulensis*. De bladeren van deze forse struik kunnen 75 cm lang worden. Ze bestaan uit scherp gestekelde deelblaadjes. De onderste deelblaadjes van ieder blad zijn duidelijk korter en breder dan de andere. De bloemtrossen zijn eveneens groot, tot circa 30 cm. De bloemen zijn lichtgeel en geuren sterk. De bloei valt tussen november en maart. Deze soort is redelijk winterhard en kan best wat breder worden toegepast. In 1986 concludeerde men in de Savill Garden in Engeland dat verschillende *Mahonia* waarvan werd aangenomen dat het soorten waren, hybriden moesten zijn. Onderzoek wees uit dat *M. gracilipes* en *M. eurybracteata* de ouders zijn en dat deze hybriden ook in de natuur in China voorkomen. De hybriden werden beschreven en kregen de naam *Mahonia* × *savilliana*. De planten zijn vrij variabel, maar wel zijn de deelblaadjes steeds vrij smal en zijn de buitenste bloemblaadjes rood aangelopen. Soms is de onderkant van de blaadjes grijswit berijpt. De bloemen staan in dichte trossen en worden gevolgd door blauwgrijs berijpte bessen. Helaas geldt ook voor deze planten dat ze beperkt winterhard zijn.

POWER-TRIM KANTENSNIJDERS PROFESSIONELER KAN HET NIET

KIES VOOR KWALITEIT

Stalen kogelgelagerde wielen met rubber banden
Stilstaand mes bij het starten van de motor
Horizontaal- en vertikaal verstelbaar mes
Verhoogde beschermkap achter snijmes
4.0 PK Honda motor met 'OIL ALERT'
Diepte instelhendel op de duwboom
Gesloten mes-as met kogellagers
Beschermkap op de poelies
Beveiligingssysteem

**Power
Trim
EDGERS**

VOSKAMP TUINMACHINES

Ambachtstraat 8 ALMELO 0546-456000

www.voskamp-tuinmachines.nl

www.gtjtrading.nl

www.berky.de

Uw partner in Nederland: GTJ

+31 (0) 615 370411

De sleutel tussen beleid en beheer

**Alles over Groenbeheer ondersteunt
beleidsmakers en groenbeheerders
bij het bereiken van een kwalitatief
hoogwaardige buitenruimte tegen
acceptabele beheerkosten**

Waarom kiest u voor Alles over Groenbeheer?

- Bestandsbeheer ▪ RAW-bestekken ▪ Groeiplateauonderzoek
- Ontwerp- en inrichtingsadvies ▪ Bomen Effect Analyses
- Planmatig Beheer ▪ Directievoering en toezicht
- Inventarisaties ▪ Bomenwacht

www.allesovergroenbeheer.nl

Meerheide 110a 5521 DX EERSEL ▪ Beilerstraat 24 9401 PL ASSEN
info@allesovergroenbeheer.nl t. 0497-534044

Mahonia japonica 'Hivernant'

Mahonia eurybracteata 'Soft Caress'

Mahonia savilliana

Alle hier genoemde *Mahonia* staan het liefst op een ietwat beschutte plek

Moderne cultivars

De laatste jaren is *Mahonia* weer populairder geworden. Dit heeft ook zijn weerslag op de introductie van nieuwe rassen. Twee cultivars vallen hierbij op: *M. 'Cabaret'* en *M. eurybracteata 'Soft Caress'*.

Mahonia 'Cabaret' ontstond als zaailing van *M. nitens*, een Chinese soort die slechts op zeer kleine schaal in cultuur is. De vaderplant is onbekend. Het is een relatief lage, compacte plant waarvan de bladeren glanzend donker geelgroen zijn. De jonge bladeren zijn mooi paarsoranje van kleur. De bloei is spectaculair: vanuit diep oranje rode bloemknoppen openen oranjegele bloemen. De

bloemen verschijnen vanaf eind augustus tot ver in oktober.

Achter de wat lastige naam *M. eurybracteata 'Soft Caress'* schuilt een mooie plant. Uit de variabele Chinese soort *M. eurybracteata* werd in de Verenigde Staten een vorm geselecteerd met bijzonder smalle deelblaadjes. Dit geeft de plant een apart en bovenal sierlijk uiterlijk. Het blad is dof groen en voelt niet scherp aan. De bloemen zijn heldergeel en verschijnen van half september tot in november.

Standplaats en onderhoud

Alle hier genoemde *Mahonia* staan het liefst op een ietwat beschutte plek. Als de planten vol in de wind staan, willen het blad en zeker ook de bloemen nog weleens beschadigen. Ze groeien prima in niet te zware, licht zure tot basische grond. Ze groeien goed op plaatsen in de volle zon tot lichte schaduw. Hou er wel rekening mee dat een plaats in de volle zon ook betekent dat de planten 's winters meer vocht verdampen. Als de bodem dan langere tijd bevroren is, kunnen de planten geen

vocht opnemen en zullen ze verdrogen. Snoei is in principe niet nodig, maar met name cultivars van *M. media* kunnen na verloop van jaren wat 'stokkerig' worden. Deze planten kunnen direct na de winter worden teruggesnoeid. Gewoonlijk houdt dit in dat er in twee fasen dikke takken worden afgeknipt, net boven een slapend oog. *M. japonica*, *M. lomariifolia*, *M. napaulensis* en de cultivars van *M. xmedia* zijn typische solitairstruiken. Plant deze als accentstruik of in groepen van drie of vijf. Vanwege hun toch wel spectaculaire uiterlijk, wintergroen loof en opvallende bloeitijd kunnen ze prima in wintertuinen of tuinen met een exotische *touch* worden toegepast. De andere soorten en cultivars blijven wat lager en groeien ook vaak wat bossiger. Hou er rekening mee dat de planten soms wat lastig aanslaan. Grondbewerking voor het planten is absoluut aan te raden. Maar als ze eenmaal geseteld zijn, dan staat er ook wat!

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7114

Roberine F5

Vervangt de klepelmaaier straks de cirkelmaaier?

Grote spelers zetten vol in op ontwikkeling meerdelige klepelmaaiers

Op de markt voor klepelmaaiers voor de openbare ruimte is een duidelijke trend te zien: de introductie van meerdelige klepelmaaiers. Na een jarenlange ontwikkeling, die met vallen en opstaan verliep, hebben de grote merken nu allemaal een eigen meerdelige klepelmaaier op de markt. Uit een gesprek met leveranciers van Ransomes, Toro en Roberine wordt één ding duidelijk: de ontwikkeling van klepelmaaiers is nog lang niet ten einde.

Auteur: Nino Stuivenberg

Klepelmaaiers draaien inmiddels al heel wat jaren mee in het Nederlandse landschap. Meerdelige klepelmaaiers zijn echt iets van de laatste jaren, hoewel er in de jaren negentig al volop mee geëxperimenteerd werd door enkele Duitse merken. Het ontwikkelen van een nieuwe machine kost echter veel geld, wat meteen ook de reden is waarom hun vijfdelige prototype de markt nooit heeft gehaald. Het heeft even geduurd voordat een nieuw bedrijf de handschoen oppakte, maar rond 2011 gebeur-

de dat toch. Ransomes was het eerste grote merk dat zich eraan waagde.

Geen vermogen

Daar hoorden vanzelfsprekend de nodige kinderziektes bij. Dat erkent ook Marc Reuter van de Pols Groep. Pols is importeur van Ransomes in Nederland en staat in nauw contact met de maai-fabrikant. Het bedrijf heeft de ontwikkeling van de meerdelige klepelmaaier dus van dichtbij mee-

gemaakt. Reuter is eerlijk als hij terugblijkt op die periode: 'In zijn algemeenheid is de introductie van de meerdelige klepelmaaier met vallen en opstaan verlopen. Elk merk heeft ermee geklungeld, ook wij.'

Reuter weet ook waar dat aan lag: 'Bij klepelmaaiers denk je al snel aan een grote arm op een grote tractor. Zo'n machine heeft 150 pk en wordt één of twee keer per jaar ingezet om het gras te

maaïen. Bij de meerdelige maaier is het gemiddeld vermogen met 35 pk veel lager. Dat vereist veel aanpassingen aan de machine; anders ga je dat vermogen echt missen. Het gras wordt dan alleen gewalst en niet gemaaid. Het duurde overigens niet lang voordat die problemen verholpen waren. In 2013 bracht Ransomes namelijk de allereerste driedelige klepelmaaier op de markt: de Meteor, met een werkbreedte van 2,1 meter. Bij de andere merken stond de ontwikkeling toen nog in de kinderschoenen.

Laatkomers

Roberine begon in 2014 en lanceerde zijn driedelige maaier, de F3, in 2015. De F staat daarbij voor *flail*, de Engelse term voor klepel. Overigens heeft men bij Roberine niet bewust de kat uit de boom gekeken, verzekert Maarten Ponne van Roberine. Roberine heeft de F3 samen met Votex ontwikkeld. Roberine nam het chassis voor zijn rekening, terwijl de klepelbakken door Votex werden gemaakt. Ponne: 'Beide bedrijven maken deel uit van de Dutch Power Company, wat zeker een voordeel is. We konden bij deze machine verschillende facetten van het bedrijf combineren en dat heeft erg goed uitgekapt.' Ponne beweert dat de problemen bij de lancering van de F3 eigenlijk wel meevielen. Hij verwijst daarbij naar de volgorde waarin de ontwikkeling van de machine heeft plaatsgevonden. 'Wij hebben ervoor gekozen om eerst de klepelbakken te ontwikkelen en vervolgens pas naar het vermogen te kijken. Zo voorkom je dat je eerst een motor hebt die later niet sterk genoeg blijkt te zijn.'

Toro volgde nóg een jaar later: de Toro LTF 3000 is sinds begin 2016 beschikbaar op de Nederlandse markt. Dat lijkt misschien wat laat vergeleken met de concurrentie, maar er zijn goede redenen voor, zo legt Martin Uittenbosch van Jean Heybroek uit:

'Toro besteedt veel tijd aan de ontwikkeling en het testen van nieuwe machines en is al geruime tijd eerder begonnen met de ontwikkeling van de LTF. Vervolgens is er een testperiode bij een selecte groep gebruikers, alvorens de machine op de markt te introduceren. Daardoor komt Toro vaak niet als eerste op de markt, maar wél met een doorontwikkelde machine.' Daar plukt het bedrijf nu de vruchten van, aldus Uittenbosch: 'Op een paar kleine aanpassingen na is de machine vandaag de dag nog gelijk aan de introductieverisie. Qua motorvermogen heeft de LTF met zijn viercilinder-turbodiesel van Kubota voldoende vermogen aan boord voor alle voorkomende werkzaamheden.'

Tweede lichting

Terwijl Toro dus 'net' het eerste model geïntroduceerd heeft, zijn Roberine en Ransomes al aan de tweede lichting toe. Roberine heeft met de F5 een prototype voor een vijfdelige klepelmaaier ontwikkeld, terwijl Ransomes met de HM600 de driedelige klepelmaaier heeft geoptimaliseerd. Beide merken zijn daarbij dus een andere weg ingeslagen.

De Roberine F5 werd in september gepresenteerd op de persdag van de Dutch Power Company. Peter Mouthaan, directeur van de Dutch Power Company, waarvan Roberine deel uitmaakt: 'We willen met Roberine in elk opzicht grensverleggend zijn en blijven. Daarom blijven we constant innoveren. We maken als groep gebruik van onze jarenlange ervaring in het ontwikkelen en bouwen van machines voor de groene sector. Niet alleen op het gebied van motor- en aandrijftechniek, maar ook als het gaat om maaitechniek.' Volgens Mouthaan is er in de markt behoefte aan een vijfdelige maaier en daar wil het bedrijf in voorzien. Mouthaan: 'De introductie van de F5 is een stap die

op het juiste moment komt. Er is een trend naar minder vaak maaïen zonder dat dit ten koste van het maaibeeld gaat. Met de F3 speelden we als eerste in op deze ontwikkeling en met de introductie van de F5 voldoen we aan de vraag uit de markt naar een brede machine met vijf klepelbakken.'

De Ransomes HM600 werd afgelopen september voor het eerst aan het publiek getoond op Groentechniek Holland. De HM600 heeft een MP-chassis, dat de basis voor de machine vormt. Dit is hetzelfde chassis dat gebruikt wordt voor de driedelige cirkel- en kooimaaiers van Ransomes. Ransomes heeft veel geïnvesteerd in het chassis, maar heeft nu dus wel een sterke basis voor meerdere modellen. Dat brengt de nodige voordelen met zich mee, legt Reuter uit. 'Eerder had je bijvoorbeeld drie machines met drie verschillende soorten chassis, dus drie keer alle onderdelen. Nu is dat aantal een stuk lager. De rekensom is dan heel simpel: we hoeven minder onderdelen op voorraad te hebben, waardoor wij ze goedkoper kunnen aanbieden.' Het merk heeft daarmee een vergelijkbare opzet als Toro. Bij Toro is de basismachine namelijk ook leverbaar als driedelige kooimaaiër of cirkelmaaier. Sinds kort is het bovendien mogelijk om op de bestaande LTF 3000 te wisselen van klepelunits naar zwaar uitgevoerde maaikooien door middel van adapters.

Beeldkwaliteit

Het kostenaspect is niet het enige voordeel van de HM600, aldus Reuter. 'Andere maaïers, zoals cirkel en kooi, zijn bij openbaar groen niet altijd inzetbaar. Een kooimaaiër inzetten voor het plantsoen is te duur, en bovendien is het instrueren van chauffeurs niet altijd even makkelijk. Daar komt dan de cirkelmaaier voor in de plaats, maar dat levert niet altijd een beeldkwaliteit op die voldoet aan het

Marc Reuter (Pols)

Maarten Ponne (Roberine)

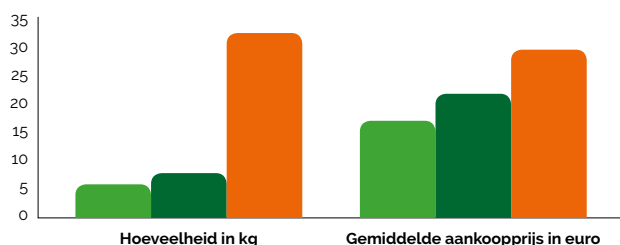
Martin Uittenbosch (Jean Heybroek)

Landscaper
Pro®

- Milieubewust; nauwelijks uitspoeling van voedingsstoffen
- Een gezondere, sterkere en dichtere grasmat
- Meer resultaat met minder strooien

UITGEREKENEND DE BESTE KEUZE

Vergelijk voedingsinput en kosten per 100 m²

- Landscaper Pro Full Season
27-5-5+2MgO, 8-9 M, één keer strooien
- Landscaper Pro All Round
24-5-8+2MgO, 4-5M, twee keer strooien
- Alternatieve meststof
9-3-6+3MgO, 3M, twee keer strooien

Ook geïnteresseerd? Ga naar www.landscaperpro.nl

Part of **AICL**

RootBarrier B.V.

Bewatering

Duurzame oplossingen tegen wortelopdruk en onkruid voor de professionele groenvoorziening en de GWW
Scherpe prijzen | Hoogste kwaliteit | Breed assortiment | Korte levertijden | Deskundig advies

LDPE 3mm groen

HDPE 2mm groen

HDPE 2mm zwart

RootBarrier B.V. verkoopt diverse gietranden van zowel HDPE 2mm als LDPE 3mm

Bij het plaatsen van bomen moet er rekening gehouden worden met de watertoevoer. Een droge grond en een gebrek aan water kan leiden tot groeiproblemen bij jonge bomen. Een gietrand is hiervoor dé oplossing. Voor gietranden tegen **scherpe prijzen** bent u bij RootBarrier B.V. aan het juiste adres. RootBarrier B.V. is gespecialiseerd in duurzame oplossingen voor de professionele groenvoorziening.

RootBarrier B.V. levert zowel HDPE als LDPE gietranden. Mede dankzij ons brede assortiment zijn wij in staat om onze gietranden tegen de scherpst mogelijke prijzen aan te bieden. Geïnteresseerd? Neem dan vrijblijvend contact met ons op via onderstaande gegevens!

RootBarrier B.V. | T 0 320 215 805 | sales@rootbarrier.nl | www.rootbarrier.nl | Nikkelstraat 5, 8211 AJ Lelystad

Toro LTF 3000

maaiBESTEK. Met deze klepelmaaier wordt het gras afgesneden en over de kop gegooid, zodat het verspreid komt te liggen. Wij hebben nu dus eigenlijk te maken met de vervanging van de cirkelmaaier. Het resultaat: zowel de gemeente als de aannemer is tevreden.'

Uittenbosch constateert dezelfde ontwikkeling als Reuter: 'Vanuit de markt is de behoefte aan een klepelmaaier gegroeid door wijzigingen in het maairegime: een lagere maaifrequentie, waarbij toch een acceptabel maaibeeld wordt verlangd, vooral een juiste spreiding van het maaisel. De klepelmaaier kan in die behoefte voorzien. Sinds 2016 zien wij dan ook een lichte stijging in de vraag naar dergelijke machines.' Toch heeft hij ook zijn bedenkingen. 'Wij merken dat een klepelmaaier de cirkelmaaier niet volledig zal verdringen. In de praktijk is gebleken dat een cirkelmaaier vaak toch de beste machine is om te gebruiken.' Met name de beeldkwaliteit kan doorslaggevend zijn. Het komt in de praktijk regelmatig voor dat een aannemer beboet wordt omdat het geleverde werk niet aan de beeldkwaliteit van het maaiBESTEK voldoet. Een foto waarop dat aangetoond wordt, is immers snel gemaakt.

Driedelig of vijfdelig?

Terug naar de eerdergenoemde tweede lichting van Roberine en Ransomes. Beide merken hebben een verschillende keuze gemaakt: Roberine zet in op vijfdelig, terwijl Ransomes lijkt vast te houden aan driedelig. Dat betekent echter niet dat Ransomes niet naar een vijfdelige machine heeft gekeken. Integendeel zelfs. Reuter legt uit:

Ransomes HM600

'Vanuit Pols zijn wij nauw betrokken geweest bij de ontwikkeling van de nieuwste generatie maaiers van Ransomes. Ransomes heeft in eerste instantie zowel een driedelig als een vijfdelig prototype ontwikkeld. Dit vijfdelige prototype is gemaakt, maar niet verder uitgewerkt. Wij mochten deze machine twee jaar geleden testen en moesten toen een keuze maken: gaan we voor drie- of vijfdelig? Het is budgettair niet haalbaar om beide modellen volledig te ontwikkelen. Uiteindelijk hebben we uitdrukkelijk verzocht om een driedelige maaier te produceren met een werkbreedte van 3,20 meter. Dat is uiteindelijk de HM600 geworden.' Reuter laat overigens weten dat de keuze nog niet definitief is, maar de kans dat er een vijfdelige Ransomes komt, lijkt voorlopig klein.

Waar staat Toro in deze discussie? Uittenbosch laat dat enigszins in het midden: 'Toro is continu bezig met het ontwikkelen van machines die passen bij de verwachte vragen vanuit de markt. Op dit moment is de driedelige LTF3000 de klepelmaaier van Toro voor gebruik in het openbaar groen en op sportvelden.'

Toekomst

Het wordt interessant om te zien hoe de keuze van beide merken zal uitpakken. Bij Roberine heeft men niet lang hoeven nadenken over de ontwikkeling van een vijfdelige klepelmaaier, vertelt Ponne. 'Wij zijn fabrikant van meerdere John Deere-machines. John Deere besloot om de 1905-cilindermaaier uit het programma te halen en vroeg ons om dat gat op te vullen. Wij gingen

daarmee akkoord, maar hebben wél gesteld dat er dan ook een vijfdelige klepelmaaier moest komen: de F5. Het is interessant dat andere merken geen vijfdelige klepelmaaier ontwikkelen, want zo zien wij juist een markt ontstaan. In maart 2018 komen de eerste F5-modellen de fabriek uit. In 2019 gaan we volledige productie draaien.'

Reuter heeft op zijn beurt vertrouwen in de keuze van Ransomes. 'In plantsoenen kom je van alles tegen. Als je dan vijf delen hebt, heb je ook vijf maaibakken die optaters krijgen. Wij denken met de HM600 een mooie oplossing te kunnen bieden.' Zijn vertrouwen is mede gebaseerd op testen met de HM600 die hij na Groentechniek Holland heeft uitgevoerd. 'Na GTH, toen het erg nat was, zijn wij gaan testen door het hele land. Die resultaten waren erg bemoedigend. Vanaf volgend jaar gaan we leveren en dan kunnen we in maart los.'

Waar Ransomes dus het driedelige pad bewandelt, ziet Roberine een gat in de markt voor een vijfdelige maaier. Wie de juiste keuze gemaakt heeft? Dat zal de toekomst moeten uitwijzen. Duidelijk is in ieder geval wel dat de grote merken flink investeren in klepelmaaiers, omdat ze allemaal verwachten dat die machine de toekomst heeft.

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7115

‘Wij willen de grootste worden’

Het Franse Oeliatec wint *ons* Gouden Klavertje Vier, maar heeft ambities voor de rest van de wereld.

Gerrit Nieuwenhuizen en Jeroen van de Ven

Twee totaal onbekende bedrijven gingen met het laatste Gouden Klavertje Vier naar huis. Aan de ene kant het Franse Oeliatec, dat tekende voor een elektrisch aangedreven heetwater- annex hogedrukmachine, en aan de andere kant het nog geen jaar bestaand bedrijf Ramm van Gerrit van Nieuwenhuizen en Jeroen van de Ven, dat deze machine importeert voor Nederland. Voor Stad + Groen aanleiding om met Van Nieuwenhuizen af te reizen naar Bretagne om Oeliatec op eigen terrein te bezoeken.

Auteur: Hein van Iersel

Even naar de machine waar het allemaal om draait. Misschien is het scherpstlijperij, maar het is niet echt revolutionair nieuw, waarmee Oeliatec en Ramm de prijs gewonnen hebben. Eerder een slimme combinatie van bestaande state of the art technieken tot één nieuw concept. Hoe het ook zij, een brede jury, samengesteld uit vertegenwoordigers van brancheorganisaties en de Nederlandse vakpers, waaronder de auteur van dit artikel, zag in de Oeliatec Mollen Artiflex een terechte winnaar. Oeliatec heeft niet echt een hand van het verzin- nen van goed in het gehoor liggende merknamen. Dat begint al bij het onuitsprekbare Oeliatec, maar Mollen en Artiflex helpen ook niet echt. De Oeliatec Mollen Artiflex is een door Oeliatec zelf ontwikkelde werktuigdrager, waarbij zwaar is ingezet op duurzaam werken en elektrische aandrijving. Helemaal elektrisch is ook voor deze

heetwateronkruidmachine een station te ver; daar- voor is de huidige generatie accu's nog lang niet sterk genoeg. Maar de aandrijving is elektrisch, en dat is waarschijnlijk een grote plus op het moment dat de werktuigdrager voor andere klussen wordt ingezet dan heetwater-onkruidbestrijden.

Onkruid

Iedereen met een beetje kennis over onkruidbe- strijding weet dat het bij heetwater-onkruidbestrij- ding gaat om het vasthouden van de juiste tempe- ratuur. Natuurlijk kun je onkruid ook dood krijgen met water dat iets kouder is dan de ideale tempe- ratuur van bijna 100 graden. Het zal dan alleen veel minder effectief zijn en daarom uiteindelijk veel meer energie kosten.

Ramm-directeur Gerrit van Nieuwenhuizen: 'Het water van 98 graden Celsius wordt onder lage druk op de plant gespoten. Je wilt immers alleen het onkruid doden en niet het zand tussen de tegels uit spuiten. De machine werkt met elektrische pompen. De boiler en de druk van de elektrische pompen werken altijd samen, waardoor de tempe- ratuur op de thermosferische sproeikop standaard

98 graden Celsius is. De effectieve werktijd met de accu's is acht uur en het herladen van de accu's duurt vier uur.'

Wanneer Van Nieuwenhuizen de machine demon- streert, valt onmiddellijk op dat deze bijna com- plect stil werkt; een groot pluspunt in de stad. De sproeikop ziet er ook anders uit dan de gangbare 'douchekoppen' van de concurrentie. Hij heeft een conische vorm en het water komt eruit als in een draaikolk. Daardoor is er, aldus de directeur van het jonge bedrijf, weinig water nodig om het onkruid te bestrijden. Van Nieuwenhuizen: 'De concurrentie zegt dat wij minder effectief zouden zijn dan hun machines doordat wij minder water gebruiken. Wij zien dat anders. Wij gebruiken genoeg water om het onkruid te doden en bespa- ren daardoor veel water en diesel. Verder zorgt de modulerende boiler ervoor dat de roetuitstoot minimaal is.' Het moduleren van de boiler is een techniek die Oeliatec als enige toepast. Volgens Van Nieuwenhuizen houdt dit in dat de machine niet constant aan- en uitgaat, wat volgens de Ramm-directeur gebruikelijk is bij andere heet- watermachines. Dit constant aan- en uitgaan van

Wanneer Van Nieuwenhuizen de machine demonstreert, valt onmiddellijk op dat deze bijna compleet stil werkt; een groot pluspunt in de stad

Gérard Gautier

Arnaud Perron

OBB

speelruimte specialisten

www.obb-ingenieurs.nl

Bouwhuisweg 4, Diepenveen

0570 - 61 60 05

> participatie

> projectleiding

> beleid

> ontwerp

> beheer

> aanbesteding

> detachering

> ondersteuning

> cursussen en workshops

Ramm Oeliatec Mollen Artiflex.

de boiler zorgt dat er iedere keer een roetpluim ontsnapt. Van Nieuwenhuizen: 'Oeliatec heeft als enige de techniek in de vingers om de boilers harder en zachter te laten werken, dus afhankelijk van de vraag. Voordelen van dit moduleren zijn dat je geen roet produceert en dat het water ook optimaal op temperatuur blijft.' Van Nieuwenhuizen: 'In de praktijk is het zo dat je de brander even laat werken en dan even niets doet. Als je dan weer water wilt, is de kans groot dat dit niet de juiste temperatuur heeft en je dus niet optimaal bestrijdt.' De spuit van Oeliatec is opvallend anders. Dat geldt nog sterker voor een bijzondere app bij de machine: een opbouwwerktuig waarmee je in één werkgang een goot kunt uitspuiten, maar ook het trottoir. Slim out of the box denken, heet dat.

Ramm heeft – heel slim – het duurzaamheidsaspect van zijn heetwater-werktuigdrager optimaal uitgenut door een samenwerking aan te gaan met het Nijmeegse bedrijf GVN. De biodiesel van dit bedrijf werd op de afgelopen GTH als de ideale combinatie gepresenteerd. Daarmee zou de Mollen Artiflex een honderd procent CO2-neutrale machine zijn – al is in de praktijk de kans wellicht groter dat aannemers gewone diesel gebruiken.

Franse slag

Het is niet erg vriendelijk om te zeggen, maar Franse machines hebben in Nederland waarschijnlijk niet de allerbeste naam. Het vooroordeel over Frankrijk is dat 'best wel aardig' al snel goed genoeg is. De ervaringen met Oeliatec zijn nog te

pril om dit vooroordeel te ontcrachten, maar als je in de wandelgangen bij de concurrent navraagt wat men van deze machine vindt, hoor je opvallend vaak respect voor de voortvarende wijze waarop deze Franse fabrikant de zaken aanpakt. Een concurrent die ik helaas niet mag citeren, meldt zelfs dat Oeliatec de enige in de markt is waarvan hij op termijn echte concurrentie verwacht.

Als je bij de Oeliatec Mollen Artiflex in het motorcompartiment kijkt, kun je ook niet anders dan concluderen dat dit een strak opgebouwde machine is. Veel van de Franse machines die ik gezien en besproken heb, zijn letterlijk volgepropt met slangen en leidingen. Bij de Oeliatec is daar duidelijk niet voor gekozen. Dat lijkt een strak ontworpen, bijna Duits aandoende degelijk gemaakte machine te zijn. Nogmaals, het is allemaal nog pril en echte ervaringen met de machine zijn er in Nederland nog amper. In Frankrijk is dat overigens ook beperkt. Oeliatec is nog geen tien jaar oud en is een bedrijf dat schijnbaar slim heeft ingespeeld op de Franse industriële politiek. In normale mensentaal houdt dat in dat het bedrijf slim heeft geprofiteerd van beschikbare fondsen.

Grootste

Als Van Nieuwenhuizen en ondergetekende 's ochtends vroeg bij Oeliatec aan de dubbele espresso zitten, worden wij ontvangen door een van de eigenaren van het bedrijf, Gérard Gautier, en de perfect Engels sprekende exportmanager Arnaud

Het is niet erg vriendelijk om te zeggen, maar Franse machines hebben in Nederland waarschijnlijk **niet de allerbeste naam**

Perron. Natuurlijk volgt dan een lofrede op het bedrijf. Opvallend is wel dat eigenaar Perron meteen van wal steekt over de ambities van Oeliatec om de grootste Europese aanbieder van elektrische werktuigdragers te worden. Dat is des te opmerkelijker omdat de eerste werktuigdragers nog maar amper de fabriekspoorten hebben verlaten. Mijn vraag aan Perron is waarom het bedrijf voor de ontwikkeling van de Oeliatec Mollen Artiflex geen gebruik heeft gemaakt van een bestaande werktuigdrager, bijvoorbeeld van de Franse bedrijven Goupil of Ligier. Volgens Perron heeft dat alles te maken met het feit dat de beschikbare werktuigdragers niet zouden voldoen. Het getuigt van lef om dan maar meteen een nieuwe divisie Oeliatrucs op te richten met als ambitie de grootste van Europa te worden.

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7116

Help, de ambtenaar in participatiespagaat

Wat maken we mee?

De tijd dat je zonder inspraak plannen kon uitvoeren, is voorbij. De openbare ruimte is van ons allemaal. Daarbij is spelen het ideale onderwerp voor participatie; bijna iedere burger heeft er wel op de een of andere manier mee te maken. Overal in de openbare ruimte wordt gespeeld, jonge ouders zijn snel bereid mee te werken om hun kroost een gelukkige jeugd te geven en grootouders hebben voldoende tijd om zich hard te maken voor hun belangen. De vakbladen staan dan ook al jaren vol over participatie en na de opmerking in de troonrede over de participatiemaatschappij is er weer een ervaring. Er zijn veel succesverhalen; het is alleen jammer dat de leermomenten niet zo aan bod komen. Dit artikel wil allereerst inspiratie bieden voor ambtenaren in de participatiespagaat.

Auteur: Johan Oost (OBB Speelruimtespecialisten)

Inspirerend cadeau

Respect voor iedere (inhuur)ambtenaar die iedere keer weer objectief de gesprekken aangaat en in de spagaat politiek-beleid-algemeen belang-bewonerswensen het optimale nastreeft. Daarom voor u allen een cadeautje, dat we, in samenwerking met de beursorganisatie, tijdens de Dag van de Openbare Ruimte al live hebben aangeboden en dat nu ook als video is te bekijken via het YouTube kanaal OBB speelruimtespecialisten: de peptalk van Jan van Setten:

Hoe krijg ik ze zover?

Jan van Setten is een van de meest energieke en gedreven managementgoeroes die we ooit tegenkwamen. Zijn 'aangenaam confronterende' stijl, humor en energie zorgen ervoor dat je van de eerste tot de laatste minuut op het puntje van je stoel zit. In ruim twaalf minuten leert Jan je dansen met jouw klanten, de burgers. Zijn verhaal, de inspiratie en verluchtende grappen gaan snel ... maar zijn recepten geven invulling aan de kern van participatie: hoe creëer je draag-

vlak zonder dwang? En hoe blijf je zelf optimaal gemotiveerd? Hoe kun je de juiste snaar raken? Wat drijft iemand nu écht? Hoeveel invloed heb je daar als ambtenaar op? Pittige vragen! Er zijn echter meer antwoorden dan je denkt waarmee je uit de participatiespagaat kunt blijven en de dans kunt aangaan met burgers. De inspirerende lezing van Van Setten neemt je mentaal mee op reis en laat zien hoe je anderen voor je wensen en doelen kunt winnen, waarom standpunten niet werken en hoe je daar weg kunt

blijven, hoe je weerstand creëert. En ook hoe je het herkent, erkent en weerlegt, aan welke knoppen je moet draaien en hoe je zelf daarbij geen energie verliest, maar juist wint. De (speel)ruimte die je een ander geeft, krijg je er immers zelf bij!

Zie hiervoor www.obb-ingenieurs.nl/jan-van-setten of zoek op YouTube naar het kanaal van OBB speelruimtespecialisten.

Enkele leerpunten

Participatie heeft een positieve invloed op onder meer de kwaliteit van het eindresultaat, de betrokkenheid van kinderen, ouders en bewoners en is ook gewoonweg leuk om met elkaar te doen. Betrek daarom de burgers erbij voordat de eerste letter op papier staat, ontwerp met bewoners, maak de schetsen met kinderen (bijvoorbeeld na een ontwerples) en realiseer zaken in coproductie met omwonenden. Zij leveren soms wel meer dan 50 procent van de investering in tijd en/of geld door dingen zelf te doen. Maar wie durft er kritisch te kijken naar participatie? We geven enkele voorbeelden om van te leren, maar die zijn niet belerend bedoeld! Ook wij blijven nog altijd leren van participeren.

Te goed werkende participatie

In een jaren 70-wijk was door de gemeente een grasveldje omgevormd tot een beplantingsvak. Daarbij was de gemeente helaas de belofte vergeten dat het voetbaldoeltje terug zou komen. Maar geen probleem, via het wijkplatform werden huis aan huis handtekeningen opgehaald: vrijwel iedereen was het met de plannen eens. Sterker nog, het werd een succesvol traject, waarbij het platform de bewoners wist te activeren. Ook sponsors en een lokale aannemer werden enthousiast en maakten het mogelijk dat het veldje in kunstgras werd uitgevoerd. Er was geld genoeg voor een kunstgrasveld van 20 bij 30 meter met hek en haag ... op letterlijk 140 cm van de voordeuren! Op zich hoeft dat niet meteen een probleem te zijn. Als dit echter het enige kunstgrasveld is in een wijk waar een kleine 1.250 jeugdigen van 6 tot 18 jaar wonen, en dit eigenlijk ook nog eens de enige voorziening is waar prettig gesport kan worden, dan houdt het spelen en sporten echt niet om 23.00 uur op. Er volgde een heftige strijd tussen de bewoners in de buurt over het wel of niet aanpassen van de plek. Als onafhankelijke partij – in dit geval de gemeente – moet je het totaalbeeld dus altijd goed in de gaten houden, een belangenafweging maken en je professionaliteit inzetten om participatie in goede banen te leiden. Of de enthousiaste bewoners het daar nu helemaal mee eens zijn of niet.

Participatie moet je liggen

Regelmatig horen we de verzuchting: *We moeten van de wethouder/raad de mensen het gevoel geven dat ze inspraak hebben*. Maar dat kan toch niet de bedoeling zijn? Het gaat erom dat burgers echt inspraak hebben; anders houden zij er aan het einde echt een heel ander, misschien negatief gevoel aan over.

Ook ken ik diverse ambtenaren die zijn afgebrand door participatie. Ik doel op echt goede betrokken beheerders, veelal op mbo- of mbo+-niveau opgeleid, die soms impopulaire plannen bij doorgevoerde hoogopgeleide vergadertijgers moeten toelichten. En dat is niet altijd even leuk voor een ambtenaar.

We moeten van de wethouder/raad de mensen het gevoel geven dat ze inspraak hebben

Maar ook is daar die ene klager die het geslaagde inspraaktraject toch probeert onderuit te halen met al dan niet terecht beschuldigingen. Wij horen vaak van burgers: *Ik heb nooit een uitnodigingsbrief ontvangen*, terwijl de ambtenaar de brief persoonlijk in hun brievenbus heeft bezorgd omdat die toevallig op de route naar zijn huis ligt. Als je dan als beëdigd ambtenaar ook nog moet horen dat je *'keihard staat te liegen'*, voel je je niet echt gestimuleerd om je de volgende keer voor diezelfde burger in te zetten. Ook opmerkingen als: *Mocht die voetbalkooi er komen, dan kom ik je in {plaats} opzoeken* verzin ik

niet zelf. Daar moet je als ambtenaar dan wijs mee kunnen omgaan, zeker als je vervolgens niet door het bestuur of de organisatie gesteund wordt.

Niet altijd democratisch

Ook zul je er als ambtenaar rekening mee moeten houden dat op basis van één enkele reactie naar een raadslid of wethouder het hele participatietraject weer teniet kan worden gedaan. Zeker als het raadslid of de wethouder denkt dat participatie betekent dat een klagende burger altijd gelijk moet krijgen.

Een ander voorbeeld: een gemeente wil het ontwerp aanpassen, omdat de omwonenden, ondanks overvloedig flyeren en verschillende informatieavonden, *'niet op de hoogte zijn'* en zich keren tegen een paar tafels en bankjes uit angst voor mogelijke jongerenoverlast. Verschillende andere omwonenden zien echter niets in deze aanpassing, die maanden na de presentatie van het definitieve plan komt. Ze zijn bovendien kritisch over de toeschietelijke houding van de gemeente tegenover de bezwaarmakers. Een aantal van hen heeft dit kenbaar gemaakt in e-mails naar de gemeente: *'Het plan voor de speelplekken is op democratische wijze tot stand gekomen, maar nu worden op een ondemocratische manier wijzigingen doorgevoerd'*, legt een van de ontwerpende bewoners uit. *'Waarom hebben een paar personen zo'n beslissende invloed?'*

Het is sowieso de vraag hoe democratisch het is dat een enkele voor- of tegenstander soms heel veel invloed heeft, zeker als het geclaimde buurtbelang bij nadere eerlijke beschouwing gewoonweg eigenbelang van een individuele inspreker of een platform is.

En dan zijn daar nog de 'moeilijke' doelgroepen, zoals jongeren. Wie komt er positief voor hen in het geweer? *Tegen* jongeren en jongerenvoorzieningen ken ik heel veel reacties, maar buurten zouden zelf meer kunnen opkomen voor deze leeftijdscategorie! Dat laatste komt helaas een stuk minder voor.

Nieuws onder de zon?

Hoewel burgerparticipatie de laatste jaren als nieuw wordt ervaren, ontstonden er al in de jaren 50 speeltuinverenigingen. Deze kun je zien als verregaande participatie, vaak het hoogste niveau op de participatieladder. Zo kennen we nog steeds succesvolle speeltuinen waar enthousiast echte speelruimte voor kinderen tot circa acht jaar wordt gerealiseerd! Een aandachtspunt is wel dat er ook speeltuinverenigingen zijn waar bij wijze van spreken de

BOOMROOIERIJ

Van Weert Rondhout B.V.

De beste kwaliteit voor een eerlijke prijs!

- Bomen / beplantingen rooien
- Bomen snoeien
- Verhuur verreiker met zaagkop
- Stobben frezen
- Klepelen takhout / begroeiing
- Transport groenafval en gras
- Groenrecycling
- In- en verkoop stamhout

Heideweg 3, 5472 LC Loosbroek

Telefoon +31(0)413 - 22 41 00 • info@vanweerttrondhout.nl

www.vanweerttrondhout.nl

oprichter nog altijd de voorzitter is en geen plaats is voor nieuwe inbreng of nieuwe buurtbewoners. Een speeltuinvereniging die eigenlijk is geworden tot kaartvereniging is op zich niet erg, natuurlijk, maar dit mag niet ten koste gaan van subsidie en investeringen voor de jeugd. Er zijn speeltuingebouwtjes die fungeren als gesubsidieerde kroeg of feestzaal; soms lijkt het moeilijk om nieuwe veiligheidsregelgeving of bijvoorbeeld gemeentelijk beleid binnen het hek van de speeltuin geïmplementeerd te krijgen, ondanks subsidie van de gemeente.

Het is dus zaak om bij een participatietraject na te denken over de toekomst, zeker als het eindresultaat een hoge mate van autonomie in zich heeft.

Participeren om het participeren

Soms lijkt participatie een doel op zich. Er worden uitgebreide participatietrajecten uitgezet, diverse avonden en werkvormen getest, heel veel ideeën en wensen verzameld, websites opgetuigd ... en dan? Het is goed om je te realiseren dat kinderen en ouders zich na een tijdje gaan afvragen of hun inbreng iets veranderd heeft.

Het is dus zaak vooraf zorg te dragen voor een vervolg, zowel wat betreft de beschikbaarheid van inbedding van de realisatie als van budget en toekomstig beheer en onderhoud.

Bij sommige inspraaktrajecten weet je van tevoren dat de insprekers het resultaat niet op korte termijn kunnen verwachten; denk aan een beleidsplan dat na vaststelling pas kan worden gerealiseerd na een voorbereidingsperiode, gefaseerd over jaren. Maak deze planning vanaf het begin duidelijk; dan weten kinderen en bewoners waar ze aan toe zijn!

Je kunt ook pas participatie inzetten als het concreet wordt. Dan is de inspraak in de bovenliggende planvorming misschien iets minder, maar de betrokkenheid van burgers juist groter.

Er zijn nog veel meer aandachtspunten te noemen met betrekking tot participatie, maar laten we vooral met elkaar dansen (zie de presentatie van Jan van Setten) en met zijn allen Nederland nog mooier maken!

Johan Oost: 'Wij hoorden een lezing van Jan van Setten en dachten: wat zou het mooi zijn om juist ambtenaren dit stukje energie en inspiratie te geven voor hun contact met burgers, hun klanten. Dan is het logisch om hen dit tijdens de Dag van de Openbare Ruimte aan te bieden!'

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7117

Dat kun je zien als
verregaande participatie,
vaak het **hoogste niveau op
de participatieladder**

Jan van Setten

Johan Oost

Merk het verschil!

Wim van Breda houdt open huis om 60-jarig jubileum te vieren

Als je slogan 'Merk het verschil' is, zul je stevig in je schoenen moeten staan om te kunnen verantwoorden dat je in staat bent verschillen te definiëren.

Bij Wim van Breda vinden ze dat geen probleem. Zij bestaan dit jaar 60 jaar en houden op 8 en 9 december open huis. Sinds 1957 kwam, zag en overwon

Wim van Breda de markt voor machines voor het beheren van bermen. Anno 2017 is het verschil met vroeger zeker te merken.

Auteur: Guy Oldenkotte

'De firma Wim van Breda. Uit Geldermalsen. Bestaat dit jaar 60 jaar.' Fantastisch nieuws, maar blijkbaar niet voldoende als excuus wanneer je je te laat meldt voor het avondeten, zoals deze schrijver onlangs moest ervaren na terugkeer van een interview met de directie van de jubilaris. Een niet-begrijpende blik viel mij ten deel. 'Dé leverancier van machines voor het onderhouden van bermen door heel Nederland; van die grote gele machines op enorme tractoren, tot kleinere, handzame maaimachines, soms met afstandsbediening. Je komt ze overal tegen.' Waarna iedereen opeens wist waarover ik sprak. Het verschil was direct aan de tafel te merken; iedereen had ze ooit weleens ergens gezien.

Jong van geest

De firma Wim van Breda. Uit Geldermalsen. Nederlands specialist op het gebied van machines voor bermonderhoud. Bestaat dit jaar 60 jaar. Maar wie dacht te maken te hebben met een zelfvol-dane, verwaande onderneming die teert op haar unieke positie, komt bedrogen uit. Het verschil met zulke jubilarissen valt te merken. Bij Wim van Breda zijn ze continu bezig met nieuwe ontwikkelingen. 'We hebben nu zo'n 37 mensen in dienst. Het grootste deel daarvan werkt als monteur en is continu onderweg in één van onze vier bus-sen om op locatie service te verlenen. Daarnaast hebben we een paar administratief medewerkers, zes verkopers, twee marketingmedewerkers die

onze verkopers ondersteunen en acht mensen die in het magazijn werken', zegt directeur Dick van Breda, die begin jaren 80 het stokje van zijn vader Wim overnam. Een aanbieder van machines voor bermonderhoud met een goed bezette marketingafdeling die ruim 20 procent van de werknemers aan het werk houdt in het magazijn, dat klinkt wat vreemd. 'We hebben een uitgebreide webshop waar klanten onderdelen voor de machines kunnen bestellen. Die worden zo snel mogelijk geleverd. Eventueel kan dat via onze nachtdienstlevering. Ook kunnen de klanten inloggen op onze website om de onderdelenboeken in te zien', verklaart Van Breda. In een sector die nog steeds bedrijven zonder een eigen website kent, is

Wim van Breda dus een wereld van verschil. Hun klanten merken dat verschil, maar dragen ook bij aan het verschil, zo merkt Dick van Breda trots op: 'Ons recente Facebookbericht over de levering van drie maaier-trekkercombinaties is ruim 22.000 keer bekeken.' Dat aantal is behoorlijk uniek als men weet dat het merendeel van de klanten niet achter de computer zit, maar voornamelijk in het veld werkt. Toch verwacht Van Breda dat de aandacht via de sociale media zal blijven groeien. 'Binnenkort hopen we de 3.000e volger op Facebook te kunnen verwelkomen', zo merkt hij op.

Klaar voor een nieuw begin

Dat die 3.000e Facebookvolger er op korte termijn zal komen, daar wordt niet aan getwijfeld. 'Tijdens onze open dagen onthullen we ook een nieuw maaivoertuig op basis van een vrachtwagenchassis. Dit maaivoertuig kan snel en zelfstandig naar de locatie rijden om daar vervolgens de berm te maaien. Hoe dit voertuig gaat heten, mogen onze Facebookvolgers bepalen.'

Voor Dick van Breda is het 60-jarig jubileum één van de vele hoogtepunten in het bestaan. Maar het is ook onlosmakelijk verbonden met het moeilijkste besluit dat hij ooit in zijn carrière heeft moeten nemen. 'Mijn vader is begonnen met de verkoop van landbouwmachines, maar in de jaren 90 heb ik besloten om daarmee te stoppen en helemaal op machines voor bermonderhoud te focussen. Daardoor is het een heel ander bedrijf geworden.' Dat verschil heeft Dick van Breda duidelijk gemerkt. Het resultaat is een groot feest, later dit

jaar. Voor reflectie is echter weinig tijd. Het vizier is duidelijk op de toekomst gericht. 'We willen dé partner worden voor het beheeren en onderhouden van de wegberm en de sloot, maar ook van de weg', stelt Dick van Breda. We zullen de sticker 'Merk het verschil' dus nog vaker zien. 'Het mooie is dat onze klanten altijd werk hebben. Zij kunnen zich niet veroorloven om een keer minder te maaien, want dat zou ertoe leiden dat de naastgelegen akkers sneller last krijgen van onkruid.' Ook bij het schoonmaken van sloten kunnen ze niet verzaken. 'Dat verschil zal men meteen merken.' Die stabiele basis van de markt voor sloot- en bermonderhoud biedt zoon Wim van Breda jr. dus de kans om zijn eigen stempel op de toekomst van Wim van Breda te drukken.

Breder pakket

Die stempel van junior zal dan ook niet alleen op machines gezet worden. De machines en de prijzen die daarvoor gevraagd worden, vormen een wereld van verschil met de machines waarmee Wim van Breda ooit begon. De afmetingen en complexiteit van de machines mogen als 'volwassen' worden bestempeld, maar zeker ook de gevraagde prijzen. 'We zijn een paar jaar geleden begonnen met het verhuren van machines. En als het bevalt, kan de klant die na 24 maanden overnemen', zo wordt opgemerkt. Dat biedt de klant de mogelijkheid om de machine eerst uit te proberen, alvorens een investering te doen. 'En omdat ook onze klanten steeds groter worden, breiden wij onze service verder uit om hen beter te kunnen ondersteunen en te ontzorgen.' Zo zijn er verschillende grote aannemers voor wie Wim van Breda het volledige materieel verzorgt. 'Indien nodig bouwen wij gps-systemen in die de urenregistratie kunnen bijhouden. Dat maakt de volledige administratie voor de klant een stuk eenvoudiger.'

Bij Van Breda zijn ze van mening dat machines tegenwoordig complexer zijn dan ooit tevoren. 'Het maaien blijft hetzelfde, alleen de manier waarop is veranderd', zo merken ze op. 'De overstap naar nieuwe technologie is snel gegaan. Het gebruik van computers moeten wij tegenwoordig heel goed bijhouden. En door onze speciale chauffeurstraining weet ook de machinist precies hoe het werkt.'

Jong van geest?

Wilt u dus wilt weten waar de industrie de komende jaren mee komt, dan kunt u dat op 8 en 9 december al zien bij Wim van Breda. Maar de nieuwste ontwikkelingen volgen en jong van geest zijn is niet genoeg; ze zullen ook moeten

De grote, gele machines voor bermonderhoud kent iedereen!

poel

Poel Apeldoorn

Poel Apeldoorn B.V.

Steenbokstraat 45
7324 AZ Apeldoorn
Nederland

T: +31 ((0)55 3032200
verkoop@poelonline.nl
www.poelonline.nl

poel

Poel Amsterdam

Poel Amsterdam B.V.

Rijksstraatweg 41a
1396 JD Baambrugge (Amsterdam)
Nederland

T: +31 (0)294 291090
info@poelamsterdam.nl
www.poelamsterdam.nl

ITS
its for trees

Internationaal Tree Service

International Tree Service B.V.

Rijksstraatweg 41a
1396 JD Baambrugge (Amsterdam)
Nederland

T: +31 (0)6 53491303
T: +31 (0)294 291090
info@itsfortrees.nl
www.itsfortrees.nl

Wim van Breda junior

Dick van Breda

aantonen dat ze over jeugdige energie beschikken. Een besloten diner voor leveranciers en personeel op 7 december wordt aangegrepen om langzaam op stoom te komen, maar de dagen daarna zijn anders; dan moet iedereen vol aan de bak.

Op 8 en 9 december verwelkomt Wim van Breda iedereen die een kijkje achter de schermen wil nemen. 'Op die dagen kan men onze magazijnen bezoeken of de vele verschillende machines zien die wij aanbieden. Daarnaast presenteren diverse leveranciers hun laatste ontwikkelingen', zegt Dick van Breda. Het gaat daarbij om leveranciers van producten als banden en ledlampen, maar ook oliefilters. Nuttige kennis, dus, die belangrijk is om een maximaal rendement uit de gemaakte

investering te halen. Behalve nuttige kennis, mooie verhalen en hapjes en drankjes hebben ze bij Wim van Breda zeker ook de intentie om nieuwe ontwikkelingen te presenteren. 'We presenteren onze nieuwe Reform Metrac-maaitrekker. Ook zal worden onthuld welke naam ons maaivoertuig krijgt.'

Geen excuus om achter te verschuilen

'De firma Wim van Breda. Uit Geldermalsen. Bestaat dit jaar 60 jaar. Dé leverancier van machines voor het onderhouden van bermen door heel Nederland; van die grote gele machines op enorme tractoren, tot kleinere, handzame maai-machines, soms met afstandsbediening. Je komt ze overal tegen.' Thuis aan tafel zullen ze nooit meer vreemd opkijken bij dat excuus voor mijn te

late verschijning. Maar zich letterlijk verschuilen achter een machine van Wim van Breda zal er in de toekomst niet meer in zitten. 'Tijdens de open dagen tonen wij ook onze Aebi MT 750. Dat is een bermmaaier die we bewust smal hebben gehouden. Deze machine kan dus op één meter van de witte lijn werken, zodat afzetting van een wegvak niet meer nodig is.' Filevorming bij bermmaaiwerkzaamheden kan voortaan dus worden voorkomen. Hoe dat juridisch allemaal in elkaar zit, komt Hero Dijkema van Cumela op 8 december toelichten.

Wie het verschil wil merken in het onderhoud van sloten, bermen en wegen, doet er dus verstandig aan om op 8 en 9 december naar Geldermalsen af te reizen. Momenteel wordt er ook hard gewerkt aan een speciaal jubileumboek van – u raadt het al – ten minste 60 pagina's dik. Leuk om te lezen, en een nuttig tijdverdrif wanneer u al thuis bent voordat u aan de maaltijd mag aanschuiven.

In de toekomst zal Wim van Breda ook nadrukkelijker betrokken zijn bij het onderhoud van de weg.

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7118

Ou-bollic is weer helemaal modern

De top 12 verwilderingsbollen van landschapontwerper Carien van Boxtel

In Breda (zie kader) werd onlangs gebruikgemaakt van verwilderingsbollen. Dit zijn winterharde bollen die zich gemakkelijk vermeerderen.

Naast krokus, sneeuwroem, botanische tulpen en sieruien zijn nog ontelbaar meer soorten en cultivars te bedenken. We vroegen tuin- en landschapontwerper Carien van Boxtel naar twaalf van haar favoriete verwilderingsbollen en de juiste toepassing.

Redactie: Kelly Kuenen
Foto's: Carien van Boxtel

Puschkinia scilloides* var. *libanotica (buishyacint)

'Deze bol is onmisbaar in het prille voorjaar vanwege zijn bleekblauwe, opvallende ster-vormige bloemen; de klokjes kijken je als het ware aan. De bladeren en knopjes hebben prachtige blauwgroene nerfjes. Deze bol is mooi in grote hoeveelheden en prachtig in combinatie met *Scilla siberica*, die gelijktijdig bloeit.'

Natuurlijke habitat: Turkije en Libanon, in vochtige graslanden
Beste plek: zon en halfschaduw
Bloeitijd: medio maart tot april
Hoogte: circa 10 cm
Cultivars: *Puschkinia scilloides* var. *libanotica* 'Alba' (wit)
Overig: licht geurend, goede bijenplant

Puschkinia scilloides var. *libanotica* en *Scilla siberica*

6 min. leestijd

TOP 12

Tulipa turkestanica en *Chionodoxa forbesii* 'Pink Giant'

***Galanthus nivalis* ('gewoon' sneeuwkllokje)**

'Het sneeuwkllokje is de onbetwiste lentebode en het symbool van hoop. Het is een geliefd verzamelobject onder galanthofielen (liefhebbers van het sneeuwkllokjesgeslacht, red.). Het sneeuwkllokje heeft maximaal effect in heel grote hoeveelheden en is prachtig in combinatie met vroege bloeiers, zoals *Helleborus*, *Epimedium* en *Hamamelis* (toverhazelaar).'

- Natuurlijke habitat:** inheems/genaturaliseerd in Nederland; verder België, Verenigd Koninkrijk en Scandinavië
- Beste plek:** zon en (half)schaduw (onder bladverliezende bomen en heesters), licht vochtige, voedselrijke en leemhoudende standplaats
- Bloeitijd:** januari t/m maart
- Hoogte:** circa 10 cm
- Cultivars:** vele cultivars, waaronder 'Sam Arnott' (geurend en groot), 'Flore Pleno' (met dubbele bloem) en 'Viridapice' (met groene veeg)
- Overig:** licht geurend, goede bijen plant (vooral voor vroeg-vliegende soorten)

Tulipa turkestanica

'Dit elegant en vrolijk wit meerstelig botanisch tulpje kan tot wel twaalf bloemen hebben. *Tulipa turkestanica* heeft puntige bloemblaadjes en een geel hart. De buitenzijde van de bloemblaadjes hebben een grijzige kleur. De bloem heeft prachtige zaaddozen en een grijsgroen blad. De bol is heel effectief in combinatie met *Puschinia scilloides* var. *libanotica* (eerder in dit artikel genoemd), die gelijktijdig groeit.'

- Natuurlijke habitat:** Turkije, Centraal-Azië en China
- Beste plek:** zonnige standplaats, goed doorlatende bodem en 's zomers warm. Goed terugkerend in niet te vochtige gazons en in zonnige borders
- Bloeitijd:** maart t/m april
- Hoogte:** circa 20 cm
- Cultivars:** er zijn vele prachtige botanische tulpjes op de markt. Andere favorieten zijn *Tulipa clusiana* 'Lady Jane' (wit met sierlijke roze veeg aan buitenzijden), *Tulipa whitalli* (baksteenoranje) en *Tulipa sylvestris* (de gele bostulp, een echte stinzenplant).
- Overig:** bijenplant

Bollenweide met o.a. het sneeuwkllokje

***Hyacinthoides non-scripta* (boshyacint / bluebell)**

'Deze bloem bestaat uit een elegante, aan één kant overhangende stengel waaraan echte blauwe klokjes hangen. In Groot-Brittannië staat deze bol bekend als *bluebell*; hele bossen kleuren in mei en juni blauw. In Nederland is de plant onder meer te vinden in het bos bij Ockenburg en in België in het Hallerbos. Deze hyacint heeft maximaal effect in grote hoeveelheden en combineert mooi met onder meer groene bosplanten, zoals varens, *Brunnera* en hosta's'.

Natuurlijke habitat: in open bossen (hakhoutbossen, zgn. *coppices*) door heel Europa

Beste plek: halfschaduw

Bloeitijd: mei en juni

Hoogte: circa 10 cm

Cultivars: de Spaanse boshyacint (*Hyacinthoides hispanica*) is heel anders qua bloeiwijze: de bloemen staan recht omhoog en de klokjes zijn gelijkmatig verdeeld over de bloemstengel. In Engeland wordt deze verguisd vanwege het kruisen met de inheemse *bluebell*

Overig: licht geurend en een echte bijenplant

Leucojum aestivum 'Graveteye Giant'

***Leucojum aestivum* 'Graveteye Giant' (zomerklokje)**

'Dit is een prachtige, hoge "reuzensneeuwvlok" die – anders dan de naam doet vermoeden – bloeit in april. Het zomerklokje is een enorme blikvanger in grote hoeveelheden in vochtige weilanden, langs de waterkant; zelfs in een plasdrassituatie. Het zomerklokje is ook heel mooi in een border en in boeketten, omdat hij vrij hoog wordt. Leuk detail: deze cultivar is vernoemd naar het huis en de tuin van de beroemde William Robinson, de pionier van de naturalistische beplanting.'

Natuurlijke habitat: Centraal- en Zuid-Europa, van de Pyreneeën tot Roemenië en West-Rusland

Beste plek: licht vochtige, voedselrijke en leem- of kleihoudende standplaats

Bloeitijd: maart en april

Hoogte: circa 50 centimeter

Cultivars: 'Graveteye Giant' is de cultivar die is gevonden in de tuin van William Robinson, Graveteye Manor. De soort is iets kleiner.

Overig: bijenplant

***Anemone nemorosa* (bosanemoon)**

'De bosanemoon is een inheems bodembedekkend gewasje, dat zich via een kruipende wortelstok vermeerderd. *Anemone nemorosa* komt goed tot zijn recht onder bladverliezende bomen en heesters, maar kan zich ook in gazon en border handhaven. Na de bloei wordt het blad geel en sterft deze af.'

Natuurlijke habitat: inheems

Beste plek: humusrijke, luchtige bodem; op klei- of leemhoudende grond, met toevoeging van luchtige compost of bladaarde

Bloeitijd: eind maart t/m april

Hoogte: circa 15 cm

Cultivars: de soort heeft vaak een blauwe gloed aan de achterzijde van de bloemblaadjes. Prachtige cultivars zijn 'Robinsoniana' (hemelsblauw), 'Vestal' (dubbel) en 'Hilda'

Overig: bijenplant

Anemone nemorosa

Chionodoxa forbesii 'Pink Giant' en *Scilla siberica*

***Narcissus poeticus* var. *recurvus* (dichtersnarcis)**

'Deze narcis is sneeuwwit, met een platte, verticale bloem en een klein groengelig plat hartje ('cupje') met een oranje randje ('fazantenoojie'). De dichtersnarcis doet het goed in vochtige weilanden, bloemenweiden en bloemrijk grasland, in borders en aan sloot- en vijverranden. Hij is ook bruikbaar als snijbloem.'

- Natuurlijke habitat:** Alpen en andere bergweiden in Europa
- Beste plek:** zon tot lichte schaduw; vochtige en voedzame bodem, liefst leem of klei
- Bloeitijd:** mei (het is de laatst bloeiende narcis)
- Hoogte:** circa 50 tot 60 cm
- Cultivars:** er zijn andere cultivars van de poeticus (fazanten-oogjes), zoals 'Actea', die vroeger bloeit, en 'Ornatus' geurt heerlijk en trekt bijen aan. Een van de oudste narcissen die in cultuur zijn. *Linnaeus*, die de narcis benaamde moest hebben gerefereerd aan de mythe van de held *Narcissus*, die van ijdelheid stierf en tranformeerde in een narcissenbloem.
- Overig:**

Narcissus poeticus var. *recurvus*

***Scilla siberica* (Oosterse sterhyacint)**

'De prachtige diepblauwe en stervormige klokjesbloemen maakt deze bloem bijna onmisbaar in het openbaar groen. Het donkere effect wordt versterkt door de donkere stengeltjes. De bol is effectief in heel grote hoeveelheden en is prachtig in combinatie met *Pushkinia scilloides* var. *libanotica*, die hiervoor werd genoemd.'

- Natuurlijke habitat:** Oekraïne, Georgië, Rusland, Azerbeidzjan, Noord-Iran, in vochtige weilanden vlakbij de sneeuwgrens
- Beste plek:** zon of halfschaduw, licht vochtige standplaats
- Bloeitijd:** maart tot medio april (of later)
- Hoogte:** circa 10 – 15 cm
- Cultivars:** 'Spring Beauty' is iets hoger en daardoor geschikt voor borders. Daarnaast is er een witte cultivar: *Scilla siberica* 'Alba' heel licht geurend, goede bijen plant (blauw stuifmeel!)
- Overig:**

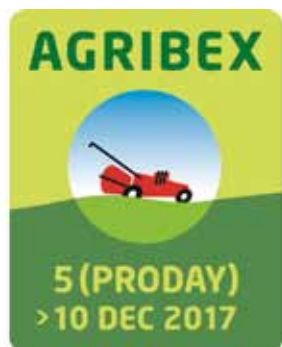
***Narcissus* 'Topolino'**

'Een betrouwbaar en goed verwilderend klein narcisje. Met zijn crèmekleurige kroonbladeren en zachtgeel trompetje lijkt het op *Narcissus pseudonarcissus* subs. *lobularis* (wilde narcis, red.). Het is een vroege bloeier, die indruk maakt in grote hoeveelheden in gras en onder bladverliezende bomen en heesters.'

- Natuurlijke habitat:** deze cultivar werd al in 1965 geïntroduceerd in Nederland
- Beste plek:** licht vochtige, voedselrijke en leemhoudende standplaats, zon of halfschaduw
- Bloeitijd:** maart t/m april
- Hoogte:** circa 20 cm
- Cultivars:** het geslacht *Narcissus* kent vele soorten en cultivars

Narcissus 'Topolino' tussen vele kanariegele *Narcissus* 'February Gold'

stand 8106

Van Dyck Nederland | T +31 6 224 903 26

Van Dyck België | Provinciebaan 71 | BE-2235 Houtvenne
T +32 16 69 91 56 | F +32 16 69 62 53 | info@vandyck.be | www.vandyck.be

Camassia quamash (prairie- of indianenlelie)

'Dit is een donkerblauwe, relatief laatbloeiende toortsachtige bloem met grasachtig loof. Een favoriet van Christopher Lloyd, die de tuin Great Dixter in East-Sussex in Groot-Brittannië ontwierp en bestierde. De bloem komt het best tot zijn recht in vochtige weilanden, bloemenweides of bloemrijk grasland, in borders of aan sloot- en vijverranden. Hij doet het ook goed als snijbloem.'

Natuurlijke habitat: westen van Canada en westen van de Verenigde Staten
Beste plek: zon tot lichte schaduw; vochtige, voedzame bodem, liefst leem of klei
Bloeitijd: mei en juni
Hoogte: circa 40 cm
Cultivars: 'Blue Melody'
Overig: trekt bijen aan; de bol is eetbaar

Crocus 'Spring Beauty' (kleine krokus)

'Dit is een prachtige, kleinbloemige botanische krokus. De lavendel-lila bloembladen hebben een donkerpaarse, contrasterende streeptekening; een klein kunstwerk op zich! Krokussen zijn fantastische bijenplanten. Bijen worden na de winter actief bij een temperatuur van 9 graden Celsius, het moment waarop krokussen meestal massaal bloeien. Bijenkoninginnen overnachten zelfs in de gesloten bloem om zich tegoed te kunnen doen aan het stuifmeel. De bol wordt aangeboden als *Crocus sieberi* 'Spring Beauty', *Crocus minimus* 'Spring Beauty' of *Crocus chrysanthus* 'Spring Beauty'.

Natuurlijke habitat: Sardinië en Corsica
Beste plek: zon en een schrale, licht droge bodem; op klei- of leemhoudende grond met toevoeging van compost of bladaarde; ideaal in verschalingsmengsels, potten en rotstuinen
Bloeitijd: februari t/m maart
Hoogte: circa 10 cm
Cultivars: er zijn heel veel prachtige botanische kleinbloemige krokussen, allemaal de moeite waard, zoals *Crocus chrysanthus* 'Blue Pearl' (zachtblauw), 'Miss Vain' (wit) en 'Romance' (zachtgeel). Heel mooi is ook de iets vroeger bloeiende lavendelblauwe boerenkrokus, *Crocus tommasinianus*, die een echte uitzaaiër is en de lilablauwe *Crocus sieberi* 'Firefly', die nog vroeger bloeit.
Overig: bijenplant

Crocus 'Spring Beauty'

Fritillaria meleagris (kievietsbloemetje of kievietseitse)

'Dit inheems bolgewasje groeit van oorsprong op vochtige gronden. In Nederland heeft hij nog natuurlijke habitats aan de oevers van de IJssel en in het noordwesten van Overijssel. De bloemen zijn spectaculair getekend in het patroon van een slangen huid. De klokjes zijn diep paars/aubergine; de witte klokjes liggen als schubben op de bloemblaadjes. In het begin van de bloei zijn de bloemen hangend als klokje; later staan de kelken rechtop en zullen ze geuren. Deze bloemen zijn prachtig in grote groepen in een vochtig weiland, bij vijvers of aan slootkanten.'

Natuurlijke habitat: inheems
Beste plek: zon of halfschaduw (ochtendzon); vochtige, liefst veenachtige of lemige bodem
Bloeitijd: april en mei
Hoogte: circa 15 tot 45 cm
Cultivars: deze bloem kan zich, mits de omstandigheden gunstig zijn, goed uitzaaien. Vaak komen er dan ook veel donkere of juist witte varianten tevoorschijn
Overig: bijenplant

PLANTTIJD

Het voorjaarsbollenplantseizoen is volop begonnen en loopt tot en met december, vertelt Van Boxtel. 'De stelregel is dat de ideale planttijd is aangebroken als de temperatuur onder de 10 graden Celsius zakt. Voor de meeste verwilderingsbollen geldt: hoe eerder de bollen geplant worden, hoe eerder ze wortelen. Bovendien zijn nu nog veel soorten verkrijgbaar en is het bewaren van bollen niet aan te bevelen als de bewaarcondities niet optimaal zijn. Plant ze dus zo snel mogelijk!'

Tulpen kunnen wat later worden geplant: november is de beste tijd. 'Voor verwilderingsbollen is het verstandig goed te documenteren waar ze zijn geplant, zodat er in de zomer, wanneer het loof afgestorven en verdwenen is, geen schade ontstaat door het bijplanten van andere gewassen of door schoffelen. Ik heb daar een speciaal schriftje voor... maar aantekenen op een plattegrond of het nemen van foto's is natuurlijk ook prima. Veel verwilderingsbollen houden van een humeuze, goed gedraineerde grond. Het toevoegen van goed verteerde bladcompost doet wonderen. Verbeter de structuur van kleigrond door het toevoegen van zand. Arme zandgrond kan juist weer worden verrijkt met bentoniet; vooral narcissen en sneeuwkllokjes houden daarvan.'

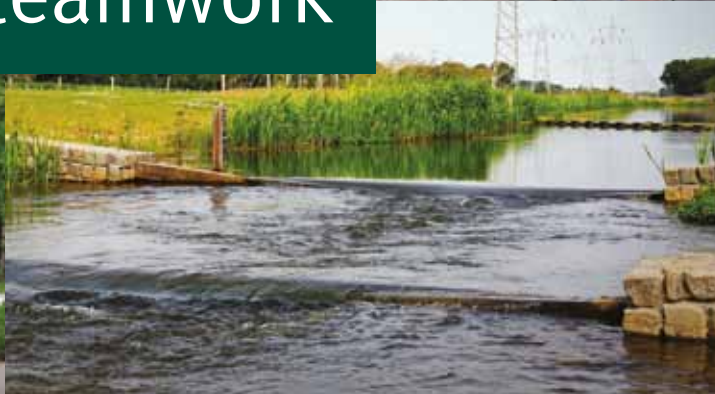
PLANTPLEK	Gazon	Struweel	Bos	Border	Bloemrijk grasland	Waterkant
Buishyacint	🌱	🌱	🌱	🌱	🌱	
Oosterse sterhyacint	🌱	🌱	🌱	🌱	🌱	
Gewoon sneeuwkllokje	🌱	🌱	🌱		🌱	
Boshyacint		🌱	🌱	🌱	🌱	
Tulp 'turkestanica'	🌱			🌱	🌱	
Narcis 'Topolino'	🌱	🌱	🌱	🌱	🌱	
Zomerklokje				🌱	🌱	🌱
Kievietsbloem	🌱				🌱	🌱
Bosanemoon	🌱	🌱	🌱		🌱	
Kleine krokus	🌱			🌱	🌱	
Prairiebloem	🌱			🌱	🌱	🌱
Dichtersnarcis	🌱			🌱	🌱	🌱

Sterk in teamwork

www.smitsrinsma.nl

De ingenieurs van de buitenruimte

SmitsRinsma
Adviseurs groenvoorziening en terreininrichting

MORE THAN DIVERSITY

Lanen met monotone beplanting blijken meer kwetsbaar voor ziekten en plagen. Door meer diversiteit in boomsoorten en variëren van plantafstanden ontstaan er robuuste boomstructuren. Boomkwekerij Udenhout denkt graag mee en geeft advies over de juiste boomsoorten voor een toekomstbestendige en leefbare stad.

**BOOMKWEKERIJ
UDENHOUT**
MORE THAN EXCELLENT TREES

Chionodoxa roze en blauw en Tulipa turkestanica

Startschot van de Bredase 'bollengolf'

Op 21 september werden in het Wilhelminapark te Breda bloembollen aangeplant in de vorm van een bij. Dit was tevens het startschot voor grootschalige, meerjarige bollenplant langs de singels in de gemeente.

Dit najaar worden in verschillende wijken vele vierkante meters aan voorjaarsbloeiende bollen geplant. Het bollenmengsel is samengesteld door leverancier Jub Holland in samenwerking met de Nederlandse Bijenhoudersvereniging (NBV). De bollen bloeien van februari tot en met mei, een periode waarin er relatief weinig voedsel voor bijen beschikbaar is.

Robbert Uittenbogaard (JUB Holland): 'Behalve op de sierwaarde hebben we ook gelet op soorten die een hoge nectarproductie hebben. Nectar en stuifmeel zijn essentieel voedsel voor bijen. Het betreft laagbloeiende soorten, zoals krokus, sneeuwroem, botanische tulpen en sieruien met een gespreide bloeitijd, van februari tot en met juni. De mix is zeer geschikt om in het openbaar groen toe te passen, maar is ook perfect om in particuliere tuinen te planten.'

Carien van Boxtel heeft namens Jub een aantal verwilderingsmengsels voor de stadssingels van Breda ontwikkeld, die dit jaar eerst zullen worden getest op een proeflocatie. Van Boxtel: 'De bloeiende bloembollen zorgen voor natuurlijke en romantische bloemenweiden. Ze vormen in het voorjaar een ecologisch lint van lentebloemen in de binnenstad. Elke wijk krijgt daarbij een eigen identiteit en kleurthema, bijvoorbeeld koninklijk blauw, royaal rood of een gouden gloed.'

De verwilderingsbollen komen elk voorjaar opnieuw tot bloei.

Aat Rietveld (NVB), wethouder Paul de Beer en Robbert Uittenbogaard (Jub Holland) stoppen de eerste bollen in de grond.

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7119

Vinger in de dijk

Je kunt geen dagblad openslaan of er staat wel een **artikel over invasieve exoten in**

Nederland is in de ban van de invasieve exoten. Je kunt geen vakblad of dagblad openslaan of website aanklikken, of er staat wel een artikel over invasieve exoten in. Tegelijk is met deze nieuwe bedreiging voor de openbare ruimte iets bijzonders aan de hand. Budget wordt hier namelijk niet voor vrijgemaakt. Overal waar je komt, hoor je hetzelfde refrein als het over invasieve exoten gaat: budgetneutraal werken. Natuurlijk gaat dat wringen. Als we alle publicaties moeten geloven, krijgen we te maken met een stortvloed van exoten en een vingertje extra in de dijk gaat dan niet helpen. De EU-regulering verplicht beheerders om actie te ondernemen tegen een lange lijst planten, dieren en insecten. Waaruit die actie bestaat, is nog even de vraag. Weinig beheerders hebben voldoende menskracht of budget om meteen maar alles te gaan aanpakken. Daarnaast is in het werkveld ook bizar weinig bekend over de effectiviteit van methodes. Vakblad Stad + Groen wil daarom op 1 maart 2018 een congres organiseren over invasieve exoten met als thema: 'Invasieve exoten, een begin van beleid'. Primair doel is beheerders handvatten te geven om beleid te ontwikkelen. Daarnaast willen we de resultaten presenteren van een aantal methodes om invasieve exoten te bestrijden en beheerders en deskundigen aan het woord laten.

De EU-regulering verplicht beheerders om actie te ondernemen tegen een lange lijst planten, dieren en insecten

Terecht merkt professor Rob Leuven in deze dubbeldikke uitgave van Stad + Groen, die voor een groot deel is gewijd aan invasieve exoten, op dat beheerders eerst even halt op de plaats moeten maken. Het is zinloos en

kansloos om nu maar meteen alles aan te pakken. Dat gaat u niet lukken, zelfs al zou u een schier onbeperkt budget tot uw beschikking hebben. Suggestie van Leuven: ga eerst eens even op een bankje zitten en maak een lijstje van

Ga eerst een lijstje maken van soorten die voor uw gemeente of beheerseenheid relevant zijn en probeer daar uw handelen op af te stemmen

soorten die voor uw gemeente of beheerseenheid relevant zijn, en probeer daar uw handelen op af te stemmen. De tweede stap is dat u kennis opbouwt over invasieve exoten in uw gemeente, waterschap of op het terrein dat u beheert. Stap drie is dan waarschijnlijk het opbouwen van beleid. En hopelijk is er in de tussentijd voldoende budget beschikbaar gekomen om dat beleid uit te voeren; wie weet kan ons symposium daar ook een bescheiden bijdrage aan leveren.

Met vriendelijk groet,

Hein van Iersel (hein@nwst.nl)
Hoofredacteur

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7120

De partners van

Stad+Groen

Bart en Boris

GEBRUIK VAN GLYFOSAAT IN OPENBARE RUIMTE... HOE ZIT DAT NOU

